

Caiete Silvane

Revistă de cultură

60

*"Ape vor seca în albie,
și peste locul îngropării sale
va răsări pădure"*

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870 e-mail: caietesilvane@yahoo.com
www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul Culturii Tradiționale Sălaj,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - manager Centrul Culturii Tradiționale Sălaj

Daniel Săuca - redactor șef

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca, Marin Pop - redactori

Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - colaboratori permanenți; **Marius Soare** - tehnoredactor

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între:

- Consiliul Județean Sălaj;
- Prefectura Sălaj;
- Primăria Zalău;
- Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj;
- Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
- Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău;
- Biblioteca Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj;
- Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
- Arhivele Naționale Filiala Sălaj;
- Cenacul literar "Silvania";
- Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor Literare și
Editurilor din România (APLER) și a Asociației
Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia
Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj,
tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție (achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit în contul Centrului Culturii Tradiționale Sălaj: RO25TREZ5615010XXX002262 deschis la Trezoreria Zalău, la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 2 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați la telefon 0260-612870.

SUMAR

Marcel Lucaciu , Eternitatea lui Eminescu	p. 2
Viorel Mureșan , Colecția de călimări. Rică, avatarul lui Hyperion	pp. 3-4
Viorel Tăutan , Mihai Eminescu în viziunea unor mari cărturari	p. 5
Poeți transilvăneni - antologie lirică: Olimpiu Nușfelean	pp. 6-7
Lucian Perța , Apelul de seară	p. 8
Melania Cuc , Autoportret	p. 8
Marcel Lucaciu , O fereastră deschisă	pp. 9-10
Imelda Chintă , Moartea noastră cea de toate zilele	pp. 11-12
Marius Chelaru , Edituri ieșene, autori ieșeni	p. 13
Cărți achiziționate recent de Biblioteca Județeană Sălaj	p. 14
Ștefan Doru Dăncuș , Cărțile României	p. 15
Ileana Petrean - Păușan , Vremea colindatului a trecut, colindele rămân...	p. 16
Adalbert Gyuris , interviu cu Ioan Cărmăzan : "În general, fac filme așa cum le gândesc și le scriu"	pp. 17-18
Ștefan Doru Dăncuș , Interviuri neconvenționale. Răspunde Dorin Cozan	p. 19
Ion Ivănescu , Știați că?	p. 19
Györfi-Deák György , 2010 în imaginarul prospectiv	p. 20
Ștefan Goanță , Meditația (I)	p. 21
Boris Marian , Amintiri din armata populară	pp. 22-23
Ioan Bocșa , Muzică vocală tradițională din Sălaj	pp. 24-25
Augustin Mocanu , Ziceri populare orale	pp. 26 - 27
Daniel Hoblea , Cenaclul "Silvania"	p. 28
Ancuța Mărieș , Leopard în pustie	pp. 29 -30
László László , Revoluția de la 1848 - 1849 din Transilvania (X)	pp. 31 - 33
Marin Pop , Alegerile parlamentare din anul 2007 în județul Sălaj	pp. 34 - 35
Gheorghe Bancea , Monografia localității Biușa (VI)	pp. 36-37
Sanda Băcueț Crișan, Dan Băcueț Crișan, Ioan Bejinariu, Horea Pop , Rezultatele cercetărilor arheologice preventive pe traseul șoselei ocolitoare a municipiului Zalău	pp. 38 - 40
René Guénon , Symbolism și antropomorfism, traducere de Daniel Hoblea	pp. 41 - 42
Ileana - Petrean Păușan , Cercuri pe apă. Asemenea și Dvs.!	p. 43
Ștefan Doru Dăncuș , Apărarea. Viziuni (I)	p. 43
Florin Leonard Mocanu , Calea mielului sau "Ghici cine vine la cină!"	p.44
Tamási Áron , Cununia, traducere de Györfi-Deák György	pp. 45-46
Viorel Tăutan , Memoria memoriei	p. 47
Viorel Tăutan , Ioan Budai - Deleanu, cărturar iluminist	p. 48

Coperțile I și IV sunt ilustrate cu lucrări ale regretatului artist plastic **Szabó Vilmos**.

Eternitatea lui Eminescu

Despre Eminescu ar trebui să scriem, dacă nu cu "necuvinte", cu bătaile inimii noastre. În versul lui de o aleasă simțire s-au întrupat mireasma florilor de tei, suspinul izvoarelor, freamătul codrilor și neliniștea mării...

Acest "poet în toată puterea cuvântului" (Măiorescu) a debutat într-o epocă ale cărei realizări literare notabile sunt rarissime: *Pastelurile* lui Alecsandri și poemul *Conrad* de Dimitrie Bolintineanu. Primele poezii (*La mormântul lui Aaron Pumnul*, *De-aș avea*, *O călărire în zori*) abia dacă prevestesc marele talent de mai târziu. Dar apariția lui Eminescu nu e un fenomen inexplicabil. El n-a fost un meteor pe cerul sărac al literaturii române, nici un Ceahlău semeț înălțându-se în plină câmpie. Odată cu Eminescu, Poezia se întoarce la originalitatea-i specifică, la valențele ei orifice. Lirica eminesciană reprezintă cea mai strălucită sinteză a poeziei populare, a limbii vechilor cronici, a întregii literaturi de până atunci. Tot ce a pătruns înlăuntrul sensibilității sale (istoria și literatura română, literatura antică, *Imnurile Vedice*, operele lui Platon, Kant sau Schopenhauer etc.) a fost transfigurat până la nerecunoaștere grație unui coplesitor har demiurgic. Poetul creează prin magia versului "o altă lume pe-astă lume plină de noroi" (*Epigonii*).

Formulări ca "luceafărul poeziei românești", "poetul nepereche", "ultimul mare romantic în ordine cronologică" sunt șablonarde și insuficiente. Singur cuvântul "geniu" abia cuprinde în sine o operă și un destin de excepție: "În acest sens, cuvântul *geniu* nu acoperă fenomenul real, deși această noțiune este inventată de romantici și, cu precădere, lor li se potrivește. În cazul poeziei române, aceasta mai degrabă se substituie cu noțiunea de Eminescu și cu nobilul epitet de *eminescian*, epitet ce semnifică o nuanță superioară a calității versului" (Nichita Stănescu). Numele poetului de la Ipotești a devenit suprem criteriu de apreciere, unic "etalon de aur" al "scripturilor române". Eminescu n-a scris de dragul armoniilor facile, nici pentru glorie ("Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?"). *Ars scribendi* a fost pentru EL un *modus vivendi*. Acest Orfeu al Carpaților a văzut în Poezie justificarea propriei existențe: "Scrișul a fost modul lui de a exista (...), versul a fost modul și acțiunea lui" (Nichita Stănescu). Fiindcă era însetat de absolut ori perpetuu îndrăgostit de "copia imperfectă a unui prototip nerealizabil", Poezia nu l-a trădat niciodată...

Opera lui Eminescu - de la *Epigonii* (adevăratul debut) până la excepționalul poem *Luceafărul* - este fructul amar al gândirii mitice. E o gândire ce refuză starea de veghe pentru a plasa Idealul într-un trecut fabulos, uneori literar, alteori istoric. În *Epigonii*, de pildă, poetul se cufundă "într-o mare de visări dulci și senine" pentru a-i elogia pe Țichindeal, Mumuleanu, Pralea etc., fiindcă ei credeau în Poezie precum Hamlet în fantoma tatălui său. Din vastul poem *Memento mori* reținem - dintru început - conturarea celor două lumi: *lumea aievea* (gândirea critică) și *lumea visului* (gândirea mitică). Odată întoarsă "uriașa roată-a vremii" are loc evadarea în vis, căci spune Cugetătorul - "La nimic nu-mi folosește de-oi cerca să rămân treaz". *Sărmanul Dionis* readuce, în prim-plan, îndrăzneala visului romantic.

Pentru tânărul erou "visul era o viață și viața era un vis". În celebra *Odă (în metru antic)* întâlnim ridicarea "ochilor visători" spre stele, pentru ca inițierea erotică din *Luceafărul* să se petreacă și ea mai întâi în vis. "Căci o urma adânc în vis/De suflet să se prindă" (s.n.). Visul și visarea, dublul și magia, somnul și repausul reprezintă doar câteva forme ale unei revolte pasive. Nemulțumit de prezentul mercantil și ostil, poetul alege calea visului refugiindu-se într-un timp cel mai adesea nedeterminat. Predominante sunt melancolia senină, sentimentul zădărniceii universale și pesimismul comparabil cu acela al lui Schopenhauer, de vreme ce "Toate au trecut pe lume, numai răul a rămas" (*Memento mori*). În fața demagogiei *patrihoților* contemporani, reveria se transformă în sarcasm și invectivă (v. *Ai noștri tineri*, *Junii corupți* sau ultima parte a *Scrisorii III*). Dorul metafizic (străbătut de voluptăți dureroase), viziunea onirică și paseismul înverșunat par a fi principalele atribute ale universului eminescian.

Exprimând simțăminte general-umane prin intermediul unui limbaj de o mare limpezime și profunzime, opera lui Eminescu și-a păstrat cuceritoarea ei prospețime, influențând benefic ale națiunii generații: "Destin unic, tensiune maximă dar singulară, Eminescu a exercitat fascinant o covârșitoare influență asupra sensibilității naționale" (Nichita Stănescu).

Din nefericire, biografia poetului a luat-o înapoi opera. Măiorescu însuși încercase să spulbere legenda nebuniei lui Eminescu pusă pe seama mizeriei în care el, "îndrăgostitul de amor", ar fi trăit. Posteritatea i-a adăugat în schimb alte și alte neadevăruri triste, cutremurătoare prin monstruozitatea lor. Fanteziile mondene au strivit aura lui Hyperion, transformându-l pe nedrept într-un Cătălin viclean și teluric. O viață de om așa cum n-a fost a devenit prilej de bârfă: "Cele mai nemaipomenite elucubrații, cele mai mari indiscreții și colportări, de la bârfa ordinară până la compasiunea sublimă le-a suportat existența fizică a lui Mihai Eminescu. Cred că dacă poetul ar fi putut să parcurgă măcar o parte din amănunțitele și fadele biografii pe care posteritatea i le-a dedicat, nici n-ar mai fi vrut să fie" (Nichita Stănescu). Când vizează poezii (mai ales atunci!), biografismul e un păcat de neiertat. Nu putem face biografia unei inimi. O putem cel mult descrie anatomic, prozaic și anost. Despre viața oricărui poet vorbește cu de la sine putere propria lui Poezie.

Neasemuitul Mihai Eminescu s-a contopit "dureros de dulce" cu destinul limbii române și "a supraviețuit cel mai intens în literatura noastră" (Nichita Stănescu). El nu e neapărat poetul romantic, ci solitarul precursor al marii poezii moderne. Versurile lui sparg "valurile vremii" și se înscriu în timp, cucerind eternitatea. "Nu credeam să-nvăț a muri vreodată" e, paradoxal, chintesența nemuririi.

Totul e simplu, nespun de simplu. Trecând prin gurile iadului, Poezii doar se nasc; ei nu mor niciodată....

Marcel LUCACIU

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

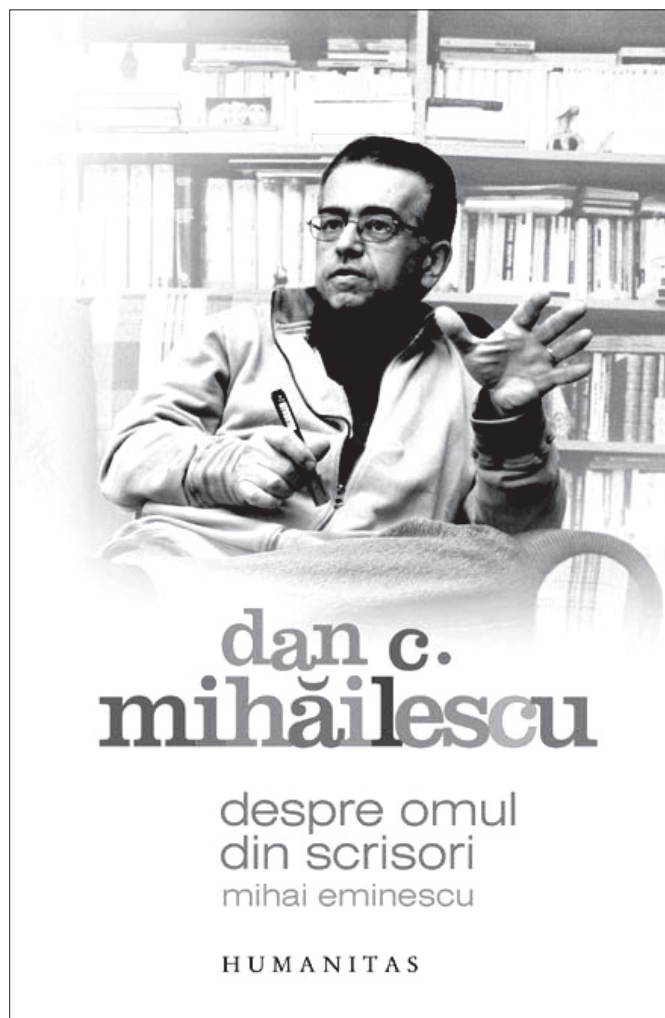
Colecția de călimări

160 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu

Rică, avatarul lui Hyperion

Închinăm aceste pagini primului deceniu scurs de la apariția volumului **Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit, Corespondență inedită Mihai Eminescu** - Veronica Micle, carte ce a dovedit că Eminescu mai are destulă putere de reînnoire, că scrisul său conține destule virtualități interpretative.

S-au scris epistole în antichitate, se scriau în perioada renașterii și în evul mediu, și tot ele au fost cele care au dat farmec, ba și un pic de cochetărie, când vine vorba despre romanul epistolar, întregii epoci moderne. Scrisorile, în sensul lor tradițional, sunt primele amenințate cu dispariția de agresiunea imperiului internet. Fenomenul acesta nu e firesc să lase pe toată lumea indiferentă, să nu stârneasce nimănui îngrijorare mai ales când *apărarea* genului are ca obiect corespondența unui scriitor din vârful canonului. De aceea considerăm cartea lui Dan C. Mihăilescu **Despre omul din scrisori Mihai Eminescu**, Editura Humanitas, București, 2009, drept cel mai simplu și mai direct elogiu adus **scrisorii**, într-un moment când toți o părăsesc: *...cartea aceasta s-a născut dintr-o profundă antipatie (ca să nu zic ură) față de e-mail. Pur și simplu dintr-o străveche manie epistolară.* (p. 7). Folosind o metaforă critică atunci când compară corespondența cu celelalte compartimente ale operei, istoricul literar îi dă greutate, numind-o *intrarea dinspre grădina* și vorbind cu toată rigoarea despre un **eu epistolar**, așa cum există la artiști un **eu liric**, un **eu narator**, un **eu pictural**... De altfel vom vedea mai încolo că, la Eminescu, Dan C. Mihăilescu distinge nu mai puțin de cinci *voci epistolare* care acoperă întreaga corespondență expediată de poet. Locul privilegiat îl ocupă însă romanul epistolar cu Veronica Micle, iar mobilul de necontestat al acestei cărți e apartința, în anul 2000, la Editura Polirom, a volumului **Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit**, corespondență inedită într-o ediție realizată de Christina Zarifopol - Illias. Considerat atunci, dar și în continuare, drept cel mai însemnat eveniment editorial din România post-comunistă, corpusul e alcătuit din 93 de scrisori inedite ale lui Mihai Eminescu către Veronica Micle, 15 scrisori inedite ale Veronicăi către poet, alte 2 scrisori ale aceleiași către sora poetului Harietta Eminovici, precum și o notă a lui Titu Maiorescu, adresată lui Eminescu. Noua tipăritură depășea întreaga corespondență cunoscută a celor doi protagoniști, încât îl determină pe Dan C. Mihăilescu să-i dedice un comentariu de câteva zeci de pagini, care constituie acum nucleul volumului de care ne ocupăm: *De fapt punctul de pornire al cărții de față chiar acesta a fost: cele cinci episoade ale cronicii făcute minunatului lot epistolar în vara lui 2000 în revista 22/.../Și chiar așa am să încep: prin a reproduce integral paginile de atunci, cu - doar - unele mărunte ajustări strict stilistice.* (pp.20-22). Alături de ediția Christinei Zarifopol - Illias, istoricul literar apelează la încă două surse care conțin corespondența eminesciană: **Opere XVI** și **Opere** vol.VI din

colecția **Opere fundamentale** realizată de Fundația Națională pentru Știință și Artă, în colaborare cu Editura Univers Enciclopedic, 2003, unde a fost încorporat și *minunatul lot epistolar* al volumului din 2000. Astfel încât, cartea de față să poată lua în discuție tot ce înseamnă scrisoare expediată de Eminescu.

Scrisorile lui Eminescu către Veronica Micle, cele de până la **Dulcea mea Doamnă...**, impuseseră eminescologilor două teme, prezente și în operă: lamentoul existențial și dragostea pentru o femeie, văzută ca fatalitate. Dan C. Mihăilescu vine acum și ne propune o lectură în cheie caragialiană a romanului epistolar de amor. Stilistica scrisorilor impune cu ostentație apropierea cuplului Veronica - Mihai de perechile livrești Veta - Chiriac, Zoe - Tipătescu, ori Zița - Rică Venturiano. Demonstrația criticului, cu mostre din scrisori și replici din piese puse față-n față, e imposibil de reproduș, ca întindere, dar concluzia se impune de la sine: *...vom vedea cum, încet, încet, toate marile figuri și sintagme ale erosului eminescian își găsesc echivalentul - cu sens inversat - în oglinda Textului caragialian, de la <<îngerul*

meu dulce >> la <<angel radios>>, de la <<amorul sfânt>> la <<amoarea mea>>, de la <<tu trebuie să te cuprinzi >> la << să corespunzi>> și de la << căci tu ești regina stelelor din cerul meu și regina gândurilor mele - graziosa - graziosissima donna>> (Eminescu) până la Rică Venturiano (tăvălit oleacă prin Claymoor), cu <<tu ești aurora care deschide bolta înstelată într-o adorație poetică de...>>. (p.71). Cel mai aproape (stilistic) pare Eminescu epistolierul de Chiriac din **O noapte furtunoasă**: la Eminescu: << N-am nici viață, nici mângâiere, nici petrecere fără de tine. Ție-ți trebuie să mor ca tu să crezi deplin în iubirea mea >>(p.73) ; la Caragiale:<< ...m-ai înnebunit dumneata. Dumneata să-mi tragi păcatul! Am vrut să mă omor adineaori în curte... Încă să mor lângă tine, cum am trăit >>(ibid.)

Pe de altă parte, multe rânduri ale Veronicăi sunt de un comic involuntar, nu departe de al Vetei, iar într-o scrisoare a bătrânului Ștefan Micle, având ca referent persoana lui Eminescu, îl putem citi în filigram - cum zice criticul - pe Trahanache apărându-l pe Tipătescu: << Eminescu mi-e cunoscut. Totodată cunosc și sentimentele Veronicăi pentru talentul său poetic. Crezi, dragă Petre, că numai dânsa e captivată de versurile lui Eminescu? Aș, toate femeile din Iași îl admiră, îl citesc, îl adoră ca pe un copil al muzelor.>>(p.77). În fine, Caragiale însuși apare flagelat ca personaj adânc implicat în relația Eminescu - Veronica Micle: <<canalia netrebnică în toată urâciunea ei morală și fizică>>, <<aropierea acestui mizerabil de tine e o injurie mortală pentru noi amândoi >>. (p.78).

Ultimul episod din cele cinci referitoare la volumul **Dulcea mea Doamnă...**, care reprezintă nucleul dur al cărții de față, nuanțează până la detaliu portretul Veronicăi Micle. De la ceea ce Ibrăileanu, la granița dintre glumă și ocară, i-a așezat pe frontispiciu, într-o scrisoare către Paul Zarifopol: ...singurul ei merit a fost că nu a fost femeie model, portretizarea înaintea spre dezvelirea unei figuri complexe, având siguranță dinamică, simț de ordine gospodăresc și temeinic întru toate, apoi imaginea mondenei pentru care flirtul este esența firii (p.90). Finalul nu poate ocoli melancolia adâncă a legăturii dintre cei doi, invocând

cioraniana obsesie a lui *n-a fost să fie*.

Eul ieșind din sine își intitulează Dan C. Mihăilescu un capitol în care urme din caracterul pătimaș prezent în publicistica eminesciană ajung și în corespondență. Ideea e ilustrată cu două scrisori care atrag atenția criticului prin amestecul de rigoare și împătımire, una adresată lui Iacob Negruzzi la 6 februarie 1871, iar alta către Iosif Vulcan, scrisă în vara lui 1883. În amândouă aceste scrisori, Eminescu măsoară ființa și spiritul românilor în termeni cu care numai marii exponenți ai popoarelor pot referi despre propria gintă: *În mediul străin în care trăim, cu imigrarea greco-bulgară care, încă la 1857, avea școli grecești în București și care încă azi pronunță limba noastră peltic, nu e cu puțință nici politică națională, nici literatură națională. Peste acestea se mai adaugă că cei mai mulți dintre acești indivizi își petrec tinerețele la Paris, de unde ne vin cu totul stricați, îmbibați cu idei străine de cosmopolitism, șarlatani desăvârșiți, căutând a trăi fără muncă din spinarea poporului nostru. Necunoscători de țară, de popor, de datini - ei văd în maimuțarea ipercivilizațiunii franceze idealul poporului românesc. Putea-se-va să-i facem, prin muncă și stăruință, să-și vie în fire, să devină oameni folositori și românimii...?*(p.115). Am citat din epistola către Iosif Vulcan, din 1883, iar concluzia amară a autorului acestui volum e că din corespondența eminesciană rămâne imaginea poetului învins de realitatea moldo-valahă. (p. 119).

Penultima fasciculă a volumului, **Retorici potrivite**, așa cum sugeram mai pe la începutul acestor pagini, se străduiește a ne arăta că în corespondența cu fiecare destinat e un alt Eminescu: *Avem prin urmare, la o repede ochire, un eu caligrafic în scrisorile către Maiorescu (adică armonios, impecabil în demonstrații, îmbibat bibliografic, cu o maturitate accentuată responsabil), unul supus-administrativ care corespundează cu Negruzzi, eul polemic în situații de conflict profesional, iar la antipod eul ludico-erotic, savuros ca o pastişă ghidușă după romanele de amor ale vremii* (pp.137-138).

Episodul final al cărții reiterează formula accentuat ludică a criticii lui Dan C. Mihăilescu prin două întrebări retorice: cum ar fi citit Călinescu scrisorile date la iveală abia în anul 2000; și dacă opinia rezervat-misogină din **Viața lui Mihai Eminescu**, privind amorul celor doi, ar fi fost revizuită în urma acestei lecturi? Oarecum în consens cu întregul volum, capitolul ultim al cărții explorează stilistic scrisorile aduse sub lupă, fapt ce conferă un sporit indice de noutate ideilor despre acest capitol al existenței și operei poetului. La una din întrebările de mai sus - în absența lui Călinescu - Dan. C. Mihăilescu răspunde: *E afit de constantă, de înflăcărată și de total asumată iubirea pentru Veronica, încât cele câteva devieri, aluviunile de îndoieli, retractări și acuze, ori tentativele de suspendare, judecare și ruptură, abia dacă sporesc farmecul, armonia - și nicidecum echivocul - întregului.* (p.151).

Abonamentul la revista SINGUR nu te lasă singur!
Pentru detalii legate de abonament: www.revistasingur.ro
sau
Telefon: 072-444.35.87

Viorel MUREȘAN

*"Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele
soarbe un nour de aur din marea de amar"*

Mihai Eminescu în viziunea unor mari cărturari

(citate, pe alocuri cu valoare axiomatică)

"Farmecul gingaș al poeziilor, considerând și etatea tânără a autorului, ne indica un talent adevărat, care avea un viitor frumos în literatura română. De aceea publicarăm cu plăcere acele inspirațiuni juvenile..." (Iosif Vulcan)

"În urma stăruințelor lui am început să citesc românește, am deprins încetul cu încetul rostirea literară a vorbelor și am scris, cum zicea el, în șirienasca mea... Deoarece eu nu eram în stare să scriu corect, el îmi copia manuscrisele făcând în ele corecturi cu multă discrețiune și le trimetea la Convorbiri literare, cu care avea legături." (Ioan Slavici)

"Câtă vreme a stat la Iași, poetul a fost totuși nelipsit de la reuniunile societății, devenind stâlpul ei central... Epoca șederii lui la Iași, în apropierea Junimii, a fost cea mai rodnică din viața poetului din punct de vedere al creațiunii artistice..." (George Călinescu)

"Umbla mult pe străzi și prin Cișmigiu, fredonând și pierdut în gânduri, fiindcă își urzea atunci cea mai mare parte din teme poetice de mai târziu." (G. Călinescu)

"Poeziile, așa cum sunt orânduite, sunt cele mai strălucite din câte s-au scris vreodată în românește și unele chiar în alte limbi." (Titu Maiorescu)

"Pe cât se poate omeneste prevedea, literatura română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, cartea și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a veșmântului cugetării românești." (T. Maiorescu)

"Într-o zi frumoasă de primăvară, pe când pomii prind să înflorească, se răspândise (...) vestea că poetul Eminescu s-a întors (...) și că e pe deplin sănătos... L-am văzut și eu pentru întâia oară într-un colț de stradă, strângând cu multă căldură mâna lui Scipione Bădescu.

Era voinic și vioi. Fără barbă, fără musteți, părea foarte tânăr și parcă nu-mi venea a crede că acesta e omul, că acesta e poetul care a suferit atâta." (I. Păun-Pincio)

"Am cunoscut foarte de aproape pe un om de o superioară înzestrare intelectuală; rareori a încăput într-un cap atâta putere de gândire. Era pe lângă acesta un mare poet; cu cea mai nobilă și cea mai înaltă fantezie, ajutată de un rafinat instinct artistic, el a turnat într-o lapidară "formă nouă și-nțeleaptă", pe care o cunoștea atât de bine și o iubea atât de mult." (I. L. Caragiale)

"Eminescu a avut, în dezvoltarea poporului nostru, rolul de a fi înzestrat cu încredere în forțele lui intelectuale și morale. Pentru prima oară, citindu-l, lăsându-se pătrunși de puterea răscolitoare a cântecului lui, românii au dobândit conștiința de a fi dat lumii întregi, literaturii universale, pe unul din cei mai mari poeți ai ei... Efortul nostru mai nou de cultură s-a desfășurat în lumea largită pentru noi de Eminescu... pășim deci alături de Eminescu în luptele zilei de azi." (Tudor Vianu)

"Deci revin și zic că, dacă e vorba să studiem pe Eminescu, trebuie să faceți din el carte de căpătâi a dvs., trebuie să citiți și să răscitiți ca să vă dați seama că Eminescu a făcut, poate, pentru limba română în care a scris mai mult decât oricare alt poet al lumii pentru limba lui. Numai cu Dante putem să-l comparăm." (Mihail Dragomirescu)

"Prin prestigiul talentului său, Eminescu a creat nu numai un fel de misticism național, pe baza solidarității istorice, ci și un misticism țărănesc, cu urmări în procesul de formație a culturii române." (Eugen Lovinescu)

"Acesta este adevărul. Dacă el ar fi trăit în alte împrejurări, vă puteți închipui ce larg și-ar fi destins aripile acestea, care de atâtea ori fuseseră împiedecate de a se desfășura mai deplin.

Societatea românească nu l-a pregătit pe Eminescu; societatea românească de atunci l-a ucis." (Nicolae Iorga)

"Eminescu e destul de mare ca să se poată dispensa de orice mit și de orice superstiție crescute în jurul numelui său. Studiile pe care le provoacă neconținut constituie dovada că opera lui e mai prețioasă decât legenda, că geniul lui e mai presus de mitologie. Se revine mereu la Eminescu pentru că scrisul său încurajează orice punct nou de vedere, orice interpretare nouă. Ca și scrisul oricărui alt geniu..." (Mircea Eliade)

"Prin cultul formei și al antichității el aparține neoclasicismului european; prin pesimism și voluptatea erotică și intelectuală se apropie de literatura decadentă a Europei (...) și se așează astfel la antipodul realismului și naturalismului contemporan lui; iar prin unele motive de inspirație, prin amplexarea sentimentelor și viziunilor sale, se leagă de epoca anterioară a romantismului.

Eminescu aparține, așadar, într-o măsură mai mică actualității, prin poezia sa legându-se într-o măsură mai mare de romantism și clasicism." (Dumitru Popovici)

"Mai mult decât o hiperbolă tendențioasă și mai mică decât o apreciere vizionară a trecutului poeziei noastre, elogiul bătrânilor din "Epigonii" determină locul în istorie al lui Eminescu însuși. El apare în adevăr, la capătul acelei critici de vrăji, ca o sinteză a tot ce au împlinit predecesorii săi, așa cum ritmul istoriei se face și se desface după legi care își au partea lor de alchimie spirituală, de caleidoscop și destin." (Ion Negoitescu)

"Sigur că înțelegerea unei personalități atât de complexe, de pline de abisuri și contradicții ca aceea a lui Eminescu a fost, și este încă, deosebit de grea. Întinderea culturii lui, putința lui rară de mișcare pe culmile gândirii și simțirii omenesti sunt încă obstacole pe care le privim cu respect și umilință." (Zoe Dumitrescu-Busulenga)

"Deși tributară unei convenții poetice la care creatorii de astăzi nu mai apelează, opera eminesciană oferă impresia perenității, dat fiind că poate fi receptată și "gustată" din perspectiva oricărei convenții poetice până acum cunoscute. Această mare "deschidere" conferă operei poetului o prospețime care contrastează flagrant cu vădita caducitate a convenției clasicizante." (Mircea Scarlat)

"Ape vor seca în albie, și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale." (G. Călinescu)

Viorel TĂUTAN

Poeți transilvăneni - antologie lirică

Olimpiu Nușfelean

Libertate de noapte

Zilnic, după căderea nopții,
îmi iau doza promisă de libertate:
sting becul electric și aprind opaițul -
să fiu în ton
cu vocea imemorială a neantului,
în timp ce acopăr cu draperiile
pânda ferestrei.

E liniște; din oraș
nu răzbate nicio voce politică,
aparatură de radio - închis,
nu aud făcând promisiuni
niciun lider de opinie;
în schimb, citesc o carte anonimă,
parcurs, curios, presa de scandal,
îmi umplu paharul
cu vinul meu acru
și-mi fumez țigara mea ieftină.
Apoi fac de câteva ori socoteala:
cât mă costă laptele, fasolea
și pâinea de toate zilele
pentru copii.

Abia către zori
reșesc să ațipesc
visând - în grabă - visul meu obișnuit
pe care-l povestesc dimineața
colegilor de birou:

că stau într-o cameră goală

îmbrăcat în cămașa vărgată a iluziei
mele.

Dimineața plec la muncă
liber și obosit.

Poemul neliniștii mele

Poezia pe care-o scriu azi
mâine va muri.

Se ridică pe picioarele tremurânde
ale cuvintelor,
îmi ia privirea și pulsul,
ca o vietate ce trăiește
în alt secol
- mai înalt,
nenăscut -
și se ridică sus, tot mai sus,
de pe umerii mei în care și-a înfipt
ghearele sensului.

Pipăi, cât pot, cu degetele ei
neantul.

Cine învinge?
Și cine-i învinsul?

Sisif la trezirea zilei

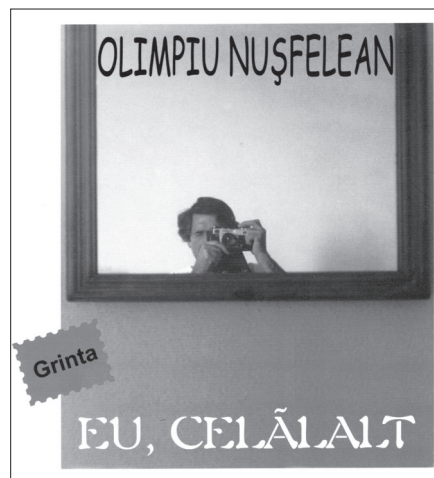
În valea cețoasă a paginii albe,
din susul amețitor al paginii albe,
cu munții în spate, sub avalanșă
coboară.

Din norii ce destramă simboluri,
din zdrențele soarelui,
aproape frânt stâlpul spinării,
cu brațele proptite în goluri.

Păsări de gheață își smulg ghearele
din umerii lui, cu carne cu tot,
să nu le înghețe încă o dată eternitatea,
să mărturisească ele, prin zbor, de
marele Tot.

Coboară și coboară,
a zecea, a suta, a mia oară,
de foarte de sus,
călând cu tălpi arse pe ghimpii-
ntrebărilor,
în noaptea paginii albe coboară.

Încetinește lunecarea, ce nu-i nici a

timpului,
nici a apei, nici a fricii. O învață să tacă.
Cu spatele o încetinește, dimineața
devreme.
În moarte o-mbracă.

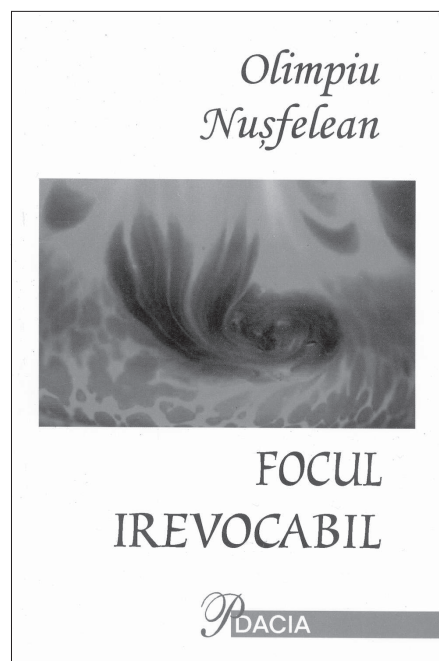
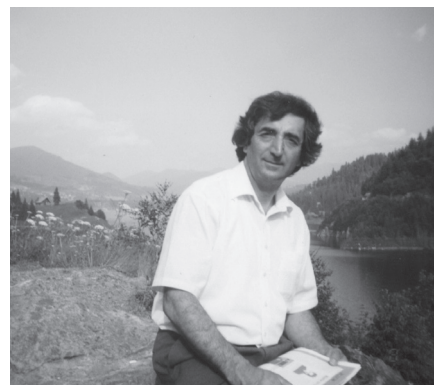
Guvizi

Bieți pești anonimi. Sufocați
în privirea fetei întoarse
spre măruntele mirări ale clipei.
Torsul tinerei mame - ispititor
cum mara scăpată
din istovirea nisipului.
Când tatăl pescuiește furat
de-o blândă fotografie de familie.

"S-a prins în cârlig !". S-a prins
neantul,
nepăsarea,
uitarea -
momeală a ouălor de pescăruș.

Scoși în aerul însetat.
Sosiți - cu toții - în înfometata
clipă a răscrucii.

Flacăra tăişului, aici concentrată.

Triști pești anonimi
necântați în poeme.
Izbiți cu nepăsare în digul jilav
de o mână absentă.

Priviți cum mor -
curiozitate a plăcerii -
cum mor urât.

Rană

Cine, din miile de prieteni, m-ajută
să-mi cunosc vina?
Să ridice piatra cu drag
și să-mi poruncească: învinuiește-te!

Spăl picioarele însângerate.
Încălțat cu sandala de argint
a sufletului,
înaintează cât pot sub biciul singurătății.
Pe Muntele Măslinilor
cărarea se înăsprește.

Dar tu, piatră, sau tu, ciocârlie,
dacă poți vorbi,
spuneți-mi
câtă rouă trebuie să adun
în căușul inimii!

Tot învățând să spăl
picioarele străinului,
când voi avea destulă știință
să spăl
picioarele celui drag?

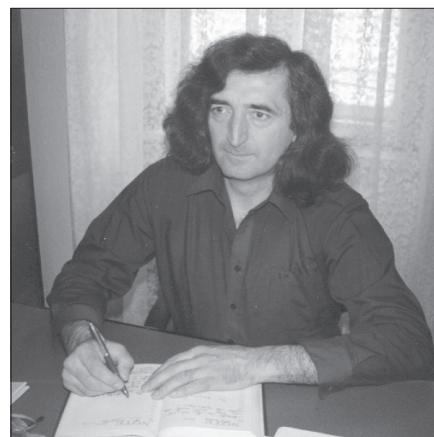
Cenușăreasa

Invitată la bal,
între împărați și bufoni,
răspunde naiv și serios
la orice întrebare ghidușă.

Tare se mai amuză petrecăreții
provocându-i replicile
pline de bunăvoință.

Veseli, ei își bat joc
de propriile burți pline de vin,
de obraji scâlțați în sudoare,
de genele false,
în timp ce ea-i răcorește pierdută
cu evantaiul rochiei de bucătărie.

- Auzi colo - își zic - ce fată
să nu-și bată joc de ea
oglinzile, cerșetorii, leproșii?!...
Să danseze absorbită de muzică?!...

Se rotește ca un fulg
printre atâtea vorbe grele.

Nemintită de oglinzi,
invidiată de prințese în floare,
printre împărați și bufoni
se face de tot dragul !

Răsărit

Răsari
dimineța
în iarba în care-am dormit -
nu știu
de ești somnul meu în retragere
sau roua ce înviorează genele zilei.

Olimpiu Nușfelean s-a născut la 8 iulie 1949 în satul Șieu-Sfântu, jud. Bistrița-Năsăud, din părinții Maria și Oliver Nușfelean.

În 1973 a absolvit cursurile Facultății de Litere din Cluj-Napoca, specialitatea română-franceză, după care predă româna și franceza în mai multe școli din județul Bistrița-Năsăud. Câțiva ani a lucrat în presa cotidiană județeană. În prezent este profesor de limba și literatura română, limba și literatura franceză la Colegiul Național "Liviu Rebreanu" din Bistrița și profesor metodist la Casa Corpului Didactic, unde o perioadă a fost director. De câțiva ani este redactor corespondent la săptămânalul *Tribuna Învățământului*.

Este director al revistei *Mișcarea literară*, care apare la Bistrița din anul 2002 sub egida USR.

A debutat în presa literară cu poezia *Flacăra mea* în "Echinox", nr. 3, martie 1971, Cluj-Napoca, debut confirmat cu un grupaj de versuri publicat în același an în revista "Tribuna" nr. 35 din 7 august 1971, sub girul lui Victor Felea.

A debutat editorial cu romanul *La marginea visului*, Ed. Dacia, 1980, colecția "Debut", cu o prezentare pe coperta IV de D. R. Popescu. A mai publicat volumele: *Poziția ființei*, povestiri, Ed. Albatros, 1982; *Piatra soarelui*, roman, Ed. Cartea Românească, 1987; *Libertate de noapte*, versuri, Ed. Dacia, 1995; *Focul irevocabil*, versuri, Ed. Dacia, col. "Poeți de azi", 2000; *Câinii de vânătoare*, povestiri, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2004; *Eu, celălalt*, versuri, Ed. Grinta, Cluj-

Napoca, 2004; *Iubește-mă repede și uită-mă iar*, povestiri, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2005, *Un om fără aripi*, Ed. Ideea Europeană, București, 2009.

Colaborează cu poezie, proză, teatru, eseu, reportaj, cronică literară, recenzii, interviuri, traduceri din literatura franceză la majoritatea revistelor literare.

A fost inclus cu grupaje de versuri sau cu proză sau a fost menționat în: antologia *Popas între poezii tineri*, Ed. Dacia, 1974 (coordonată de Victor Felea); *Caietul debutanților*, Ed. Albatros, 1979 (selectat la un concurs de debut al editurii); antologia *Generația '80 în proza scurtă*, Ed. Paralela 45, 1998, realizată de Gheorghe Crăciun și Viorel Marincea; dicționarul *Romanian writers of the 1970s and 1980s*, Ed. Paralela 45, 1999, realizat de Ion Bogdan Lefter; *Dicționarul general al literaturii române* editat de Academia Română, *Dicționarul biografic al literaturii române* de Aurel Sasu, *Dicționarul literar al județului Bistrița-Năsăud*, Bistrița, 1997, realizat de Teodor Tanco ș. a.

A primit mai multe premii literare, printre care: *Premiul de poezie* al Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca pentru volumul *Libertate de noapte*, versuri, Ed. Dacia, 1995; *Premiul de poezie* al Filialei din Cluj-Napoca a Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Focul irevocabil*, versuri, Ed. Dacia, col. "Poeți de azi", 2000 ș. a.

A fost distins cu *Meritul Cultural în grad de Cavaler*, 2004.

Ioan Radu Văcărescu

el era

("Caiete Silvane" nr. 59/2009)

El nu mai avea niciun premiu
de luat în țară-
timp de mai bine de un deceniu,
cu numai patru cărți,
trei, după unii,

a doborât și încă doboară
toate premiile Uniunii

El are, per total,
o bună orientare geografico-
englezească
încă din facultate, se știe-
autoexilat în orașul imperial,
și-a cerut dreptul la melancolie
și s-a pus să încropească,
după ritualul ei,

proză și poezie

El este, sau, mă rog, era
până la aceste rânduri edificatoare-
cel mai invidiat
poet transilvănean
fiindcă avea,
aproape de un an,
un muzeu al figurilor literare-
deci era putred de bogat !

Lucian PERȚA

Autoportret

(poeme din volumul în lucru "Autoportret")

Vă scriu despre dragoste

De aici
Din
Sicriul plin cu litere nefălțuite.
Locuiesc
Într-un buzunar de zețar
Ce a tipărit manifeste.
Fragilă-i penița de sticlă
Cu care trăgeam odată
Brazda și dreptatea
Pe strada nepietruită.
Dinaintea mașinăriei
Ce vi se apropie,
Vine ca un vultur
Și-mi ciugulește ficatul,
Țin cu amândouă mâinile
Deasupra capului
Cununa cu toți spinii
Imaginii publice
În flăcări.

Mi-a trecut norocul

Pe lângă ureche.
Glonț pirotehnic fără focos.
De acum
Se cade să iert
Greșala greșită
În numele Păcii probabile.
Dragostea mea nouă
Nu mai are sens
Aici
În amfiteatrul
Cu vulgul ce clănțane semințe
Și artiști fluierând
Zeița din tragedia antichității.

Încă o dată pe ziua de astăzi
Ard pe rugul conștiinței,
Timp în care
Tata cu mama
Trag în dreapta și-n stânga
Cămașa-mi
Răstignită
Între peste tineri tâlhari.

Autoportretul perfect

Și o ceașcă de ceai chinezesc.
Stop cadru fără egal
Printre
Liniile frânte din șale
Pe un ecran uriaș.
Și vremea-i albastră,
Și nisipul e verde
Scaietii dau floare,
Sămânța germinază
Pe buzele mele mușcate
De sare.
Sunt un om liber!
Strig mut.
În căușul de palmă
Mă ascund ca o pâine
Neagră, sațioasă,
Fără idealuri.

Dumnezeul meu

Este prizonierul perfect
Din împărăția zăpezii.
Singurul fără de pată,
Căutător de aur
Și vânător de reni din porțelanuri...
El

Mă așteaptă cu lampa pe masă
Și cărțile de joc,
În avanpostul pavat
Cu pașii copilului care am fost.
Un loc de rezervă perfect
Locul de unde Paradisul
Se vede cu portocali înfloriți
Și penele păsării de cenușă
Încă arzând.

Sunt la liman

Mă scald
Într-o lacră de sare
Fără să știu că am scăpat
Pentru ziua de azi
De nserare...
Fac pași în pași
Prin nămețiș de petale
Și
Cuvintele nerostite
Prind floare de vin
În locul lor
Din dicționare.
Bula de frică se sparge
Și eu iubesc nebunește
Zidul
Care mă strânge-ntr-o șale.
Altă iederă fumegă verde
În spațiul
De unde tobele nu se mai aud
Decât așa,
Ca un țipăt de sămbure germinând
În pântecul piersicii.

Melania CUC

O fereastră deschisă

Fragilă și totuși puternică, învăluită de reverie și totuși lucidă, melancolică și totuși fluturând, pe buze, un zâmbet enigmatic și suav, Ana Blandiana (pseudonimul Otiliei-Valeria Coman) are un palmares literar impresionant ce cuprinde numeroase volume de versuri (de la **Persoana întâia plural** - 1964, până la antologia de **Poeme**-2005, 2008), aproape tot atâtea cărți de esuri (de la **Calitatea de martor**-1970, până la **Spaima de literatură**-2006) și nu puține cărți de proză (de la **Cele patru anotimpuri**-1977, până la **Orașul topit și alte povestiri fantastice** - 2004). Multe dintre aparițiile sale editoriale au fost încununate cu premii naționale și internaționale: Premiul pentru poezie al Academiei Române - 1970; Premiul Internațional "Gottfried von Herder," Viena - 1982; Premiul Internațional "Camaione" - 2005 etc. Nu este de neglijat nici implicarea socială a scriitoarei, care a fondat și a condus Alianța Civică (1991-2001) sau a organizat, la Sighet, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței. Toate acestea sunt doar câteva detalii menite să creioneze un profil literar de excepție, cunoscut și recunoscut deopotrivă în țară și în străinătate.

A FI sau A PRIVI (Ediția a II-a, Humanitas, București, 2008) este o carte de tablete literare, scrisă în urma unei documentări interioare și exterioare, survenite fie prin introspecție, fie prin intermediul unor călătorii în lumea reală, onirică ori livrescă. Răzbate, din paginile acestui volum de o frumusețe intrinsecă, un laitmotiv tonifiant și anume acela că orice experiență, oricât de dramatică, reprezintă un câștig, un plus de cunoaștere datorat - uneori - forței curative a suferinței. Tocmai de aceea multe dintre pasaje sunt nu doar memorabile, ci și emblematice pentru o profesiune de credință optimistă, pregnantă și imuabilă: "Veșnic plecat de acasă, mereu în documentare în propria sa viață, spiritul meu este prea ocupat cu privitul pentru a putea fi cu adevărat înfrânt sau învingător și chiar pentru a putea fi. *A fi* și *a privi* devin două verbe opuse și violent exclusive în lumina unui întreg destin. A fi sau a privi, aceasta e întrebarea. În această perspectivă, a aștepta nu înseamnă a pierde timpul, ci a te împărtăși dintr-o psihologie colectivă

infinat sugestivă; a fi înșelat nu e numai o umilință, ci și o revelație; a fi lovit nu e numai o durere, ci și o descoperire. A merge cu autobuzul, a vizita un bolnav, a fi bolnav chiar, a vorbi cu un copil, a face piața, a întâlni un prieten, a fi nedreptățit, a fi lăudat, a fi iubit, a nu fi iubit devin, din simple întâmplări, situații magice de dezvăluire a lumii, prilejuri de uluitoare surprize în univers. A fi *pentru* a privi iată o fascinantă terapeutică, iată o soluție."

Dincolo de labirintul tranziției, înstrăinarea omului de natură e resimțită, dureros, de vreme ce știința și tehnica au creat în jurul nostru o lume artificială, obositoare, care ne obligă să privim totul prin lentile de microscop, ne obligă să uităm farmecul unui răsărit sau apus de soare, foșnetul pădurii ori sunetul picăturilor de ploaie. Trăind "printre amenințătoare molecule și celule," pierdem esența vieții și, mai ales, ne pierdem umanitatea, căci, oricât de vetust sau romantic ar părea, "nimic nu caracterizează mai bine un om decât felul în care știe să facă ploaia să plouă." Înșelându-ne speranțele și otrăvind-ne existența cu fleacuri siropoase (răspândite - adesea - de mass-media), lumea cotidiană ne condamnă la superficialitate, la ipostaza auditorului torturat de conversații sterile și insignifiante. Hotărât lucru, e "o lume în care timpul pierdut cu discuțiile despre procurarea hranei nu este egalat decât de cel pierdut cu discuțiile despre dietele de slăbire".

Tonalitatea cărții este, însă, cu totul alta. S-ar putea spune că multe dintre aceste tablete au în centrul lor condiția umană și nu neapărat aceea a artistului silit să supraviețuiască într-o societate guvernată de valoarea banului și de suma obiectelor scumpe. Astfel, fericirea sau nefericirea e, de cele mai multe ori, construită pornind de la tot atâtea paradoxuri: "Suportăm greu frigul, dar am pornit în expediții la poli; nu putem suporta foamea, dar am făcut greva foamei; urâm războiul, dar plecăm voluntari pe front; putem tăcea, dar nu ni se poate impune tăcerea (...)." În fond, a fi sau a nu fi fericit e o problemă spinoasă ce ține de liberul arbitru: "Suntem nefericiți nu pentru că ne lipsește fericirea, ci pentru că absența ei nu atârână de noi. Putem renunța la orice, mândri, fericiți chiar, cu condiția să nu fim obligați de alții să renunțăm. Liberul

arbitru, dreptul de a-ți hotărâ singur soarta, este prin el însuși o condiție necesară, și suficientă, a fericirii." Până la urmă, important e "talentul de a trăi", care nu are nimic în comun nici cu prozaicul "a ști să trăiești", nici cu populistul (și searbăda) sintagmă "a trăi bine". Un asemenea talent aparține spiritelor veșnic tinere, înzestrate cu atributul simplității, cu simțul nuanțelor, cu ușurința de a purta - absolut firesc! - calități precum devotamentul și credința, fiindu-le străine malițioasa vanitate și egoismul feroce al celor ce se cred superiori din toate punctele de vedere. Dar nu poți fi "talentat într-o existență", nu poți tinde spre fericire, nesocotind ori disprețuind iubirea. Zadarnice sunt toate marile descoperiri geografice, zadarnice sunt toate marile invenții, zadarnică e forța miraculoasă a rațiunii, dacă de-a lungul miilor de ani sufletul nostru a rămas la fel de sărac: "Inteligența noastră este nelimitată, sentimentele mereu aceleași și numai câteva (...). Avansul spectaculos al inteligenței nu ne-a apropiat cu nimic de fericire pentru că sufletul nostru nu s-a schimbat cu nimic (...). Acum, ca și în epoca de piatră, valorăm numai atâtă cât iubim - prețul salvării noastre se socotește în unitățile de măsură ale dragostei."

Remarcabilă e această fervoare a confesiunii, însoțită de o permanentă sondare a unor teme dintre cele mai diverse, unele existențialiste, altele strâns legate de peisajul cotidian, radiografiat - îndelung - cu o severitate blajină. Într-un astfel de context social-politic, ironia autoarei este - desori - una amară: "Respectul de care se bucură furtul de la stat a devenit o instituție. O instituție care

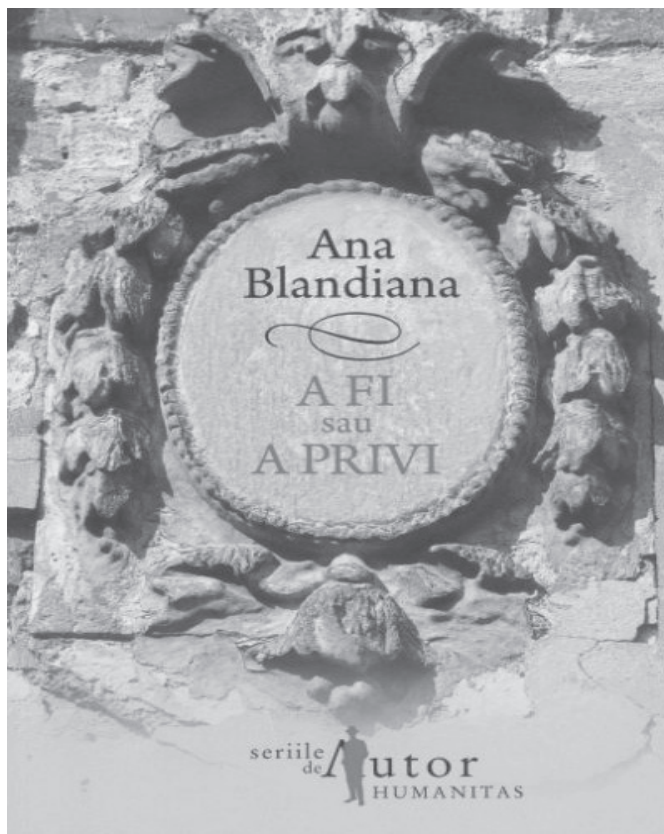
Caiete Silvine

- pentru că se dezvoltă în condițiile libertăților și imunităților de tot felul - apare ca o instituție a democrației." Sau: "De ce dictează clasa muncitoare? - Pentru că nu știe scrie, se râdea în timpul studenției mele. De ce vorbește clasa politică? - Pentru că nu știe face." Și, din păcate, lumea în care trăim se lasă condusă de păgubosul principiu "merge și așa.", principiu ce ascunde acceptarea tacită a răului, mediocritatea, spoiala și degradarea lentă. Oricum, concluzia e pe jumătate optimistă: "Binele are ciudata calitate de a nu putea fi exterminat, deși este fără încetare învins."

Indiferent de societatea în care trăiește, de limitele ei procustiene, de exclusivitatea valorilor materiale, pentru artist (fie el, poet, pictor, sculptor sau compozitor) există întotdeauna o fereastră deschisă. Adevărul, frumosul și libertatea sunt re-inventate, sisific, în propria lui creație ce-l definește și îl înscrie, totodată, în timp, sfidând cruda realitate și metehnele veacului. Iată de ce între viață și artă nu poate fi pus semnul egalității, deosebirea fiind aceea dintre real și areal: "Viața se întemeiază pe îngăduință reciprocă și toleranță, în timp ce arta, pe intransigență și absolut; de aceea între viața și arta cuiva există mereu discrepanța rezultată din diferența de definiție a celor două noțiuni."

Eleganța rostirii, puritatea limbajului, fluenta și rafinamentul scriiturii, dar - mai ales - delicatețea prin intermediul căreia se lasă exprimate până și lucrurile incomode conferă un farmec aparte lecturii fiecărei propoziții sau fraze din acest noian de gânduri încredințate tiparului.

Generoasă prin bogăția și varietatea ei ideatică, reflexivă și dubitativă, sceptică și vizionară, *A FI sau A PRIVI* e o carte

atipică prin concepția și arhitectonica ei ce lasă impresia unui jurnal interior în ale cărui pagini subtile se-aude, se-aude... cum bate, în surdină, o inimă de poet.

Marcel LUCACIU

Abonează-te la cultură!

Caiete Silvane

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție.
Prețul unui abonament pe o lună, pentru anul 2010, a rămas neschimbat: 2 lei.

www.caietesilvane.ro

Moartea noastră cea de toate zilele

Portretul artistic al lui Dumitru Augustin Doman se conturează în volumele *Povestiri cu contrapunct* (Albatros, 1985), *Sfârșitul epocii cartofilor* (Calende, 1999), *Meseria de a muri* (Calea Moșilor, 2001), *Concetățenii lui Urmuz* (Muzeul Literaturii Române, 2007), iar în 2008 vede tiparul *Moartea noastră cea de toate zilele*, Editura Timpul, Iași.

Volumul de factură existențialistă adună între copertile sale eseuri, cugetări, confesiuni, pagini de jurnal a căror temă este viața și moartea, abordate într-o altă manieră decât aceea cu care ne-au obișnuit marii gânditori; o carte în care eul narativ preferă un fel de joc, pe alocuri ironic și parodic, cu și despre *moarte*.

Viața și moartea, două concepte filosofice având semnificații profunde, greu de prins într-o formulă narativă, devin, în *Armătura de idei a morții*, cele două balanțe ale existenței care au menirea de a ține ființa în echilibru și pe a căror nuanțe se meditează: "Moarte și lacrimi - nimic în comun. Poate, viață și multe lacrimi. Moarte și apatie. Viață și îndoieli înlăcrimate. Moarte-apatie și certitudine. Viața înseamnă mici transformări. Moartea înseamnă mișcare veșnică".

Lumea, opacă la prima vedere, trebuie să aibă o soluție care să o facă transparentă. Moartea devine, astfel, principiu ce nu se declină în posesive "Nu e a mea, nu e a ta, nici a lui. Noi toți suntem a ei", *clavis universalis* (cheia universală) spre o înțelegere oarecum facilă a unei existențe întunecate. Eul individual nu mai există, el se distilează, prin moarte, într-un tot care îl absoarbe, integrându-l în universalitate.

În eseu *Un rege de carton*, cele două personaje, autorul și moartea, dialoghează tacit, într-un limbaj ce le este familiar amândurora. Moartea își dezvăluie valențele și posibilitățile de manifestare prin *limba universală* a lui Nietzsche "alesul care umblă mort printre oameni vii" în urma unui atac cerebral, iar la numai un an "era deja mort: moral, psihologic. El, și nu Dumnezeu".

Moartea este înfățișată în toate ipostazele, de la ispită abordată în manieră epică-existențialistă: "De la un timp, soarele îți mai stinge un nerv. Vine apoi ploaia și-ți udă un nerv până ți-l atrofiază. De la o vreme, și gerul îți omoară vreun nerv. Tot așa, apare o femeie în viața ta praf și pulbere și-ți amortește toți ceilalți nervi. Nu mai există durere, nu mai există durere, nu mai există durere. Treci dincolo cu ochii vii și cu nervii morți", ironică, pe alocuri "Căsătorii definitiv cu moartea, ne amăgim cu luna de miere care e viața și ne trezim că a trecut foarte repede...", până la obsesia care îl prinde în jocul ei viclean, devenind acaparatoare, furându-i atât gândurile cât și sentimentele, adică ființa: "Nici n-am terminat de rostit în gând cuvântul moarte (adică moar-te, m-o-a-r-t-e), că primul vierme m-a și vizitat intrându-mi falnic și stăpân pe sine pe-o nară și urcând zelos spre creier, spre

locul în care a răsărit cuvântul moarte, adică moar-te, adică m-o-a-r-t-e".

Atitudinea interogativă este temperată, eul narativ, așezându-se confortabil la masa cugetărilor, are o poziție mucalită în nuanțarea fenomenului morții, ironică fără, însă, a depăși granița paradoxalului: "Cum mori? Mori precum vișinul meu din grădină.(...) Ce ușor ajungi la moarte, pe nesimțite, din vorbă-n vorbă!..."

Solitudinea și derizoriul realului îndeamnă la meditație, iar în această platitudine declarată cel mai bun partener de idei devine moartea, în umbra căreia autorul se refugiază, printr-un *joc al minții*, cel puțin incitant. Tonul discursului ia aspectul unui manifest dadaist în care eul, degajând o atitudine de frondă, bagatelizează moartea, înfruntând-o sarcastic: "Să compromitem moartea! Să ne batem joc de ea! S-o bârfim în derădere în cărcima de la colțul străzii cu fețele de masă pătate de muștarul scurs de lângă mititeii așezați pe casoleta de carton subțire, din zi în zi tot mai subțire, ca și viața noastră. Să luăm în derădere moartea, să ne batem joc de ea, s-o compromitem pentru a vedea, la timpul potrivit, cât este de derizorie". (*Fanfara cultivatorilor de căpșuni din cartierul Progresul*)

O abordare a morții din perspectiva ontologică în care nașterea este geneza fragilă ce se consumă în neagra veșnicie, imediat după ce s-a manifestat, sintetizează eseu *Moartea mea e un roman*: "Abia m-a zvântat și m-a șters moașa de lichidul amniotic, că văzduhurile de întuneric au început a coborî peste creștetul meu, mai rarefiate în zori, tot mai compacte spre seară..."

Viața și moartea sunt cele două dimensiuni ale existenței resimțită inconsistent, spre care ființa aleargă bezmetic, gonind, în sălbăticia savanei și încercând "să prindem două antilope".

Nu lipsesc din acest eseu citatele pretențioase, selectate cu acribie, care aglutinate, creează impresia unui vădit studiu filosofic, autorul nefiind străin de acest domeniu: "«Din clipa în care ai renunțat la sinucidere, nu mai ai dreptul să vorbești despre viață»"(Camus), sau "«Pentru a trăi drept, trebuie să ții minte că ai să mori. Să te gândești la viață, cu perspectiva morții în față»"(Lev Tolstoi), iar Emil Brumaru se întreabă retoric în discursul poetic: "«Oare/ Cum se moare?// Așa cum cade o căpșună-n apă/ și vine-un cerb cu botul lui și-o papă?// Oare/ Cum se moare?»".

Titlul volumului este explicat de autorul însuși "Un titlu banal: *Moartea de dincolo de moarte*", devine echivalentul *Morții noastre cea de toate zilele*, "Adică, viața cea anostă, cea de toate zilele, cea bine atinsă de absurd".

Elementele compensatorii unei vieți paradoxale sunt descifrate de autor în cotidianul familiar; *savarina*, *vodka*, *berea* devin parteneri într-o existență a

hazardului și sunt consumate ca să nu "murim cu gura amară" și să nu "suferim de atâta luciditate!".

Eseul, cugetările sunt succedate de autentice pagini de jurnal, notate cu seriozitatea celui care-și asumă actul scrierii, consemnări ce respectă convențiile genului diaristic, în care eul se autoanalizează critic, realizând excepționale pasaje epice alternând cu descrierea: "Sunt trădător și laș (Duminică, 9 octombrie, 2005)", "Ploaie mărunță, rece și insistentă. Iar cerul este negru, în zeci de nuanțe de negru/gri. Cea mai bună zi să te sinucizi, îți zici, ha-ha!, să te sinucizi și să nu-ți pară rău (Joi, 13 octombrie)". (*Din jurnalul unui trăitor de rând*)

Componentele cotidianului superficial prezentate terifiant la știrile de la ora cinci, nu pot lipsi din reflectările unui "ingenios bine temperat" care desface realul cu agilitate și o ironie subtilă: "Întrebarea dimineții de joi, 22 iulie 2004, 26 de grade Celsius, soare, un euro egal 41.063lei: «De ce atâta conștiință a morții?» Accident de circulație pe-o șosea din Câmpia Olteniei. Drumul e blocat de fiarele contorsionate și calcinate a două mașini. În jurul acestora se află vreo cincizeci de oameni care comentează. Pe iarbă, la trei metri de carosabil, cinci cadavre tinere, mutilate în ultimul hal. Pe lângă aceste cadavre nu mișună nimeni, nu comentează nimeni. Fiare contorsionate în centrul atenției și hoituri mutilate zăcând singure pe iarbă". (*O idee simplă, genială și mortală*)

Lumea, preocupată din ce în ce mai mult de senzational, trăind în anticamera thanatică a cotidianului haotic, uită viața care a devenit "un continuu proces de dezintegrare geometrică" și dezvăluie la tot pasul moartea, în toată ecloziunea și macabru ei. Eul, buimăcit de conștiința trezită pentru moarte a ființei grăbite să o nuanțeze disconfortant, se consumă în propria-i textură și solitudine, într-un discurs muzical, dominat de sentimentul de spleen în care existența este redusă la banal: "Ce sunt eu? Nu sunt decât un text(...), un text începând cu puncte de suspensie și cu literă mică, un text crescând, suind, coborând, un text zvâcnind, zăcând, curgând, un text meditănd, tăcând, vorbind și, în sfârșit, un text murind în trei puncte, murind în speranța punctelor de suspensie...". (*Zodia magnoliei*)

Moartea nu este înțeleasă ca *punct terminus*, ci ca o continuare firească a vieții, este o reîntoarcere la matricea originară, la matcă, la acel undeva din care s-a manifestat: "Senini, senili, nostalgici, triști, nerăbdători sau apatici, oamenii se reîntorc undeva. Dar voi mă

priviți avizi de a afla ce e moartea. Bătrâni sau tineri, ba chiar copii, intră în convoi și se întorc undeva". (*Doamna cu ten de granit platinat*) Încremenirea în veșnicie este percepută ca un blestem, visul, de-o clipă, a nemuririi devine dureros: "Ce tristețe fără margini să nu mai ai drum de întoarcere!" marchează finalul unui volum în care autorul se duelează, când serios și trist, când parodic, cu moartea, demonstrându-și deopotrivă disponibilitatea în abordarea unei tematici conflictuale cât și o percepție cerebrală a realului, o conștiință vie dublată de sensibilitate și dibăcie artistică.

Tonul senin, ironic, asertiv, dar și provocator domină acest *monolog polifonic* în care moartea, ispită și obsesie deopotrivă, devine serios subiect de meditație.

Imelda CHINȚA

Edituri ieșene, autori ieșeni

● *Convorbiri literare. Corpus de texte ilustrative*, vol. I, part. I, 1867-1900, Ed. Convorbiri literare, Iași, 2009

De la apariția primului număr al *Convorbirilor literare* au trecut peste 140 de ani. Redacția actuală a revistei a trecut la selectarea/publicarea (în două volume, primul va avea trei părți, al doilea două) unor texte considerate semnificative. Selecția a vizat două mari perioade - *Istoria veche* (1867-1944) și *Istoria recentă* (1970-2009).

Prima parte a primului volum (selecția: Antonio Patraș) cuprinde: *Convorbiri literare, o trecere în revistă* (Cassian Maria Spiridon), *Notă asupra ediției* (A. Patraș), și două secțiuni: I. *Preambul Junimist. Spiritul critic în acțiune*, cu texte semnate de A.D. Xenopol, Titu Maiorescu, Theodor Rosetti, Mihai Eminescu, G. Vârnă-Liteanu), și II. *Moștenirea lui Maiorescu. Cristalizări doctrinare post-junimiste. Polemici de epocă (1880-1900)* - cu texte de Petru Missir, N. Iorga, G.I. Bogdan, C. Leonardescu, Titu Maiorescu, A. Philippide, M. Dragomirescu, P.P. Negulescu, Petre Popescu.

"Dacă acest opus se axează asupra teoriei formelor fără fond și a polemicii Maiorescu-Gherea/ Junimism-socialism, următoarele opuri vor da seama atât de metamorfozele junimismului, cât și de evoluția culturii și civilizației noastre", scrie Antonio P. în *Nota asupra ediției*.

● Mircea Platon, Gheorghe Fedorovici, *Măsura vremii: îndemn la normalitate*, Ed. Predania, București, 2009

Cartea este așezată sub semnul unui moto ("Și așa, s-au arătat atunci mincinoase toate măsurile oamenilor; iar precum sunt măsurile cu care se cântăresc valorile, așa sunt și valorile unei vremi" - Sfântul Nicolae Velimirovici), parcă un colț din oglinda în care se vede chipul României de azi, și nu doar al țării noastre.

Sunt texte apărute în cotidiane/ reviste ca: *Tabor*, *Convorbiri literare*, *Rost* ș.a. "De regulă, titlul unei cărți încearcă să exprime într-o formă concentrată conținutul ei (...). Cu precizarea că, la rândul ei, cartea nu face decât să explice ideea formulată în titlu...", scrie Gh. Fedorovici în *Introducere*. Sunt aspecte ale vieții care "tocmai pentru că sunt adevărate sunt în primejdia de a fi deturnate", contestate, negate, deci trebuie apărute. Asta își propun autorii în texte ca: *Normalitatea ca o pradă, S-a dat drumul la Eminescu?*, *O fantomă bântuie România: Vladimir Tismăneanu, Gânduri despre ortodoxul Român, astăzi, în lume: împotriva teologiei de debara* ș.a. - M. Platon, respectiv - *Câteva gânduri despre dreptatea lui Dumnezeu, Biserica și spațiul public* ș.a. - Gh. Fedorovici.

Au fost controverse privind legătura școală - religie, prezența

icoanelor în clase. M. Platon scrie: "Restaurarea sistemului de învățământ din România nu e o misiune necreștină pentru că (...) e vorba de milioane de persoane schilodite de o uriașă mașină de tocat suflete de copii. Dincolo de icoanele din clase sau de orele de religie, contează ca întregul învățământ să se facă avându-se în vedere persoana." Herta Müller e laureată Nobel, dar din Germania; cităm pe M. Platon: "Nu știu dacă avem o cultură minoră, dar mi-e teamă că avem o cultură împăiată, moartă. Și, la noi, până și moartea e tot un fel de minorat (...) Nu poți canoniza o cultură care a murit din lașitate." Cu gândul la concepte ca tradiție, națiune, în vremea globalizării, cităm pe Gh. Fedorovici: "Românii au fost unul din ultimele neamuri tradiționale din istorie. (...) Din fericire, Românii nu au fost doar un neam tradițional, ci și unul Creștin. (...) Astăzi, Românii nu se mai cunosc pe ei înșiși și nici nu vor să se mai cunoască."

O carte despre "normalitate", dar mai ales despre întrebări/căutarea unor răspunsuri.

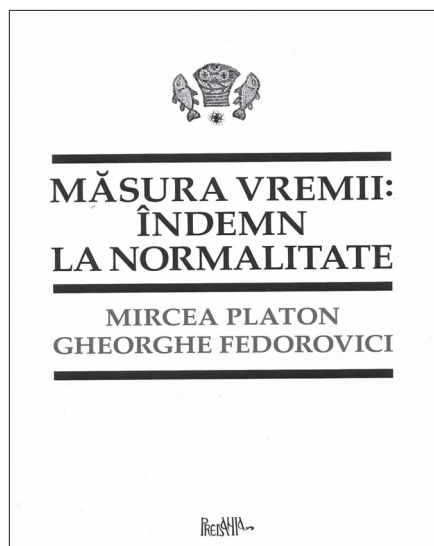
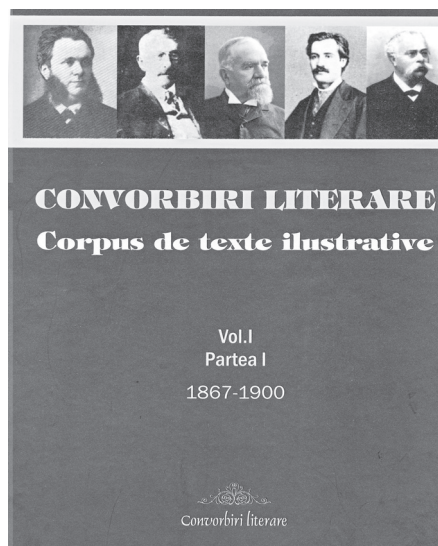
● *Bucovina în consemnări de epocă*, antologie, argument: Doina Papuc, Liviu Papuc, Ed. Convorbiri literare, Iași, 2009

După *Bucovina în reportaje de epocă*, 2000, *Bucovina în scrieri de epocă*, 2005, *Bucovina în consemnări de epocă*, 2009 antologatorii propun alt op despre Bucovina, regiunea cu trup azi trunchiat.

Antologatorii scriu în *Argument* că "marca majoritate a textelor selectate" sunt din periodice ale vremii, dar și în volume de autor. Textele sunt semnate de V. Alecsandri (*Lăpușna, Bucovina* - vorbind despre băile de care azi mai pomenesc doar bătrânii: "Lăpușna e unul din cele mai frumoase, mai romantice locuri din Bucovina!"), la început, în încheiere Constantin Noica (*Bisericiuțele noastre*). Sunt texte semnate, printre alții, de Gala Galaction, Artur Gorovei, M. Sadoveanu, M. Eliade, Traian Chelariu, G. Drumur, Calinic Istrati (*Hotinul vagabond?* - despre un județ care a fost sub stăpânirea turcilor, rușilor, polonilor, ucrainenilor, tătarilor, sub "cârmuire impuse de porunca istoriei"), Doamna A. Baron de Löwendal ș.a. Și, la final, o serie de desene, fotografii, un prospect despre "Băile Vatra Dornei".

Un volum care ne poartă într-o "excursie" peste timp, în locuri deosebite, iar autorii ne arată nu doar frumusețea locurilor, și problemele oamenilor vremii.

Marius CHELARU

Cărți achiziționate recent de Biblioteca Județeană Sălaj

Editura POLIROM

Autoportretul scriitorului ca alergător de cursă lungă - Haruki Murakami
Criptă pentru Boris Davidovici - Danilo Kia
Istoria cinematografului în capodopere. Vârstele peliculei, vol II - Tudor Caranfil
Niște răspunsuri - Mihaela Rădulescu
Compoziția în picture - M. J. Bartos
Ghid practic pentru părinți - Stephen Briers
Omul duplicat - José Saramago
Pastorală Americană - Philip Roth
Soția președintelui - Elizabeth Curtis Sittenfeld
și Hams și Regretel - Matei Florian
L-am urât pe Ceaușescu - Gabriel Andreescu
Dicționar al gândirii sociologice - Massimo Borlandi, Raymond Boudon, Mohamed Cherkaoui, Bernard Valade (coord.)
Decembrie 1989 - Ruxandra Cesereanu
Povara libertății - Mihail Neamțu
501 verbe germane - Henry Strutz
Dicționar de politici publice - Laurie Boussaguet, Sophie Jacquot, Pauline Ravinet
Opere III: Cinci ani cu Belphegor, Mătușile din Tel Aviv - Radu Cosașu
Istoria religiilor. Vol. III Religiile dualiste. Islamul - Giovanni Filoramo (coordonator)
Istoria religiilor. Vol. II Religiile dualiste. Islamul - Giovanni Filoramo (coordonator)
Putere și interdependență - Robert O. Keohane, Joseph S. Nye
Autismul. Teorie și intervenție educațională - Theo Peeters
Planul de comunicare. Cum să-ți definești și să-ți organizezi strategia de comunicare - Thierry Libaert
Testarea psihologică. Aspecte teoretice și practice - Nicolae Mitrofan
Zero grade Kelvin - Adrian Schiop
Sfântul nebuniilor incipiente - Elif Shafak
Probleme personale - Angela Marinescu
Biblia de neon - John Kennedy Toole
În numele sângelui nespurcat - Arturo Perez-Reverte
Paddy Clarke ha, ha, ha - Roddy Doyle
Wilt e tare - Tom Sharpe

Decembrie '89. Deconstrucția unei revoluții - Ruxandra Cesereanu

Un volum conceptual, care sintetizează teoriile vehiculate până acum pe tema revoluției din decembrie 1989 și a urmărilor acesteia, încadrându-le în trei categorii: teoria revoluției pure, teoria conspirației (externă, internă sau combinată) și teoria revoluției hibridate cu o lovitură de stat. Acest volum este îmbogățit cu viziunile a peste douăzeci de autori cu privire la revoluția din decembrie '89, la care se adaugă o cronologie concisă a anului 1989, pe plan intern, astfel încât cititorul să poată înțelege adecvat sensul și locul evenimentelor care au avut loc atunci în România.

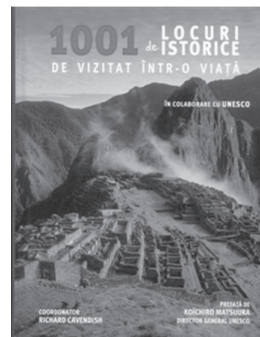

Editura RAO

1001 de locuri istorice de vizitat într-o viață - Richard Cavendish
Cine a câștigat, de fapt, cursa spațială? - Thom Burnett
Aurul albastru - Clive Cussler
Fratele Odd - Dean Koontz
Fantoma trecutului - Jo Nesbo
Sfârșitul Domnului Y - Scarlett Thomas
Târgul cu moartea - Josh Bazell
Londra este cel mai frumos oraș din America - Laura Dave
În inima infernului - Rosa Montero
Copilăria unui răzvrătit - Arturo Barea
Furia - Wilbur Smith
Grădinarul nopții - George Pelecanos
Păcătoasa - Tess Gerritsen
Dincolo de un destin evident - Giorgio Faletti
Pisica roșie - Peter Spiegelman
Perfect bărbătesc - John O'Farrell
Domnul cu coasa - Terry Pratchett
Prin cele strălucite - Terry Pratchett
Cartea lucrurilor pierdute - John Connolly
Revelațiile ucenicului mason - Ștefan Masu

1001 de locuri istorice de vizitat într-o viață - Richard Cavendish

Structurată pe zone geografice și ilustrată cu peste 800 de fotografii color, această carte, deopotrivă frumoasă și instructivă, reprezintă un ghid plin de viață și de informații care explorează uimitoarea varietate a locurilor în care umanitatea și-a pus amprenta și care mai pot fi vizitate. Cercetarea și scrierea cărții au fost încredințate unei echipe internaționale de istorici și ziariști bine-cunoscuți în domeniu. Această amplă trecere în revistă înregistrează întreaga istorie a omenirii, din zorii istoriei până în vremurile noastre. O carte care te ajută să vezi și să înțelegi mult mai limpede lumea în care trăiești.

Editura INSTITUTUL EUROPEAN

Sex și caracter - Otto Weininger
România noastră. Conversații berlineze - Virgil Nemoianu, Sorin Antohi
Orașul. Studii de psihologie ambientală - Corina Ilin
Politica și statele - Raffaella Gherardi
Omayra Sanchez moare în direct - Sonia Cristina Stan
Politici culturale și integrare europeană - Florica Vasiliu
Guvernarea comparată - Jean Blondel
Biserica și intelectualitatea interbelică - Constantin Mihai
Memorandum către președintele ales - Madeline Albright
Cum să-ți faci publicitate - Dan Stefanov
Sociologia comunității - Tudor Pitulac

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

Cărțile României

Observator atent al evoluției (sau involuției!) societății românești, **Daniel Săuca** nu-și dezmente vocația de jurnalist și analist politico-social recidivând, după trilogia "*Homo Silagenssis*", cu volumul de publicistică "*Voi chiar vorbiți și în numele meu?*" (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2009).

Publicate în perioada 2006-2009 în diverse ziare locale ale Sălajului, textele (acide și păstrând o echidistanță de invidiat față de fenomenul politic autohton contemporan) aduc, din lumea celor ce ne conduc (prost!) țara, în mijlocul comunității județului Sălaj, evenimente care ar trebui să ne intereseze, deopotrivă, pe toți.

Multe din hotărârile Guvernului, din scandalurile de corupție, mită sau înfruptare din banul public se regăsesc raportate la traiul de zi cu zi al sălăjenilor și asta ar trebui urmărit atunci când se concepe o carte de asemenea factură - impactul evenimentelor și greșelilor conducătorilor asupra comunităților locale. Nu mai e vremea generalizărilor și artificii stilistice, a paralelelor între România și Comunitatea Europeană, ci a facerii curat în propriile ogrăzi.

Admirabil acest efort al lui **Daniel Săuca**, iar aprecierea de față vine odată cu speranța că și alți autori ce-i vor călca pe urme vor aborda problemele naționale prin prisma impactului acestora în plan local.

"*Jurnal secret. Dezvăluiri complete. 2003-2009*" scris de **Alex. Ștefănescu** (Ed. Corint, București, 2009) ne oferă, surprinzător, latura "umană" a cunoscutului critic literar. Îl putem descoperi aici trist, nervos, nostalgic, infatuat, consumat de auto-compătimire și auto-ironie, războiulnic, iritat ș.a.m.d. căci volumul de cca. 390 de pagini se vrea o incursiune cinstită prin viața sa de zi cu zi.

În afară de faptul că face dese referiri la "eternul feminin", la Renault-ul său "*care nu comentează niciodată*", că folosește comparații uzate de genul: "*(...) am ieșit în cele din urmă curat și cu pielea roz ca un copil de țâță îmbăiat de mama lui.*", că descrierea cadrelor naturale aparțin, parcă,

unui adolescent: "*(...) în care se oglindesc rațele, plutind lin și fără griji*" - cartea este de o înduioșătoare savoare. Avem de-a face aici cu un om ca și noi, din carne și oase, nu cu un terminator al noii generații de scriitori: stresat de prostia și răutatea lumii, chinuit de străvechile întrebări existențiale, neputincios în fața unor evenimente personale care-i dau bătaie de cap dar mulțumit că după 1989, tinerele românce au început să-și arate nurii pe străzi (mai ales buricul, peticul de piele dintre "*bluza prea scurtă și pantalonii prea strânși pe corp*").

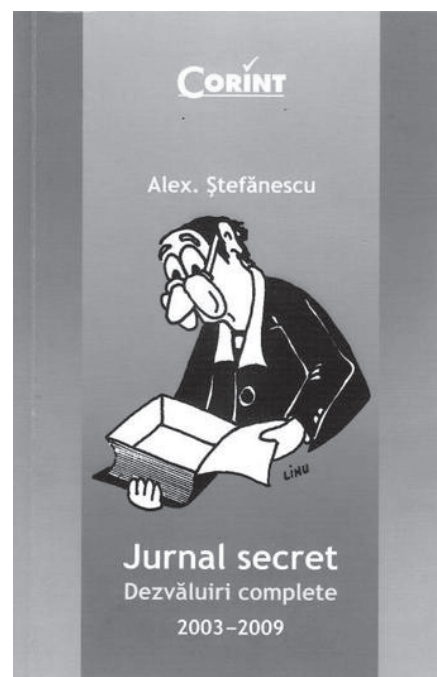
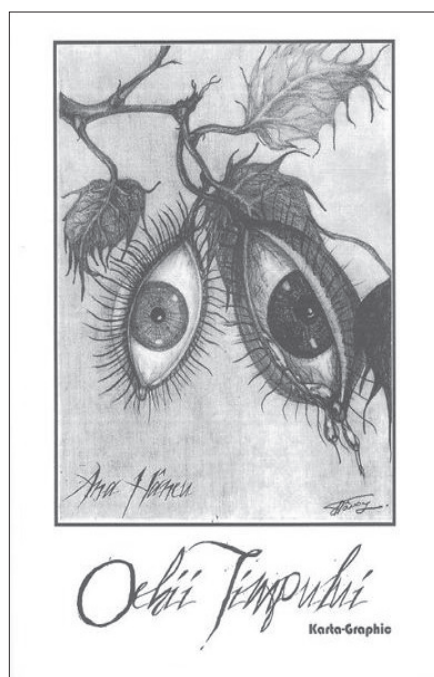
Una peste alta, "*Jurnal...*" este ușor de citit și, cum ar spune M. Gălățanu - "delectabil"; merită să dai 40 lei pe el.

P.S.: În buna tradiție a domnului **Ștefănescu**, am numărat și eu, în carte, 22 de greșeli de tipar (excluzând ultimul fragment, datat 21 septembrie 2009 care, voit sau involuntar, se repetă).

Spre diferență de alți poeți contemporani ce-și caută "propriul drum liric", **Ana Hâncu** impune, în volumul "*Ochii Timpului*" (Ed. Karta-Graphic, Ploiești, 2009), o reîntoarcere la frumusețea scrisului natural, neforțat, eliberat de presiunea auto-cenzurii și tehnicismele conjuncturale. Versurile calme (depozite ale unei atmosfere maternale) dau impresia că te afli pe o prispă țărănească, ascultând poveștile bunicilor: "*darul meu la înnoirea clipei tale/ a fost un car cu fân/ proaspăt cosit;/ l-ai stivuit în deșert!*" (**Darul**), sau: "*Femeie, nu împrăștia petale de crin/ peste sicriele goale!*" (**Început**); astfel de imagini devin, în contextul cărții, argumente ale purității versurilor.

Poate că multora, prestația literară a **Anei Hâncu** li se va părea prea modestă pentru a fi remarcată de critica de specialitate; le recomand acelora poemul "**Aurolacul**" și lecturarea întregului volum, nu "pe sărite", cum se procedează, mai nou, cu poezia.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Vremea colindatului a trecut, colindele rămân...

Au răsunat blând spre seară, mai mult sau mai puțin, mai autentic sau mai ... modern, colindele și la Crăciunul trecut. Cert este că și de această dată, sfintele sărbători ale Nașterii Mântuitorului au trecut - mult prea repede, nu-i așa? - iar noi am început un nou an plin de speranțe, în așteptarea Crăciunului viitor. Dar, se știe, drumul contează! Și, din fericire, spre Crăciunul 2010 avem un nou tovarăș de drum. Este vorba de cartea *Răsună blând spre seară, colinde din comuna Bălan*, autori Vasile Burian și Susana-Florina Burian, apărută, la sfârșitul anului 2009, la Editura SILVANIA a Direcției pentru Cultură și Patrimoniu Național Sălaj. Desigur, Burian-tatăl i-a dat, prin această carte, o lecție fundamentală Bruiian-ficeci: nu poți trece prin viață fără să lași ceva în urma ta. Ceva ce să dureze, ceva ce să... crească. Iată cum definește autorul și truda lui, în *Prefața* la această carte, prof. Dr. Ioan Chezan: "Există în România oameni care trăiesc discret și sunt devotați carierei alese. În această categorie socio-profesională se încadrează o bună parte din dascălii care își desfășoară activitatea în mediul rural (...). În această categorie se încadrează și Vasile Burian, învățător la Școala cu clasele I-IV din localitatea Chechiș, comuna Bălan. Absolvent al prestigiosului Liceu Pedagogic din Cluj-Napoca, Vasile Burian s-a dăruit instruirii copiilor de pe aceste meleaguri și culturalizării membrilor comunității locale. Cred că Vasile Burian corespunde într-un totuși prototipului de dascăl de care școala românească are atâta nevoie. De numele lui Vasile Burian se leagă și înființarea corului bisericesc din localitate, al grupului coral al școlii, precum și Festivalul "Răsună blând spre seară", organizat anual la biserica din Chechiș, unde se întâlnesc grupuri de colindători din Sălaj. Am fost plăcut impresionat când m-a rugat să-i prefătez colecția de cântece pentru cei mici "Sună clopoțelul", apreciată la modul superlativ de colegii de brează și specialiști în domeniu. Culegerea de colinde și cântece de stea reprezintă înclinarea eforturilor constante ale autorului în domeniul folclorului.

Cele 94 de colinde și cântece de stea culese și transcrise demonstrează preocuparea constantă a autorului în domeniul folclorului.

Un cuvânt aparte merită și edilul comunei, primarul Isaia Maghiar, care sprijină în mod desosebit activitatea culturală la nivelul comunei (...)." (Ne permintem să reamintim cititorilor noștri că primarul comunei Bălan împreună cu membrii Consiliului local au sprijinit finanțarea încă a două cărți importante, apărute la Editura Silvania. Este vorba de o monografie a echipajului "Dacia Felix" - *Dacia Felix - 35 de ani de istorie și turism* - și o monografie a satului Chendrea - *Chendrea, trecut și prezent*, amândouă cărțile apărute la Editura Silvania, în 2007, respectiv, 2008, sub coordonarea prof. Ilie Popescu).

Argumentul învățătorului Vasile Burian de a da nemuririi, cu text și partituri, colinde știute, dar mai ales uitate sau prea puțin cântate sună a ... nostalgie: "(...) abia cum, la începutul mileniului III, am înțeles ce *avuție* neprețuită a dobândit generația noastră având privilegiul de a TRĂI Crăciunul, nu numai de a-l sărbători, în satul românesc încă nealterat de experiențe aduse de aiurea, de spiritul profan și mercantil al zilelor noastre. Până la mijlocul veacului trecut, Nașterea Domnului era sărbătoarea feerică a întregului sat, la care era părtașă toată suflarea într-o adevărată comuniune plină de bucurie, pace și sfințenie, pentru exprimarea căror cuvintele sunt sărace. (...) În zona noastră colinda a rămas genul folcloric cel mai bine conservat deși, indiscutabil, în timp, s-au pierdut definitiv adevărate bijuterii spirituale. Chiar și așa, la o cercetare atentă, oricine ar fi uimit de bogăția tematică și estetică a colindelor, a cântecelor de stea și colindelor străvechi.

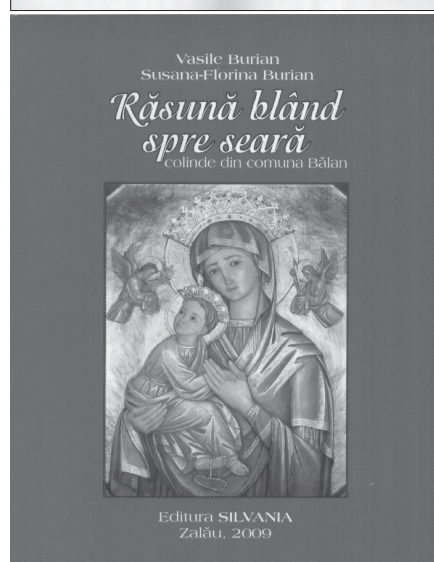
Culegerea noastră este rodul cercetării și culegerii colindelor de peste 30 de ani. Ea cuprinde colinde cu o largă răspândire în Transilvania, colinde care sunt cunoscute doar în zona de nord a Văii Almașului și un buchet de colinde străvechi cu tematică bogată și interesantă". Cele mai multe au fost culese în satul Chechiș, precizează autorul și se și explică: aici, la începutul secolului al XVIII-lea, preotul Lup, împreună cu cei doi dieci, copiau și colinde locale, pe lângă scrieri religioase. Bogatului și valorosului patrimoniu imaterial local, autorii au adăugat, la sfârșitul culegerii, "câteva colinde scrise sau prelucrate și armonizate de profesorul Marius Căteanu (fostul profesor de muzică și vioară al lui Vasile Burian, n.n.), care, la venerabila vârstă de 93 de ani, încă armonizează și compune colinde, priesne, cântece pentru cor, dăruindu-le cu generozitate foștilor elevi".

Autorii culegerii "Răsună blând spre seară" dedică această culegere de colinde "tinerilor, în primul rând celor din comuna Bălan, dar și mai vârstnicilor, care pot avea la îndemână creațiile lucrate cu mîgăla de bijutier de generații întregi trăitoare pe aceste meleaguri".

Lansare, acasă

Unde putea fi lansată mai cu tăire această culegere de colinde decât acasă, la biserica ortodoxă din Chechiș, în cadrul celei de-a VI-a ediții a Concertului de colinde și cântece de Crăciun "Răsună blând spre seară", desfășurată miercuri, 16 decembrie 2009?! Cum a fost singura ediție la care nu am participat, folosim ca argument al reușitei rândurile trimise redacției noastre de către prof. Alexandru Moșu, de la Școala Gimnazială din Gilgău Almașului: "Ne-a încântat ce de obicei, Corala "Camerata Academica Porolissensis"

Salut acestei culegere făcute de învățătorul Vasile Burian care a avut răbdarea de a aduna colindele din preajma universului său pentru a le pune în folosul generațiilor de copii formate de domnia sa. Să fie într-un ceas bun și să rămână spre cântare aceste colinde.
Stefan Hrușcă

din Zalău dirijată de prof. dr. Ioan Chezan, cu un mișconcert îndelung aplaudat, grupul de colindători "Cununița" de la Palatul Copiilor din Jibou, condus de prof. Veroncuța și Victor Pinteș și ne-au surprins plăcut colindătorii de la Școala "Traian Crețu" din Năpradea (în real progres), îndrumați de învățătorii Clara și Ioan Dămșa. Inedit mi s-a părut grupul de colindători din satul Solomon, comuna Gârboș, care a strâns, spre lauda sfântă, elevi, părinți, învățătoare, în frunte cu talentatul preot al satului, Ioan Albert, și au colindat cu sârg și dăruire. I-a "concurat" cu succes grupul coral "Îngerș" al Școlii din Chechiș, dirijat de învățătorul Vasile Burian, inițiatorul concertelor, dirijorul corului bisericesc și sufletul acestei cărți de culegeri de colinde. (...)"

Reamintim și noi cititorilor noștri că învățătorul Vasile Burian s-a întănit într-un demers de riguroasă documentare cu Ștefan Hrușcă, "îngerul colindelor românești", căruia i-a dăruit, în spalt, această valoroasă culegere de colinde românești. Cum cartea se afla sub tipar, cuvintele de apreciere ale lui Ștefan Hrușcă au rămas ... în manuscris. Merită, însă, să le reproducem și să le scanăm pentru D-voastră: "Salut această culegere făcută de învățătorul Vasile Burian care a avut răbdarea de a aduna colindele din preajma universului său pentru a le așeza într-un folosul generațiilor de copii formate de domnia sa. Să fie într-un ceas bun și să rămână spre cântare aceste colinde".

Ileana PETREAN-PAUȘAN

Correspondență din Germania

Ioan Cărmăzan: "În general, fac filme așa cum le gândesc și le scriu"

- Ioan Cărmăzan s-a născut la 27 iulie 1948 în Satchinez, județul Timiș;
 - a urmat liceul la Bocșa, județul Caraș-Severin;
 -1971 Diploma în matematici, Universitatea Timișoara;
 -1978 Diploma în regie de film, IATC "I.L. Caragiale" - București;
 -1995 Profesor regie film "Titu Maiorescu";
 -1999 Lector doctorand Facultatea de Arte a Universității Hyperion și la Academia de Arte Luceafărul;
 -unul dintre cei mai controversați regizori români, Ioan Cărmăzan a debutat în 1982 cu filmul "Țăpınarii", pentru care a scris și scenariul, urmat imediat de filmul "Lișca" (1983);
 -înainte de evenimentele din 1989 a mai regizat "Sania albastră" (1987), însă filmele care au stârnit cele mai mari controverse au fost "Lotus" și "Raport despre starea națiunii", ambele lansate în 2004;
 -"Casa din vis" (2003), în care au jucat Maia Morgenstern, Horațiu Mălăele, Gheorghe Dinică, Coca Bloos, a fost selecționat la secțiunea Quinzaine des Realisateurs în cadrul Festivalului de Film de la Cannes.
 -pasiunea lui pentru scris se regăsește în scenariile câtorva filme precum "În fiecare zi Dumnezeu ne săruta pe gură" (regia: Sinisa Dragin); "Vlad

Nemuritorul"/ Dracula the Impaler (regia: Adrian Popovici) și "Orient Express", în regia lui Sergiu Nicolaescu, cu care Ioan Cărmăzan este bun prieten.
 -"Margo" (2006)

Amândoi am făcut liceul la Bocșa, sigur, în ani diferiți și asta ne-a făcut să ne aducem aminte de acea perioadă. Poate și din această cauză discuția cu maestrul Cărmăzan a fost una mai colegială și mi-a acordat mai mult timp pentru interviul care urmează.

Adalbert GYURIS: Ați terminat matematica ca apoi să faceți regie, de ce a fost această alegere?

Ioan CĂRMĂZAN: Eu am făcut facultatea de matematică pentru că în timpul liceului rezolvam probleme din "Gazeta matematică". La Bocșa, ca de altfel peste tot, erau niște orgolii, părinții mei fiind profesori, trebuia să intru la facultate și așa m-am dus acolo unde eu eram sigur că o să reușesc.

După ce am terminat, mama mea, care era o ambițioasă, era sârboaică, venită din Iugoslavia și a fost crescută la orfelinat, dorea să facă ceva din mine. Ea m-a obligat să termin matematica, deși nu pot să spun că această materie nu mi-a plăcut, însă în ultimii ani de facultate am început să mă gândesc la tot felul de scenarii de film, am vorbit cu sora mea care locuia la București. Vera Lungu, sora mea, a publicat mai multe cărți și încă pe vremea lui Ceaușescu, tot în aceea perioadă a emigrat în Franța, s-a stabilit la Paris. Acolo a pictat, a avut și expoziții apoi s-a apucat de modă, acum este la pensie. Ea mi-a spus să vin în București și să dau la institut și să mă fac regizor.

La admitere au fost patru locuri și au fost 484 de candidați. Am amintit acest lucru că nu eu am ales și că am fost ales. Atunci mi-am spus că am avut noroc.

În timpul facultății de matematică eram în căutare, nu știam ce doresc, însă interesant că mai târziu această disciplină mi-a folosit tare mult. Până la urmă, un scenariu de film nu este altceva decât o schemă logică, sigur, care trece prin filtrul inimii, al sufletului, dar tot o schemă

Ioan „Nuțu” CĂRMĂZAN

logică rămâne, iar matematica, cum o văd acum, e un lucru mult mai simplu decât o credeam cândva.

Sigur că abstractizarea matematicii îndepărtează oamenii, dar vorbind de partea frumoasă am putea...filosofa.

A.G.: Care este diferența sau asemănarea dintre un regizor de teatru și unul de film?

I.C.: Una de perspectivă: regizorul de teatru are permanent aceeași încadratură pe un plan general, fiecare spectator din sală se uită la un plan general, marile lui probleme sunt că uneori cu ajutorul luminii poate să diferențieze anumite scene; la film, eu mă pot apropia și merge până la sufletul omului.

În general, modalitatea teatrală presupune ideea că lucrurile se întâmplă în afara scenei și în scenă se dezbate, pe când în film trebuie să le vezi că se pot dezbate. De exemplu, în teatru se spune: „A murit Dumitru !” și toată lumea plânge în scenă, dar moartea lui Dumitru este în afara scenei, pe când la film vezi prima dată cum a murit Dumitru și eventual dezbateți... Marea problemă a raportului dintre omul care gândește la film și cel teatral este cum să-și așeze „pionii pe tablă”.

În opinia mea sunt două profesii complet diferite. Dacă mă gândesc la esența lucrului cu actorii, la nevoia de a scoate din actori lucruri sensibile care să emoționeze poate că acolo lucrurile se

Vera LUNGU

întâlnesc, dar în ceea ce privește raporturile cu apropierea de spectator lucrurile sunt complet diferite.

A.G.: *De ce credeți că în filmele românești apar frecvent secvențe cu înjurături?*

I.C.: Probabil în ideea de a căuta autenticul, de a căuta imediatul, și de a încerca într-un fel sau altul să vorbești cum se vorbește pe stradă. Și uneori chiar se imită strada și se cade în partea cealaltă: o imiți atât de bine, încât o forțezi. Mărturisesc că și eu scriu din când în când chiar scenariile la unele din filmele mele, iar în momentul în care o înjurătură se justifică, se justifică. În clipa în care sunt doar ostentative, atunci devin puțin agresive, puțin retorice și cred că deranjează. Practic și de drept o înjurătură, spusă direct, în cuvinte care nu-și găsesc locul, nu are întotdeauna efectul scontat și, în opinia mea, îl îndepărtează pe spectator. Am sentimentul că uneori încercăm să înjurăm cu perdea și jignim mai tare. Cred că omul, când îl înjură cu perdea sau încerci să-i oferi o metaforă mai ciudată, poate să se simtă mai jignit decât dacă îl înjură direct și spui cuvântul direct, pentru că până la urmă pe asta l-a auzit mereu... Probabil că ne vom reveni... Important este că oamenii care fac filme își iubesc profesia și asta e mare lucru.

A.G.: *Care este condiția ca un film să fie bun? Ține asta de partea artistică sau mai degrabă de cea tehnică?*

I.C.: Pentru ca un film să fie bun, el trebuie să îndeplinească toate condițiile. Ele sunt necesare și suficiente ca în matematică. Nu e neapărat necesar să ai scenariu bun și actori buni, dacă nu ai partea cealaltă. Din punctul meu de vedere, el trebuie să fie perfect, un tot unitar. Deci, într-un fel sau altul, trebuie urmărite amândouă aspectele și în general filmele care iau premii și care sunt bune îndeplinesc aceste condiții, pentru că ele sunt judecate de oameni din afară. Iar cei din afară judecă întotdeauna la rece, nu știu cine sunt actorii, cine este regizorul, n-au niciun plan de subiectivitate, este un plan obiectiv, dar normal, trebuie să ai succes la tine acasă în primul rând, așa consider eu.

A.G.: *Care credeți că ar fi motivele pentru că se fac atât de puține filme românești în ultimul timp?*

I.C.: Începând din anul 1992, a venit la putere o altă grupare, din care fac parte și eu. Noi am încercat să promovăm o lege.

Acum se fac în jur de 20 filme pe an. Sunt două concursuri anuale și cred că suntem pe drumul cel bun, iar cinematografia nu mai stă la mila Guvernului. Am votat o lege prin care adunăm bani de la diferite persoane care difuzează și publică film, care fac reclame s.a.m.d.. Și banii pe care îi obținem sunt suficienți pentru a ține cele două concursuri pe an. În concluzie, așa cum am mai spus, cred că cinematografia românească este pe drumul cel bun. Din păcate sunt și persoane care bagă bețe în roate sau chiar vor să distrugă cinematografia românească.

A.G.: *Să înțeleg că lucrurile vor intra pe făgașul normal?*

I.C.: Da, din punctul meu de vedere așa este. Debutază mulți tineri, iar eu mai cred într-o poveste. La un moment dat s-a spus că e un scandal între generații. Poate am fost destul de diplomați pentru ca acest scandal să-l transformăm în ceea ce ne-am propus. Un proverb chinez spune: "Nu ești destul de deștept dacă uneori nu poți să pari prost". Noi am părut niște proști care ne certam, ne înjuram, însă cu toate acestea am obținut ce ne-am dorit și de fapt ce ne trebuia, iar acel ceva sper să putem să-l și păstrăm.

A.G.: *La ce lucrați acum domnule Cărmăzan?*

I.C.: Fac un film după cartea „Cercul nostru vă prezintă”, a scriitorului ieșean Lucian Dan Teodorovici, volum care a câștigat mai multe premii. Eu am schimbat titlul în „O secundă de viață” și am mai restructurat scenariul pe ici, pe colo. „O secundă de viață” vine de la ideea că trupul uman care este incinerat la 36,8 grade Celsius mai are o secundă de viață. Și în general oamenii nu știu să-și gestioneze propria viață, darămite să știe ce să facă și cu secunda aia, când de fapt nu mai este nimic de făcut. Este povestea unor tineri care nu știu să-și ordoneze bine viața și care nu vor nici secunda aia măcar. Este o poveste puțin tristă, dar ea vine în întâmpinarea unei generații care se caută și care nu întotdeauna găsește calea și modelele cele mai favorabile. Filmul, deși vorbește despre niște sinucigași, își propune să vorbească despre viață, despre acea secundă în plus. Filmul se termină cu ideea că trăim în medie 70 de ani. Acest timp înmulțit cu 365 de zile, apoi cu ore și la urmă cu secunde dă o sumă de peste două miliarde de secunde, iar noi trebuie să știm să le gestionăm pe toate. Ultima secundă este

pașaportul nostru spre eternitate.

A.G.: *De ce credeți că sunteți un regizor controversat?*

I.C.: Pentru că în general fac filme așa cum le gândesc și le scriu. În general nu sunt comod, nu am îmbrățișat pe nimeni și sunt oameni care mă iubesc dar și care mă urăsc. Dacă toți ar spune că sunt foarte bun, ar trebui să mă sinucid. Așa că cei care mă înjură nu fac decât să mă înnobileze, pentru că la noi, sârbii, este o vorbă: „Ești tare dacă dușmanii tăi sunt tari și mulți”.

A.G.: *Știu că și scrieți, a apărut chiar o carte despre Bocșa și altele. Mai aveți timp și de așa ceva?*

I.C.: Da, am publicat câteva cărți și acum lucrez la teza mea de doctorat: „Cum să devii regizor de film...”.

A.G.: *Știu că sunteți și columbofil. Mai aveți și alte pasiuni în afară de aceasta?*

I.C.: Pasiunea mea este filmul, iar în timpul liber îngrijesc porumbei. Între cele două, mai e familia. Columbofilia vine de la tata, de la Bocșa. Și în acest domeniu am rezultate notabile. Am ocupat locul patru la un campionat mondial. Sunt de câteva ori campion național. Este marea mea bucurie seara, după o zi de muncă, să stau între porumbei, sau dimineața să le dau drumul. Porumbeii îmi asigură liniștea, echilibrul și mă țin viu, mereu în competiție. Este un sport pe care pot să-l fac până la adânci bătrâneți...

A.G.: *Dragă Maestre Cărmăzan, vă doresc din suflet să aveți parte de realizări și să ne întâlnim cu mare bucurie pe meleaguri bănățene, acasă la Bocșa noastră dragă.*

A consemnat,
Adalbert GYURIS

Interviuri neconvenționale

- răspunde poetul **Dorin Cozan**, câștigător al Concursului de Debut Literar UniCredit, 2009 -

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te simți ca mare scriitor?

Dorin Cozan: *Sexy. Too sexy for my book.*

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigi din scris?

Dorin Cozan: *Foarte puțin, în comparație cu o prostituată din Congo.*

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența între un scriitor din America și unul din România?

Dorin Cozan: *Diferență de fus orar.*

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Dorin Cozan: *Bănescu. Always Bănescu...*

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te legitimezi ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Dorin Cozan: *"Hy, dude!" ... iar El, de pe val, zice: "- Nebunule...!" sau invers.*

Ștefan Doru Dăncuș: Continuă acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

Dorin Cozan: *VREAU SĂ SPUN CĂ... HY, DUDE!*

Ștefan Doru Dăncuș: Autograf pentru revista "Caiete Silvane".

Dorin Cozan: *Să fiți iubiți, bre! La naiba!*

Știați că?

1. Bani au fost întotdeauna marea preocupare a lui Caragiale. Moștenirile succesive financiare precum și produsele scrierilor sale neajungându-i, marele scriitor era silit adesea să recurgă la adevărate expediente. Într-o zi i se adresează regelui Carol I, cerându-i fără multe formalități 100 de lei împrumut. Oarecum surprins de forma neobișnuită a acestei cereri, Carol I îi oferă suma, spunându-i dramaturgului: "Regele nu împrumută, ci dă!" Dar autorul "Scrisorii pierdute", fără a-și pierde cumpătul, răspunde imediat în vreme ce strângea mult dorita bancnotă: "Dar Caragiale nu ia, Caragiale, Caragiale numai împrumută".

2. La începutul sec. XX, 80% din populația României era constituită din țărani. Aceștia consumau 3 kg de carne anual, ce echivalau cu 50 gr. pe zi, având în proprietate 13 vaci la 100 de locuitori. Biserica impunea țăranilor peste 200 de zile de post fără carne, lapte și ouă. 70% dintre copiii până la 5 ani decedau. Și totuși populația a crescut datorită natalității: 18% pe an.

3. Lev Tolstoi se considera "fratele mai mare" ale lui Dumnezeu. Pe moșia sa de la Isnaia Poliana trudeau din greu 330 de iobagi. Se lăuda cu titlul de nobil, convins că este predestinat să conducă. Pasionat de jocurile de noroc, pierdea desori, fiind salvat de Turgheniev care-l împrumuta cu bani. La vârsta de 81 de ani, Lev Tolstoi încă practica prostituția. "Femeia - spunea Tolstoi - este în general proastă, însă diavolul îi împrumută creier când lucrează pentru el în scopul de a face ceva rău". În 1901 este excomunicat de biserica ortodoxă rusă, deoarece Tolstoi a negat divinitatea lui Cristos. Și-a ignorat soția, murind subit și singur într-o gară.

4. În Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului din România se vorbește de racolarea minorilor de către securitate. La sfârșitul anului 1989 în județul Sibiu, din 230 de informatori 170 erau minori, iar cel mai mic informator racolat avea vârsta de 9 ani.

5. Principalele prețuri la alimente în 1900 erau: 1 kg pâine - 0,23 lei, zahăr - 1,25, orez - 0,65, brânză - 1,05, carne porc - 0,80, vin - 0,67 lei litru, în timp ce veniturile erau următoarele: ministru - 2500 lei, colonel - 800 lei, căpitan 330 lei, învățător la sat - 90 lei, la oraș - 225 lei, profesor după discipline între 420 și 950 lei lunar, în timp ce țăranul palmas era plătit între 0,80 și 1,20 lei pe zi.

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

Iată și evoluția prețurilor la unele alimente în anii 1938-1944-1947:

- 1 kg pâine: 8 lei - 46 lei - 165000 lei;
- 1 kg zahăr 32 lei - 225 lei - 440000;
- 1 kg brânză oi: 47 lei - 500 lei - 460000 lei;
- 1 kg carne porc: 46 lei - 255 lei - 250000 lei;
- 1 kg cafea: 200 lei - 2200 lei - 4400000 lei.

În 1947 - BNR scoate bancnote de 100000, 2000000 lei și 5000000 lei.

6. Pe timpul comunismului, în Maramureș circula un folclor ilegal din care reținem:

- "Du-te taică - nainte/ Și-i fă loc la președinte/ Și-i sapă groapa-n pătrat/ Să încapă toți din sfat/ C-am avut zece hectare/ Și ne-o dat 30 de ari/ O, da n-ai avut lădoi feștit/ Cu ziar te-a învelit".
- "Bine-mi pare că nu-s scris/ În partidul comunist/ Ie-ne, Doamne, ce ne-ai dat/ Și ne dă ce ne-ai luat/ Frunză verde laba găștii/ Să trăiască comuniștii/ Frunză verde de secară/ Să trăiască până-ast sară".

7. Constantin Brâncuși a fost considerat de comuniști un artist decadent. Prim-secretarul PCR Gorj a dat dispoziție să fie demolată Coloana Infinitului din Târgu Jiu și să fie topită, pentru a se face din ea cizineți necesari locomotivelor. C. Brâncuși, aflat la Paris, a dorit ca atelierul său cu operele sale să le doneze statului român. A primit oferta Ana Pauker și i-a transmis-o primului ministru Petru Groza. Acesta, încurcat, a transmis-o Academiei. În loc ca propunerea să fie primită cu entuziasm, donația a fost refuzată pe motiv că opera marelui artist e fără valoare și decadentă. S-a făcut o ședință de partid, ca la tribunal, cu doi procurori - A. Toma și Al. Graur - culturnici ai epocii, lovind în valoarea marelui artist, respingând propunerea: "Brâncuși e decadent și nu trebuie să pătrundă în cultura noastră un asemenea specimen".

8. Printre revoluționarii de la 1848, care au plătit cu viața cauza lor dreaptă, s-au remarcat din zona Jiboului următorii: Bujor Ion - tribun din Rona, ucis la 25 XI 1848; Druhora Onisie - tribun din Gălgăul Almașului, ucis la 2 aprilie 1849; Varga Ștefan - Jibou - ucis la 21 febr. 1849; Zaharie Gh. - Turbuța - ucis la 10 III 1849; Roman Nut - Turbuța - ucis la 10 III 1849; Dorolți Ion - Jibou - ucis la 21 febr. 1849; Bujor Ionuț - Jibou - ucis împreună cu fiul său Ciucă Gh. - 1848; Crețu Ariton - Jibou - ucis la 2 XI 1848; Bot Vasiliu - Tihău - ucis 10 III 1849; Bețe Ion - Trestia - ucis la 21 V 1849 la Gălgăul Almașului; Păruș Gh. - Traniș - ucis la 2 dec. 1848 - Iăncier; Jucă Gh. - Năpradea - ucis la 2 dec. 1848; Sălăjan Teodor - Năpradea - ucis la 14 aprilie 1848.

Ion IVĂNESCU

Caiete Silvane

2010 în imaginarul prospectiv

2010 este primul an care deschide cel de-al doilea deceniu din cel de-al treilea mileniu. O serie aritmetică în plină creștere, zic optimiștii. În schimb, celor obișnuiți să remarce jumătatea goală a sticlei li se pare un "countdown" apocaliptic, o numărătoare inversă accelerată, din zece în zece: 100, ..., 30, 20, 10, 0! Totuși nici ei nu exagerază cu grijile, dacă nu le iese socoteala anul acesta, oricum îi au pe Nibiru și 2012 ca Bau-bau de rezervă.

"2010" (Odyssey Two, 1982) este prima dintre cele trei continuări ale lui "2001: O odisee spațială", relatarea întâlnirii de gradul 0 din zorii umanității, începută de Arthur C. Clarke împreună cu Stanley Kubrick, regizorul care a ecranizat și celebra distopie a lui Anthony Burgess, "Portocala mecanică" (A Clockwork Orange, 1962). Colaborarea dificilă, plină de tensiuni și descărcări nervoase, a creat o capodoperă și le-a adus scenariștilor un Oscar în 1969. Filmul diferă de carte, dar respectă linia principală a narațiunii. Apariția unui monolit negru precipită dezvoltarea mentală a omului primitiv și duce la "inventarea" primei arme, un os care, aruncat în aer de hominidul Privește-Lună, liderul grupului învingător, se transformă peste milenii într-o minunată stație orbitală, rampă de lansare a zborurilor către Lună, loc unde a fost (re)descoperită "Sentinela", uriașa prismă extraterestră cu dimensiunile exact în raportul 1:4:9. Urmele duc către Jupiter, planeta gigant din Sistemul Solar. Este trimisă o primă expediție pe nava "Discovery One", dar calculatorul HAL 9000, creația de vârf a celei de-a treia generații de computere, ucide o bună parte din echipaj.

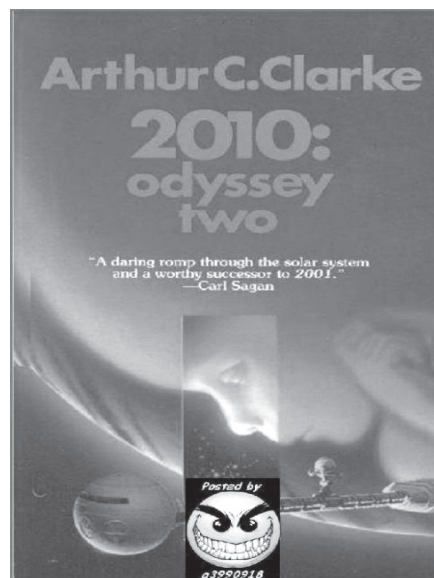
"2010: A doua odisee spațială" își propune să afle de ce a eșuat această misiune și unde a dispărut Dr. David Bowman, singurul astronaut supraviețuitor. În plus, vorba afișului american din 1984, 2010 este "The Year We Make Contact": anul în care stabilim contactul cu europenii, pentru că avansații extraterestri populează Europa, cea de-a șasea lună jupiteriană. Rămâne să ne întrebăm de unde a știut A. C. Clarke că, dincolo de pragul mileniului III, americanii vor ajunge să apeleze la navele rusești ca să exploreze spațiul cosmic. (Apariția taikonautilor chinezi pe orbita circumterestră și dincolo de ea era previzibilă.) NASA a anunțat la sfârșitul anului 2009 că se pregătește să scoată din uz flota de nave spațiale și, deoarece

noua generație de nave spațiale, numită "Orion", încă nu este sigură în exploatare, americanii vor recurge la serviciile fostului inamic din perioada "Războiului Rece". Oricum, în momentul de față, națiunile de pe Pământ nu sunt capabile să trimită împreună o expediție cu echipaj uman în vederea explorării planetei Jupiter. E adevărat, uriașul glob gazos, răvășit vreme de atâtea secole de teribila furtună numită "Pata roșie", a devenit ținta mai multor misiuni ale sondelor automate și am început să ne familiarizăm cu el. Radarele au realizat harta solului și au trasat conturul formațiunilor muntoase. Cele mai spectaculoase imagini au fost transmise în iulie 1994 de către nava orbitală Galileo. Ele redau prăbușirea unor resturi ale cometei Shoemaker-Levy în atmosfera planetei gigant și au provocat motive de reală îngrijorare, ca nu cumva civilizația noastră să împărtășească soarta dinozaurilor.

La rândul său, cel de-al doilea volum din tetralogia odiseilor spațiale a fost ecranizat de Peter Hyams, regizorul mai multor filme science-fiction ("Capricorn One", "Timecop", "A Sound of Thunder") și a unei tulburătoare povești de dragoste din vremea celui de-al doilea război mondial, "Strada Hanovra" (Hanover Street, 1979). În mod interesant, lumea ar fi dorit mai degrabă să savureze misterul decât să capete certitudinea că există și alte lumi locuite de ființe inteligente, ba chiar mai înțelepte și evolute decât omenirea.

După "2061" (Odyssey Three, 1988), Arthur C. Clarke a mai scris "3001: Odiseea finală" (The Final Odyssey, 1997). Seria i-a inspirat pe cei din grupul "Ars Amatoria", în frunte cu Ioan Groșan, să dea naștere "Epoeei spațiale 2084", publicată înainte de Revoluție în revista "Știință și tehnică". Din 1956, vizionarul scriitor englez s-a mutat în Sri Lanka, insula situată în extremitatea sudică a Peninsulei Indiene. Admirația lui pentru civilizația și cultura multimilenară a locuitorilor dintre Ind și Gange transpare

în mai multe lucrări, precum "Fântânile Paradisului" sau chiar în seria "Odyssey", unde părintele lui HAL 9000 este un cibernetician indian, doctorul Chandra. Este și un omagiu adus matematicienilor hinduși, care au făcut cea mai mare descoperire din toate timpurile: cifra zero. Statistic, există suficiente resurse ca tradiția științifică să fie continuată. Conform prognozelor demografice, 2010 va fi anul în care, datorită politicii stricte de control al natalității din China, India va deveni țara cea mai populată de pe glob.

Tema lumii înghesuite la maximum a fost prezentată în cele mai întunecate culori posibile de John Brunner în "Zanzibar" (Stand on Zanzibar, 1968), roman a cărui acțiune se petrece tot în 2010. Un alt tablou similar este zugrăvit de Voicu Bugariu în "Visul lui Stephen King" (2003). În 2010, recensământul populației constată că 60% din populația țării noastre este formată din rromi. Se adoptă oficial forma grafică România, iar capitala devine Bukry. Are loc semnarea unui protocol secret între Organizația Paneuropeană pentru Echilibru (OPE) și oficialitățile de la Bukry, prin care țara noastră devine patria-mamă a țiganilor. Circa 5 milioane de rromi din diferite părți ale lumii imigrează atunci în România.

E adevărat, între lumile imaginate de A. C. Clarke, pe de o parte și John Brunner, și Voicu Bugariu, pe de altă parte, există o diferență ca de la cer la pământ. Dar, vorbă din prostime, cămașa ne este mai aproape decât surtucul. Cine umblă și se uită numai după stele, riscă să pice în gropi.

GYÖRFI - DEÁK György

Meditația (I)

Omul este minunea între minunile cu care Domnul a înzestrat și a împodobit pământul. Mai presus de lumile celorlalte viețuitoare, dându-i omului chipul și înfățișarea Sa și insuflându-i viață și duh din suflarea Sa, Domnul a sădit în om încă de la Geneză miracolul Îndumnezeirii. A știut, știe sau va ști vreodată omul ce este el, de ce este și cu ce adâncă și smerită credință și evlavie trebuie să-i mulțumească Celui care tocmai pe el l-a făcut să-i fie fiu și i-a îngăduit să-i zică Tată? Dar Atotputernicul n-a vrut să facă din fiii Lui pământeni perfecțiuni goale de vitrină, elemente de decor sau arbitri implicați în toate și părțitori până dincolo de tot ce e omenesc pe marea scenă a pământului pe care trudes / trudeau în pace lumile necuvântătoare. Încă de la izgonirea din Rai, urmare a păcatului ancestral, Dumnezeu i-a arătat omului căile de mântuire prin îndeplinirea poruncilor Sale, prin muncă cinstită și creatoare, virtuți pe măsura celorlalte mari virtuți hărăzite omului. E grea calea spre Împărăția cerurilor, dar și răsplata e mare. Dumnezeu este Absolutul, iar a sta la dreapta Lui înseamnă a trăi veșnicia fără de prihană a Absolutului. Și atunci de ce, când slujitorii Domnului seamănă fără preget cuvântul sfânt, când lăcașurile de reculegere și de rugăciune sunt mereu gata să mângâie și să aline, mulți dintre noi și, vai!, din ce în ce mai mulți văd în calea spre Domnul fie o himeră, fie o încercare prea greu de trecut și pe care o ocolesc?

Și, totuși, cum ajungem la credință? Dacă întrebarea se află în noi încă din capătul vremurilor, și răspunsul e tot acolo. Să fie însă posibil ca ispitele lumești care se reped spre noi de pretutindeni și, mai ales, cele din noi înșine să ne facă tot mai vulnerabili? Să ne temem de puterea acestora, dar să nu ne înfricoșăm de ele, cu toate că lupta e grea. Ne doare să o spunem, dar, din moment ce există, trebuie să o spunem, până și unii preoți căzuți ei înșiși în ispită încearcă, în numele bisericii, și adesea sub oblăduirea ei, să-și depășească smerita condiție de slujitori ai Domnului, aceea de a-și asocia rugăciunile cu cele ale mirenilor veniți să se mărturisească, și să se erijeze și în altceva. Fie din naivitate, de neiertat în cazul lor, fie dintr-o netemeinică înțelegere a sfintelor precepte, fie din lăcomia de cea mai joasă speță, se consideră și își transformă această considerație în sinecură pentru pretensele puteri de a face (în numele Domnului) minuni, de a săvârși vindecări miraculoase, la concurență cu *doftorii*, și prezicătoarele și vrăjitoarele care au recidivat într-un număr îngrijorător. Și, să spunem, cu aceeași durere, că nicio instituție statală nu percepe remunerații pentru absolut orice serviciu, așa cum fac preoții, în numele bisericii, beneficiind de stipendii bănești, începând cu nașterea și sfârșind cu moartea omului. Istoria religiei creștine încă mai plânge, amintindu-și de anii când șefii bisericii Apusene emiteau contra unor importante sume de bani acele bilețele, indulgențe, care garantau iertarea păcatelor. De prisos să mai spunem că o parte din aceste fonduri finanțau războaiele, teribilele cruciade sfinte, în care luptau și reprezentanții bisericii cu spada într-o mână și crucea în cealaltă. Apoi cumpletele *conchiste*, care au exterminat populația autohtonă păgână a Americilor, apoi...

Ispitele întâlnite la tot pasul, la care se mai adăugau teama, neputința și toate celelalte care sălășluiesc în om încă de la păcatul primordial se întâlnesc în tiranica răscruce verbală: *vreau să cred, dar nu pot*. Fiindcă adevărata credință nu înseamnă o implantare din exterior, un adaos, ci este esența ființei spirituale a omului, puterea nevăzută, dar simțită în toate care îl direcționează pe acesta în viață, îi purifică viața, puterea care crește în om odată cu omul hrănit din picăturile de învățătură din poruncile sfinte, așa cum alte picături hrănesc oceanele.

E pregătit omul să facă față luptei cu lumea și, mai ales, cu ispitele din el însuși, cu răul din el? Da. Pentru că numai această biruință duce la mântuire și numai această putere a făcut, și din oameni ca toți oamenii, sfinți. Aceasta este adevărata putere a omului, nu aurul și sabia. Numai atunci va fi omul eliberat de pământul care l-a ținut legat de el, l-a hrănit și l-a crescut printr-un nevăzut cordon ombilical, numai atunci omul își va recâștiga dreptul la Raiul în care Dumnezeu îl rostuiase încă de la început, dar pe care îl pierduse prin păcatul strămoșilor.

E pregătit omul pentru marea luptă împotriva răului, a ispitelor? Da, pentru că omul nu s-a născut ateu și nici n-a devenit ateu, pentru că nici Necuratul nu este ateu. În ciuda unor teribilisme de fațadă, a unor infantilități prelungite în bătrânețe, a unor deziceri fortuite sau, ceea ce e cel mai grav, a vânzării sufletului Diavolului, cele mai luminate și mai scormonitoare minți nu numai că nu au propagat ateismul, dar l-au respins. Oamenii întrebărilor au trecut, în căutarea răspunsurilor, din întrebări în întrebări, au trecut, vor trece, iar răspunsul nu va fi altul decât Dumnezeu. Întrebarea în sine este meditație și asupra meditației vom reveni.

Ștefan GOANȚĂ

Caiete Silvane

Amintiri din armata populară

Armata populară, armată din popor, cântau soldații pe strada din centrul Capitalei, pe când eu aveam doar zece ani. După alți cincisprezece, aveam și eu să mășlăuiesc la Iași, unde am fost repartizat ca soldat "terist" (TR -termen redus), cântând - Patrie liberă, noi ți-am jurat să te-apărăm cu brațul înarmat ... Partid iubit, partid biruitor, ești conștiința-ntregului popor, sub steagul tău, noi am jurat să te-apărăm (ciudat, atunci nu am înțeles că armata era subordonată Partidului)... Trei culori (când nu era încă imn național)... Și unu-i Decebal cel harnic, iar celălalt Traian cel drept (de ce unul, harnic, altul, drept și nu invers?), Deșteaptă-te, române (nici acesta nu era imn național, iar textul cu totul anacronic, somn de moarte, barbarii de tirani, cu totul greu de înțeles, mă rog, să mă ierte Andrei Mureșanu). Marșul avea loc fie pe stradă, unde sergentul mergea alături și striga la cei care mimau cântarea, fie în curte, în drum spre popotă, fie în drum spre baia regimentului, cu prosoapele și săpunul în mână, izmenele le țineam, cele de schimb, în buzunar. Când am sosit, seara, din București, la poarta regimentului, comandantul de gardă l-a chemat pe un sergent să-mi ia valiza, ceea ce m-a făcut să mă simt stânjenit. Sergentul credea că am venit să mă facă ofițer. Aveam diplomă de inginer, dar sârisem doi ani peste convocări, din motive personale. După două zile, când a văzut că nici vorbă nu era de a fi eu ofițer, m-a mutat cu patul lângă ușa de la intrare, astfel că timp de șase luni am știut ce înseamnă să-ți dea cineva cu ușa în cap. Asta, în special noaptea, când băieții, eram circa cincizeci într-o cameră mare, cu paturi suprapuse, alergau la WC. A merge la WC noaptea era o mare aventură, totul în jur era umed, puteai să cazi în orice moment în ceva moale. Mirosul era fie de clor, fie de amoniac, după cum se respecta programul de dezinfecție. Nu m-am îmbolnăvit, iar despre hârtie de toaletă nici pomeneală, de bază era ziarul "Scânteia" care se citea obligatoriu la ora de educație politică. Unii țineau slănină în geamantanele de lemn, sub pat, astfel că în cameră stăruia permanent un miros de transpirație amestecat cu miros de afumătură, de se ținea plutonierul major de nas, iar ofițerii nici nu intrau. Mâncarea nu era rea, fasolea la cazan cu bucăți de cârnaț erau un deliciu pe care nici azi, la niciun restaurant nu l-am regăsit. Nu mai spun că de sărbători oficiale, plus cele de ordin intern, aniversări, se bea o jumătate de cană de votcă de cea mai proastă calitate, industrială. Plutonierul, un băiat de la țară, sărac lipit, după figură, nu avea bani să-și cumpere abonament la popotă și mânca pe ascuns, în clasa de studiu, unde, un soldat îi aduce cu gamela cele două feluri de mâncare. Omul era atât de flămând că-l trimitea de vreo trei ori, probabil că era singura masă pe ziua respectivă. Noi râdeam de el, iar el se răzbuna și ne ținea în picioare în orele libere de după-amiază, citindu-ne regulamentul sau ziarul. Cred că făcea reciclarea propriilor cunoștințe, pentru că silabisea îngrozitor, iar noi îl corectam în cor. Omul era extrem de supărat, dar, de pildă cu mine se purta frumos, pentru că seara, după ora stingerii, venea să-i fac lecțiile de matematică, urma clasa a opta și trebuia să

termine liceul, altfel risca să fie dat afară. Nu era un flăcău prea frumos, avea dinți de cal și ochi de bou, cum se spune, dar nu era om rău și îl văd și acum, în fața ochilor, regret că am răs și eu, uneori de el. Hazul cel mare a fost când, nu se știe din ce cauză a fost "băgat la bulău", adică la carcera pentru subofițeri, se uita pe fereastră și parcă cerșea mila noastră. Dar primea numai priviri disprețuitoare, iar unul mai îndrăzneț i-a promis o fetiță din oraș. Obsesia sexuală era prezentă între soldați și fiecare povestea luni, ce succese avusese duminică, la învoire. Majoritatea veneau beți, unul dintre ei a avut proasta inspirație să se oprească în fața ofițerului de serviciu și să-i scuie pe cizmă. A fost judecat după câteva zile și a primit doi ani de batalion disciplinar, undeva, în Ardeal. Sergenții, în mare parte se purtau îngrozitor cu soldații, în special cu cei pe care îi cunoșteau de acasă, unii fiind consăteni. Dacă cineva afirmă că omul poate fi brută, în anumite condiții, eu confirm, deși era timp de pace. "Culcat", "Drepti", erau două comenzi pe care un sergent le putea da unui soldat de o sută, de două sute de ori, apoi, "târâș, înainte", "aviație inamică", astfel că omul, chiar dacă pe jos era noroi, trebuia să meargă precum broasca până la cantină, unde se încolona frumos și intra în sala de mese. Cineva o să spună că eu calomnierz armata populară, nu cred, se spune că în mai toate armatele din lume se petreceau și se mai petrec asemenea fapte. L-am întrebat pe un soldat de ce se supune și el mi-a explicat, "Păi ce vreți, să mă pună schimbul doi, de noapte?", adică de la ora unu la trei. A încercat un sergent, chiar cel care îmi căruse prima zi valiza, să facă și cu mine exerciții de acest gen, l-am refuzat și i-am promis că voi raporta la comandant. S-a potolit, deși celorlalți le spunea că așa se călesc soldații și că el a trecut prin aceleași experiențe, cu un an înainte. Era în anul de grație, 1968. Instructorul politic, un căpitan nu prea prost, ne ținea prelegeri despre necesitatea culturii, a pregătirii multiple, dând exemplu armata israeliană. "Bă, voi știți de ce au câștigat evreii războiul cu arabii? Vă spun eu, aveau carte, bă, ăștia știau ce are fiecare avion în el, fiecare mitralieră, cum merge aparatul de transmisie, bă! Ia zi tu, bă, cum e cu radioul, de ce merge radioul?". Tăcere. "Sunt unde, bă, unde intră și ies, nu le vezi, cu unde astea poți distruge o unitate militară, un oraș". Mai mult ne-a impresionat o demonstrație pe un câmp, unde s-a simulat o explozie nucleară cu explozibil chimic. A fost extraordinar și am avut chiar senzația unui atac atomic. Tabăra de munte a fost pe undeva, în apropierea unei mănăstiri vestite. S-a hotărât vizitarea acesteia, deși nu intra în programul de educație politică, dar plăcerea a fost decompensată printr-un marș forțat, adică 12 km. Trebuiau străbătuți în jumătate de oră, ceea ce era practic imposibil. M-am oprit la un sfert de drum și am refuzat să merg mai departe. Un sergent a rămas cu mine, a fumat, a tăcut, apoi mi-a propus să alergăm împreună. Am spus că nu cred că există un ordin, totul este invenția lui și a celui alt sergent. Eram chiar sigur de asta, pentru că, în tabără nu era niciun ofițer, fuseseră toți convocați nu știu unde. Ne-am întors în tabără, iar eu i-am povestit, pe drum, un roman citit

recent. Omul a fost mulțumit și de atunci mă saluta discret, zâmbind. Nu știu ce îi plăcuse din comportamentul meu. Cele mai tensionate zile au fost după invazia sovietică în Cehoslovacia. După discursul lui Ceaușescu la balconul CC-ului din București, toată armata era în pregătire, așa cred. Cel puțin, la noi, ofițerii alergau care încotro, la comandament, la magazie, soldații tăceau mâlc. Eram de gardă, cu un maior, care mi-a spus ... "Fratele meu, am c .... t-o împrăștiat, ăștia ne fac zob". Am înțeles că este vorba de trupele masate la Prut, trupe sovietice. Nu eram conștienți, dar unii auzeau deja tancurile rusești intrând în Iași. Eram, de fapt tancuri românești mergând spre Prut. Atmosfera era încinsă. Dar afirmația maiorului mi s-a părut de bun simț și totodată defetistă. Omul era bun de trimis la tribunalul militar. Toți spuneau că teriștii, cum erau eu și mai erau vreo doi, vor rămâne până în decembrie. Mă apucase deznădejdea, apoi, brusc totul s-a liniștit, la sfârșitul lui august ni s-a dat drumul acasă, iar eu , de bucurie mi-am pierdut pantalonii de civil. Am plecat din unitate cu niște pantaloni maro, găsiți pe undeva, care erau mai mari cu câteva numere. Așa am ajuns la București, unde am și început serviciul. Aici era altă agitație, toată lumea trebuia să aibă uniformă de la gărzile patriotice și să învețe să tragă cu pușcoace cehești din 1937. Am tras cu una la poligon, m-a durut mâna o săptămână. Nu se compara cu dragul de Kalașnikov , din armată. În caz că venea dușmanul, trebuia să fugim într-un șanț, la șosca, unde era un noroi până la genunchi și să ochim. Încotro? Ceaușescu credea că sovieticii vor veni să-l dea jos, cu forța. Nu au venit. A căzut după 21 de ani, trădat de ai săi, așa spune de noi toți , care nu-l iubeam, nu-l respectam, dar îl suportam.

Boris MARIAN

P.S.: N-aș vrea să uit două episoade, tot din armata care te face "om". Primul, dimineața, nu știu cine punea la pick-up pentru toată suflarea soldățească - "Satule, satule, vatră frumoasă, departe m-am dus de casă, de casa părințiiiiiilor...", vocea superbă era a Irinei Loghin, cu o apreciez cel puțin ca pe Maria Tănase, de nu mai mult. Dar, cum am citit despre lagărele nemțești, după acest moment liric, urmau lătrături de sergenți, tropăieli, de parcă o turmă de mamifere se pornea la vânătoare. Era un moment îngrozitor. Iar cântecul merge înainte, același, cu aceleași cuvinte... Al doilea, la fel de neplăcut, cum era să-mi placă armata în 1968, când nici acum nu cred că mi-ar plăcea? Eram de gardă cu un maior. Acesta , de plictiseală și-a adus o revistă de cuvinte încrucișate și un șah. L-am ajutat generos să rezolve două-trei careuri, omul era mulțumit că putea să umple pătrățelele, apoi ne-am apucat de șah, l-am văzut că se cam enervează și l-am lăsat să câștige la sfârșit o partidă, a fost foarte mulțumit și de această dată, apoi s-a întins, îi era somn și mi-a spus - "Trage-mi cizmele, că mă culc". Deși era cu vreo 20 de ani mai tânăr, omul mi s-a părut obraznic, nefiind un infirm, care, oricum m-ar fi rugat, iar ordinul său nu era nicidecum prevăzut în regulament. Știam de la colegi, că un ofițer de gardă te poate alerge toată noaptea pe la posturi, de nu mai știi ce este cu tine. M-am gândit, apoi, fără să comentez, am ieșit, am chemat pe comandantul gărzii, un sergent și i-am comunicat că-l cheamă tovarășul maior. Ofițerul a fost puțin uimit, apoi a înțeles, au fost chemați doi soldați, fiecare i-a scos o cizmă acelei "cizme" , iar eu, de nervi nu am putut dormi toată noaptea. Atât despre armata populară.

Muzică vocală tradițională din Sălaj

În vara anului 2005, în cadrul colectivului nostru de cercetare s-a făcut o evidență a culegerilor de folclor muzical realizate în județul Sălaj până în acel moment. Am constatat faptul că din această zonă a fost publicat material muzical folcloric doar sporadic, de către Eugenia Cernea, Traian Mîrza și Lucia Istoc.

Intuind potențialul real al valorilor muzicale tradiționale cunoscute de către oamenii acestor locuri, în perioada noiembrie 2005 - ianuarie 2009 am inițiat și realizat o acțiune sistematică de culegere în teren, rezultatul final fiind salvarea a 1471 producții muzicale folclorice. În activitatea de culegere desfășurată în 165 localități am fost însoțit de studenți și absolvenți ai Academiei de Muzică "Gh. Dima" Cluj-Napoca, cu preocupări în domeniu. Îmi face o reală bucurie și plăcere să prezint colectivul de "culegători": Raluca Șerban, Diana Todea, Viorela Filimon, Camelia Tarța, Ioan Chezan, Monica Cotfas, Nicoleta Beca, Adina Bălănean, Corina Bocșa, Alexandra Demian, Alina Stan, Claudia Popa, Carmen Plaian, Amalia Moldovan, Cristina Cotoc, Maria Rotaru, Petronela Benchea.

Cel mai bine reprezentat gen muzical întâlnit a fost *Colinda*, reușind să înregistrăm 964 piese. Pe aria județului am întâlnit și alte genuri vocale bine reprezentate, precum: *Bocete și Verșuri* - 155 piese, *Cântece de seceriș* - 56 piese, *Cântece de mireasă* - 48 piese, *Cântece de cătănie* - 33 piese și *Cântece de stil vechi, de stil modern și de joc* - 215 piese.

Pe lângă materialele culese de către noi direct din teren, în prezentele volume au fost incluse și piese folclorice preluate din Fonoteca Academiei de Muzică "Gh. Dima", rod al unor cercetări efectuate în anii '60 de către Traian Mîrza, Ileana Szenik, Gheorghe Petrescu, Ion Șeulean și grupe de studenți. Faptul că după 50 de ani de la aceste culegeri am găsit și am înregistrat un material atât de bogat și divers demonstrează viabilitatea diverselor genuri muzicale folclorice. Merită subliniată în mod special rezistența colindei, ca gen, demonstrată de faptul că s-a păstrat în timp intactă, iar în unele zone este încă vie, practicându-se după ritualuri străvechi.

Cercetările noastre s-au desfășurat pe aria județului Sălaj, zonă delimitată administrativ. Ca atare, din punct de vedere muzical, nu există o unitate stilistică, regăsindu-se influențe ale teritoriilor dialectale limitrofe. Selectarea materialului muzical cuprins în prezentele două volume a fost realizată pe criterii estetice și științifice.

***

MOTO:

"Fiecare loc de pe pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și trebuie și un dram de iubire ca s-o înțelege".

Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*

Dimensiunea fizică și informațională a materialului selectat a determinat gruparea în două volume, primul cuprinzând exclusiv colinde, iar al doilea, alte genuri muzicale folclorice.

Ca **elemente de identificare**, pe lângă numărul de ordine purtat de fiecare piesă (volumul I de la 1 la 698; volumul II de la 1 la 396) există și un număr de arhivare. La piesele culese personal din teren, numerele de arhivare încep cu S sau cu SJ. Colindele preluate din Fonoteca Academiei de Muzică "Gh. Dima" poartă numerele copiei CD, iar celelalte genuri poartă indicativul AMC urmat de numărul benzii de magnetofon.

Fiecărui volum îi este atașat un CD documentar cuprinzând selecțiuni ale culegerilor din teren.

Au fost folosite următoarele **abrevieri**: *Cul.* = culegător; *Tr.* = transcrierea muzicală; *Var. 1*) = variația ritmico-melodică 1; *str. 2* = variația începe de la strofa a II-a; *str. 2 în cont.* = variația începe de la strofa a II-a și continuă până la sfârșit.

Colinda, fiind cel mai important gen din cadrul repertoriului ocazional, calendaristic, are ca specific cântarea în grup. Am întâlnit destul de des modul de interpretare antifonic denumit foarte plastic de către localnici "cântare pă roate" sau "cântare pă două roate". Un aspect inedit și particular îl constituie alăturarea a două colinde diferite, care sunt percepute de către colindători ca una singură și interpretate de fiecare dată împreună (colindele nr. 563, 564, 565, 566).

Colindele culese de pe aria județului Sălaj, păstrează majoritatea tipurilor melodice prezente în Transilvania. O parte dintre ele au particularități de intonație specifice teritoriului dialectal Bihor (de ex. colindele nr. 76, 79, 94, 125, 134, 510, 511).

Sistemizarea materialului muzical are la bază clasificarea pe grupuri tipologice muzicale elaborată de Ileana Szenik și aplicată, anterior, asupra pieselor incluse în volumele *Colinde Românești*. Se disting astfel șapte categorii tipologice: în categoriile I - V sunt incluse colindele propriu-zise, în categoria VI colindele "de pricină", iar în categoria VII cântecele de stea și alte cântece de Crăciun. În cadrul fiecărei categorii există grupări subordonate (notate cu litere mari). Tipurile melodice sunt distinse pe baza modelelor de profil melodic general, corelat

cu structura arhitectonică.

Cel de-al doilea volum cuprinde cântece de seceriș aparținând, ca și colindele din volumul întâi, repertoriului **ocațional-calendaristic**, cântece de nuntă, cântece funebre și cântece de cătănie aparținând repertoriului **vieții de familie** și cântece de stil vechi, de stil modern și de joc aparținând repertoriului **neocațional**.

Cântecele de seceriș au fost împărțite în două categorii. Prima dintre ele cuprinde piesele cu caracter ritual-ceremonial. În interiorul acestei grupe, ordonarea s-a realizat ținând cont de numărul rândurilor melodice și de sistemul de cadențare, pe baza îndepărtării față de un model. În a doua categorie, au fost incluse texte legate de seceriș, vehiculate pe melodii de cântec propriu-zis.

În conținutul literar al cântecelor de seceriș din Sălaj, întâlnim motive ca: îndemnul la muncă eficientă; plăcerea muncii în echipă - mândra și badea; Soarele și Luna ca repere temporale; ironii la adresa celor ineficienți, care sunt cu ochii mai mult la soare decât la muncă; supărarea gazdei pentru trecerea timpului; sentimentul inechității și al exploatarea secerătorilor; un quasi blestem pentru cei ce nu udă cununa și recomandări referitoare la "băuturile" ce ar trebui folosite la udat; plata cununii.

Tot în cadrul repertoriului ocazional calendaristic am găsit și trei melodii de **clacă**, ce până acum au fost menționate doar de către Traian Mîrza².

Repertoriul de nuntă din prezenta culegere cuprinde mai multe specii muzicale prezente în diferitele momente ale obiceiului: cântece de **mireasă** cu caracter ritual, care se cântă de către fetele de aceeași vârstă, cântece care includ melodii ce se grupează în jurul câtorva tipuri melodice; așa-zisele **cântece "de drum"**, ce însoțesc alaiul și care, ca în toate zonele, alternează sau se suprapun cu strigături; **cântecul "găinii"**, ce se intonează sau se strigă la masă; texte legate de nuntă cântate pe melodii ale altor genuri sau având ca suport muzical melodii de influență cultă.

Din punct de vedere al conținutului literar, în cântecele rituale de mireasă, unul dintre cele mai frumoase motive este cel al invocării Soarelui să întârzie trecerea timpului pentru a amâna momentul despărțirii de familie (motiv întâlnit și în repertoriul funebru și în cântecele de seceriș). Alte motive se

referă la supărarea miresei pentru pierderea "binelui de față mare", regretul despărțirii de părinți, bucuria soacrei mari de a-și căpăta "noră bună și frumoasă", îndemnul către mireasă de a-și uita "vechile cărări" și de a-și muta gândul spre propriul bărbat.

Repertoriul funebru, cules în zonă, cuprinde în mare majoritate **bocete**. Nu s-au întâlnit cântece rituale funebre, cântate în grup; avem însă mărturia unei înregistrări făcute în drum spre cimitir, unde două grupuri de femei cântă alternant aceeași melodie de bocet.

Au fost înregistrate în teren și **versuri**, în al căror conținut literar se simte influența cântărească.

Bocetele, deși există formule fixe atât în text cât și în melodie, datorită execuției individuale, dau posibilitatea improvizației, atât în cadrul versurilor cât și în forma literară. Se pot astfel observa în exemplele nr. 75, 76, 77, 78 multiplele variații pe planul formulelor melodice și al strofelor. Majoritatea bocetelor au caracter recitativ și strofe de trei sau patru rânduri melodice.

Criteriul de ordonare a fost conceput după poziția cadențelor, adică relația numerică a cadențelor în registru mediu și grav, deci a diferențelor de profil melodic general, conform principiilor formulate și aplicate de Lucia Istoc³. În cadrul fiecărei categorii, organizarea melodiilor s-a realizat pornindu-se de la formele cele mai simple, de două rânduri melodice și ajungându-se până la forme complexe.

Din punct de vedere al conținutului literar sunt vehiculate o serie de motive tematice dintre care cele mai frecvente, în zona Sălaj, sunt: luarea de rămas bun, sfaturi referitoare la drumul pe care-l va face cel decedat, îmbrăcarea în haine de sărbătoare, revenirea morților, imagini ale durerii celor rămași, moartea nedreaptă și nepoftită, posibilitatea întâlnirii cu rudenii decedate anterior, lăsarea mâinilor acasă, ca ajutor pentru urmași și motivul moarte-nuntă, pentru cei necăsătoriți.

Am întâlnit adesea parodii de bocet, categorie studiată anterior de Ileana Szenik⁴. Deoarece acestea sunt cântate pe melodiile de bocet, dar au texte hazlii, unele chiar cu caracter indecent, nu le-am inclus în culegere. **Cântecele de cătanie** s-au impus în conștiința comunității ca melodii de recrutare. Datorită faptului că acestui gen îi este caracteristică interpretarea în grup, din punct de vedere muzical, majoritatea pieselor se apropie de modul de execuție giusto.

O parte din repertoriu este tributară stilului modern sau unor cântece ceremonioase din alte categorii (nuntă, seceriș), altele fiind "importate" din zonele de sud ale țării. O altă categorie vehiculează texte de cătanie pe melodii de joc sau chiar pe

melodii de origine maghiară.

Temele literare generale prezente în cântecele de cătanie sunt legate de: pregătirea hainelor și a cufărului pentru plecare; rămas bun luat de recrut de la mamă și mândră; părerea de rău după animalele și uneltele din gospodărie și îngrijorarea față de faptul că vor rămâne neîngrijite și nefolosite; tristețea înstrăinării ce-l așteaptă, amărăciunea vieții militare; îngrijorarea și revolta recrutului pentru faptul că a fost luat "prea tânăr"; comparația cu situația cucului și a codrului; numărători de măsurare a timpului și chemarea trenului.

Toate genurile vocale care au un caracter ritual - cântecele de seceriș, cântecele de mireasă, cântecele de cătanie - și care implică execuție în grup se desfășoară într-un ritm legat de pas, definit de Traian Mîrza ca fiind un tip aparte al ritmicii populare.

Cântecele aparținând repertoriului neocazional, au fost ordonate în trei categorii: **cântece de stil vechi** cărora le este caracteristică o foarte bogată ornamentație, iar tipurile melodice întâlnite nu au un caracter zonal specific, înrudindu-se atât cu zonele învecinate, cât și cu alte zone mai îndepărtate; **cântece de stil modern** ce se disting printr-un ritm quasi giusto fiind prezente frecvent refrenele de sprijin și refrenele propriu-zise, o parte dintre aceste cântece provenind, probabil, din zonele de sud ale țării; **cântece de joc** a căror principală caracteristică este desfășurarea în ritm divizionar sau aksak, iar din punct de vedere metric se bazează pe versuri octosilabice atașate unor strofe melodice de patru rânduri sau de patru rânduri ample, caz în care a doua jumătate a rândurilor melodice este acoperită de refrene de sprijin cântate pe silabe neutre.

***

Simpla menționare pe coperta interioară a contribuției colaboratorilor nu sugerează nici pe departe imensul efort și volumul de muncă

depus de fiecare. Ca atare, menționez încă o dată ECHIPA căreia i se datorează în mare parte apariția prezentelor volume, mulțumindu-le pentru **știință, muncă și dăruire**:

Prof. Univ. Dr. **Ileana Szenik**

Dr. **Alina Stan**

Prof. **Cosmin Verde**

Prof. **Claudia Popa**

Drd. **Diana Todea**

Ciprian Mizgan-Danci

Stud. **Andra Pătraș**

Munca la care m-am angajat de zeci de ani - salvarea, păstrarea și promovarea patrimoniului național imaterial și prin aceasta a identității noastre naționale - nu poate și nu trebuie să aibă un sfârșit. Sfârșitul este un mister intim, personal, destinat doar individului.

Sper că aceste culegeri, asemenea unor muzee, vor rămâne, așa cum s-a exprimat Malraux, "locul unei lumi care scapă de moarte".

Ioan BOCȘA

(Titlul aparține redacției. Textul constituie prefața la volumele cuprinse sub titlul "Muzică vocală tradițională din Sălaj", apărute sub egida Fundației Culturale TerrArmonia în 2009, cu sprijinul Centrului Culturii Tradiționale Sălaj.)

1. *Colinde Românești*, coord. Ioan Bocșa, Editura MediaMusica, Cluj-Napoca, 2003.

2. Traian Mîrza, *Cântecul ceremonial al clăcii de tors din partea de nord a Munților Apuseni*, Extras din Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1968-1970, Cluj, 1971.

3. Lucia Istoc, *Tipuri melodice de bocet din Transilvania*, în Anuarul de Folclor VIII-XI, Cluj-Napoca, 1991.

4. Ileana Szenik, *Pe marginea unor parodii de bocet*, în *Studii de etnomuzicologie*, vol. II, Editura MediaMusica, Cluj-Napoca, 2008, p. 118-125.

5. Traian Mîrza, *Ritmuri vocale acomodată pașilor din mersul ceremonios. Un tip distinct al ritmicii populare românești*, *Lucrări de Muzicologie*, vol. 10-11, Cluj, 1979, p. 245-255.

Ziceri populare orale

Termenul *zicere*, *ziceri* are înțelesul de expresie populară care cuprinde, într-o formă concentrată, adesea metaforică sau eliptică, ritmică sau rimată, o învățătură, un sfat, o experiență de viață, o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc. Aproximativ cu același sens sunt utilizate și cuvintele: aforism, maximă, parimie, proverb, senință, vorbă bătrânească, zicală, zicătoare, zicătură.

Valoarea zicerilor, constând în conținutul comunicat și în arta exprimării lui prin mijloace potrivite, se relevă deplin în contextele în care se întrebuințează. Întreaga operă a lui Ion Creangă este un model clasic în această privință, adevăr care nu mai trebuie demonstrat. Aceasta nu înseamnă că prezentarea separată, izolată de context, a acestor creații populare orale ar fi întru totul inutilă. De fapt mulți colecționari de proverbe și zicători au procedat în felul acesta și nici eu nu văd o altă soluție mai simplă și mai bună.

Zicerile pe care le dau mai jos au fost auzite de mine de mai multe ori și notate în diferite momente ale vieții, locuri și împrejurări.

1. Înțeleptul alege grâul din pleavă.
2. Dracul s-a însurat cu mă-sa.
3. "Cățelul" primarului latră tare.
4. Fricosul a supt lapte de la iepuroaică.
5. Ducă-se unde și-a legat mutul iapa și și-a întărcat dracul copiii.
6. Trece prin viață ca valiza prin gară.
7. Depleiele nu se dau din mână.
8. Muieră, mașina și stiloul nu se împrumută.
9. Nu se știe de unde va sări iepurele.
10. Nechematul se bagă ca musca-n zer.
11. Câte unul calcă încet de gândești că are ouă sub pălărie.
12. Mere de pare ar călca pe coji de nucă.
13. Trăiește bine ca peștele pe uscat.
14. Mă-sa nu știe c-a crescut o viperă la sân.
15. Strigă ca-n gură de șarpe.
16. Doctorul bun știe pune degetul pe bubă.
17. Când îi supărat, nu-și mai pune piedică la limbă.
18. I-a stat graiul.
19. Ei șed mână-n mână, / Lână-n lână.
20. S-a-nvățat să sufle colb în ochii oamenilor.
21. Ia păr din palmă dacă poți.
22. A ajuns rău, că nu-și mai poate lega "cățeaua".
23. Acuma este rândul meu să bag în coș.
24. Asta trebuie s-o încrestez în grindă.
25. Se uită la lume cu ochi de vulpe.
26. Trece pe drum făcând din c... cu ochiul.
27. Are un ochi verde și unul galben, de gândești că-i chiar dracul.
28. Îi merge gura iute și hodorogit ca o moară strică.
29. Cine nu vede pragul de jos dă cu capul în cel de sus.
30. Nu strica orzul pe găște.
31. Nu striga, hop, până nu-i sări.
32. Merge oblu ca pișetelul boului.
33. Numai toaca și clopotul îl mai pot sluji.
34. Tace și face.
35. Aiestă are ștofă de jidan în el.
36. L-a lovit năcazul, de s-a clătărit de cap și nu-și mai vine în ori.

37. Nu l-om mai vedea cât a fi cerul și pământul.
38. Îi mic el, da-i iute ca piperiu'.
39. Așa stă de oblu, de gândești c-a înghițit un par.
40. Omu' trebuie să fie dulce ca mierea și bun ca pita cea caldă.
41. Hai să vorbim nimic și apoi să râdem!
42. Omu' de treabă merge glonț la cine trebuie și-i spune oblu în față adevărul.
43. Unu și cu unu fac doi, da' unu și cu una fac oricăți.
44. Strigă tare și mă tem că i s-a deznoda buricul ori i-a ieși mațul c...
45. Joacă flăcăii, de le zboară scânteii din potcoave.
46. Acela știe și toaca din cer cum stă.
47. Șade mereu ca pe spini.
48. Are un cap mare ca un c... de văduvă.
49. Om (muieră) fără nas.
50. Copil cuminte și babă frumoasă n-am văzut.
51. Când i se spune dreptatea, sare ca fript.
52. Mereu o face de oaie.
53. Se vede după cap că l-a făcut mă-sa din picioare.
54. Vrea să moară acasă pe perina lui.
55. Face cum îl taie capul.
56. Se pune lungiș și curmeziș ca să ajungă unde vrea el.
57. Stau acolo claie pe grămadă.
58. Să-l vadă lumea mergând cu picioarele înainte.
59. Arată ca un șoarece opărit.
60. Mă tem de tine, dar mai tare mă tem de mine.
61. Îi gras de gândești c-a mâncat numai scripti.
62. Are prunci: unu-n brață, / unu-n mață, / unu de haine s-agață.
63. Nici n-aude, nici nu vede,
Unde-l pui, acolo șede.
64. Picură prună pe mălai.
65. Cacadăr, mălai cu zăr.
66. S-a dus în rai cu bivoli.
67. Tace ca porcu-n cucuruzi.
68. Taca-i bună.
69. Viață, mai întoarce-te către mine și cu "de-dulcele" nu numai cu tot "de-postul".
70. Nu te-ntinde, broască-n tău,
Că nu-i tăul tot a tău.
71. Întinde-te cât îți ajunge țolul.
72. Cum îi omul așa-i și locul.
73. Se bagă ca musca în c... calului.
74. Gura bate c...
75. Unde nu-i cap îi vai de picioare.
76. Ce-i în mână nu-i minciună.
77. Părul prost părăsește capul deștept.
78. **Reciproca:** Părul deștept părăsește capul prost.
79. Se uită cu un ochi la fărină și cu unul la slănină.
80. Peștele se strică la cap și pute la coadă.
81. După ploaie - chepeneg.
82. Mămăligă cu brânză de la mână.
83. Tot mocanul își laudă calul.
84. Mânza de căpătat nu se caută-n gură.
85. Decât bucate țapate mai bine mațe crepate.
86. Moară vaca, dar rămăie-i ugerul.
87. Dac-o murit vaca, moară și vițelul.
88. Unde-o mers mia, meargă și suta.
89. Cine dă cu bota-n baltă se stropește.

90. Cine-i de rugă îi și de fugă.
91. Măgarul trage, iar calul roade ovăz.
92. Nu este făcută fără desfăcută.
93. Nu-i suie fără coborâș.
94. Îi negru-n cerul gurii de rău ce-i.
95. Nici în car, nici în căruță,
Nici la dracu-n teleguță.
96. Când în car, când în căruță,
Când la dracu-n teleguță.
97. Te doare ce ai, dar și ce n-ai.
98. Răul este ca răchita, de ce-l tai,
de-aia dă mai mulți pui.
99. Fără negru, albul nu se vede.
100. Dulcele cu amarul se mănâncă.
101. Se trage ca șerpele să-ți lingă degetele.
102. Bate șaua să priceapă iapa.
103. E om de treabă, dar dimineața bea prea multă apă.
104. Dimineața-i bun vinarsul.
105. Potcoave are, numai cai îi mai trebuie.
106. Porcul hâros trage la lemnul scorțos.
107. Mulge vaca până-i cu lapte.
108. Ș-o vândut ieri mânăzle
Să-și plătească mândrele.
109. Șefu-i șef și-n șant, dar și
șanțu-i șant și fără șef.
110. Tri cu mapa, doi cu sapa.
111. Mai lesne zici *vai de mine*,
decât *vai de noi*.
112. De-a nimica zici: *Hai vorbă înapoi*,
ea nu mai vine, c-a zburat.
113. La copil îi poți da de toate, numai
soartă nu-i dai.
114. Dă-i la fund să-i suie mintea la cap.
115. Dă-i în cap să crească mare.
116. Cu șederea nu s-adună mierea.
117. Cine cere nu pierde, dar nici omenie n-are.
118. Încercarea moarte n-are.
119. Este vreme destulă, că încă nu s-au băgat
zilele în sac.
120. De la pomul lăudat te întorci cu sacul gol.
121. Așa de iute vine, de gândești că merge.
122. Spune-mi cu cine te întâlnești,
că ți-oi spune cine ești.
123. Bea apa din ulceaua cu care ți se dă.
124. Strânge mâna care ți se-ntinde.
125. E plin de bani ca broasca de păr.
126. Golul umple ocolul,
Plinul nu-l știe vecinul.
127. Ce cauți aceea găsești.
128. Mușcă-ți limba dacă te mănâncă.
129. Cine merge ajunge.
130. Tot învățul are și dezvăț.
131. Ale lui nu-s toate cu lapte.
132. Mi-i foame, de-or gândi mațele că
mi s-a spânzurat gura.
133. Omul sărac îi al doilea drac.
134. La omul sărac nici boii nu-i trag.
135. Umblă cu cioara vopsită.
136. Umblă cu mîța-n traistă.
137. Umblă după potcoave de cai morți.
138. Umblă să-i vadă c... cărarea.
139. Umblă după coperișuri de pipă.
140. Lacomul rumegă de spumegă.

141. Flămândul gândește cu burta.
142. Mincinosul face din țânțar hărmăsar.
143. Vicleanul cade mereu în picioare ca mătul.
144. Și pe umbră și pe soare,
Curva-i curvă până moare.
145. De boală ti-i vindeca,
De urât nu poți scăpa.
146. Foaie verde lobodă,
Gura lumii-i slobodă.
147. De-a nimica își ține capul între urechi.
148. Râs cu plâns - baligă de mînz.
149. Toată ziua căra - mîra ca mîța și cănele.
150. La fata aiasta îi cam cură balele după
mere oarzăne.
151. Două vorbe, trei prostii.
152. Se duce Alba și vine Neagra.
153. Doamne, arde sutele,
Că mărită mutele.
154. Prima zboară, iar năframa apasă.
155. Bărbatul adună ca porcul, muiera
împrăștie ca găina.
156. Dracul are o muiere iute ca o sabie
și sucașă ca o bivoliță.
157. Dacă te-ai dat dracului
Te-am lăsat să fii a lui.
158. Necazurile umblă pe oameni și
greutățile pe femei.
159. Femeia nebătută este ca și câmpia neplouată.
160. O muiere cât un tăbuiet i-a făcut sein
părul cel creț.
161. Găina care cântă cocoșește trebuie tăiată.
162. Se iubesc ca mîța cu cănele.
163. Cănele cel mare se suie pe cel mic.
164. Cănele merge după căteaua care arădică coada.
165. Stăpânii-s mai răi decât câinii.
166. Pipăie găina pe foale să-i găsească buricul.
167. Prostul umblă cu nasul pe sus.
168. Mut ca pământul și prost ca drumul.
169. Bate gardul c-a zburat cioara.
170. Politica-i mama curvelor.
171. Toată lumea are nare,
Numai popa n-are nare.
172. Dumnezeu nu bate cu măciuca.
173. Dumnezeu dă, dar nu-ți bagă în gură.
174. Cât pășește și bășește.
175. Fiecare-i cu soarta lui.

Glosar

cacadăr - măceș
 chepeneag - haină lungă
 clătări (a se) - a se zdruncina sufletește
 depleie - hături
 foale - burtă
 mălai - pâine din fărină de porumb
 ori - fire, stare sufletească normală
 primă - panglică de legat părul fetelor, betea
 scripeți - scripeți
 taca - tăcerea
 tău - baltă, lac mic
 tăbuiet - săculeț
 țapat - aruncat
 vinars - rachiu

Augustin MOCANU

Caiete Silvane

Ancuța Mărieș - Leopard în pustie

Anul cenaclistic 2009 s-a încheiat cu o lectură a Ancuței Mărieș și cu lansarea suplimentului revistei "Caiete Silvane" - Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău - 35 de ani (redactorii suplimentului: Ileana Petrean-Păușan, Daniel Săuca și subsemnatul; tehnoredactor: Marius Soare), supliment realizat cu sprijinul instituției aniversate.

Ca de obicei, Ancuța Mărieș ne-a surprins din nou, în cel mai bun sens al cuvântului, cu o proză intitulată *Leopard în pustie*, apreciată de toți cei prezenți: "Este diferit de alte texte pe care Ancuța Mărieș le-a lecturat în cenaclu. Închegat, rotund, atent scris, un amestec de basm și legendă. Scriitura este fluentă, cu construcție, are putere de sugestie. Remarcăm caracterul alegoric al textului. Descrierile sunt bine realizate, rotunde, cu o muzicalitate a prozei. Autoarea este atentă la construcția frazei, la punctuație și avem astfel de-a face cu fraze stilizate, cizelate. Interesantă este imixtiunea erosului în mistic. Proza este reușită pentru că e unitară, nu mai e amestecul stufoș de istorie, mitic, mistic, aici e o singură cale și aceea este foarte clară. Simbolică, alegorică, închegată și simplă cucerește prin limpezime și simplitate. Probabil că aceasta e calea pe care Ancuța Mărieș ar trebui să meargă." (Marcel Lucaci); "O proză atemporală, poate de sorginte medievală. De evitat folosirea unor neologisme." (Imelda Chintă); "Cu acest text Ancuța Mărieș a izbutit să iasă dintr-un perimetru care nu-i era deloc la îndemână. O proză mai sobră, mai rafinată în care se ia mai în serios. Textul în sine este o ieșire din canoane. Plin de simboluri universale, erosul în imixtiune cu misticul după cum spunea dl profesor Marcel Lucaci. Aș îndrăzni să observ că erosul de aici este de o altă sorginte, este o iubire pe verticală. Și dacă este să o luăm așa, textul începe de la picioarele crucii. Se înalță, se înalță până când personajul întâlnește orizontala, viața obișnuită, calea oamenilor. Și atunci apare așteptarea vis-a-vis de pereche. Dar calea omenească este falsă și trădează. Terminând cu această cale orizontală, personajul se întoarce în pustie, întregind crucea. Vis-a-vis de puterea de încriptare a unor simboluri, e cu puțință ca aceasta să fie matricea în care autoarea să se miște bine. Simbolurile sunt foarte bine prinse într-un rotund, iar mesajul este foarte clar" (Florin Horvath). Deși nu a participat fizic, din motive de sănătate, la această ședință de cenaclu, dl. prof. Iuliu Suciu - președinteșe Cenaclului - a citit proza Ancuței Mărieș și a consemnat pe marginea ei următoarele: "Avem de-a face cu un text cursiv, bine scris. Deși scurt, este încărcat de semnificații. Dacă la prima vedere totul este simplu și limpede, tematic și ideatic lucrurile se complică. Găsim un strat de suprafață constituit dintr-un epos simplu și unul de adâncime, mult mai complex, pasibil de a suscita discuții. Cele două personaje sunt prototipuri. Fără îndoială personajul feminin este cel mai interesant, credibil prin oscilația sa între credință și tăgadă și neobișnuit prin retragerea sa în pustie. Forțat e personajul masculin. Marcat de egoismul ostașului, lipsit de receptivitate pentru viața interioară, de fapt totalmente nereceptiv, are mai puține valențe și este mai puțin izbutit. Mesajul textului este jertfa, devoțiunea

Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău - 35 de ani

Supliment al revistei

Caiete Silvane
Revistă de cultură

ca destin al femeii. Generalizând, am putea spune că este destinul oricărei femei care iubește și nu își găsește perechea potrivită. Simbolurile de enumerat sunt furtuna, mica jivină. Interesant de urmărit cum aceasta se mută încetul cu încetul în prim plan până când devine devoratoare. Mai multă atenție necesită structura personajelor, vorbirea lor, raportul realitate-fabulos. Este de dorit ca una din direcții să fie dominantă. Aici sunt pe picior de egalitate".

După cele trei romane despre care s-a scris în paginile revistei "Caiete Silvane", o așteptăm pe Ancuța Mărieș cu un volum de proză scurtă, textul prezentat de ea fiind de bun augur în acest sens.

Suplimentul la care am făcut referire la început conține, cum era și firesc, o amplă secțiune dedicată Cenaclului "Silvania", care ființează în cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor Zalău de 30 de ani. Poeții prezenți la ultima întâlnire cenaclistică din 2009 au recitat din creațiile lor, i-au evocat pe cei trecuți în *neapusa Lumină*, au discutat despre proiecte literare pe 2010 și și-au urat cele de cuviință pentru Crăciun și noul an... Și la rândul nostru, le dorim cititorilor revistei "Caiete Silvane" un An Nou fericit și La mulți ani!

Daniel HOBLEA

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

Leopard în pustie

Moto:

"Ei merg rătăcind prin pustii cu fiarele sălbatice, ca și cum ar fi ei înșiși sălbăticiuni"

Sfântul Efrem Sirul, "Elogiu celor singuri"

Se așază pe o piatră în pustiu și în timp ce luna uriașă apunea, privi înăuntru, printre mari tăceri. Și se rugă astfel: "Doamne Dumnezeule, întâia mea dragoste, îngăduie sufletului meu să se topească în inima ta! Dacă aceasta este după voia și după iubirea Ta, trimite-mi un semn."

Deodată un vânt o învălui, șoptind de jur împrejur cuvinte și propoziții din textele sacre pe care ea și le scrisese în ființă.

Ea își scoase trupul din adăpostul robei și își îndreptă spatele, cu mâinile pe genunchi. Închise ochii, pregătită să primească semnul pe care îl ceruse.

Și atunci la orizont se ridică urletul furtunii.

Furtuna. Deschise ochii, nedumerită. Furtuna?!

Nici măcar o picătură de apă. Numai piatră și gheață. Numai două picături. De lacrimi. Dar ce lipsit de rost era un lamento înaintea furtunii! Înaintea furtunii celei adevărate.

Trase adânc aer în piept și furtuna o învălui deodată în urletul ei năucitor, încălcându-i cu nisip părul desfăcut în amețala a mii de vortexuri averse. Iar ea se lipi de piatră, se făcu una cu piatra și numai părul ei flutura în sus ca un foc. Iar vântul sălbatic îi clădea nisipul la picioarele și la capu-i.

În paroxism, atunci când doar credința te mai păstra în viață, dezlănțuirea fură de la ea toate gândurile. Și cu adevărat, după ce ea fu purificată, furtuna se duse pe drumul pustiei, așa cum venise.

Iar ea își mișcă încet degetele, ridicând nisipul care se așezase deasupra, își ridică fruntea cu granulele curgându-i fire din păr ca-n clepsidră, se ridică în picioare și, scuturându-și veșmintele prea simple alcătuite din propriile-i plete, se îndepărtă încet, scufundată într-o profundă claritate. Ca un leopard în pustie. Și pe calea ei străluceau stelele.

Intră goală în cetate și trecu încet pe străzi, călcând neauzit cu tălpile desculțe.

Nimenea nu băgă de seamă goliciunea ei, pentru că oamenii erau foarte ocupați în timpul zilei, prinși în capcana propriilor scopuri.

Doar prietenele ei o văzură, cum stătea pe treptele templului, cu bărbia sprijinită în mâini.

- De ce umbli goală prin cetate, tu, care ești o sfântă?

Multă vreme ea nu vorbi, urmărind mișcarea aparent haotică a oamenilor din piață.

- Pe când meditam în pustie, Dumnezeu a trimis la mine un înger. Iar el m-a cercetat îndelung și m-a certat cu mânie pentru mândria mea prea mare. Toate semnele sfînteniei le-a smuls de pe mine. Carnea de pe oase vroia parcă să mi-o smulgă! M-a fluturat ca pe o cârpă și eu l-am lăsat să-și ia tributul.

- Ce înger teribil!

- Oricum, iată-mă vie și fără atribute. Oamenii mă vor îmbrăca, fiecare după imaginația sa, într-un fel în care nu contează atâta timp cât nu mă deranjează.

Prietenele se strâneau încetul cu încetul. Căci nimic nu era mai binevenit decât o discuție lungă, țesând sensuri întru frumusețe, răs și căldură. Și astfel ele o îmbrăcară într-o rochie minunată și glasurile lor de ciocârlii clădiră cuiburi doldora de zâmbete în inima ei.

Iar ea recunoscă în inima ei adevărul: "Oricând l-aș uita pe Dumnezeu pentru un cămin fericit și luminos! El știe asta. De aceea-mi trimite înger de mânie, să arunce cu pietre în inima mea."

Și înveșmântate în haine albe fugiră toate ținându-se de mâini prin cetate. Și oricine le vedea frumusețea și le auzea rasetele și cântecele își simțea inima plină de bucurie.

Mulți bărbați veneau la ea să-și lumineze sufletele însă ea nu vedea pe niciunul.

El era un războinic al pustiei, trecut prin multe războaie și scârbit de femei. O văzu între prietenele ei și o chemă pe treptele templului. Îi spuse cât era de minunată și în cea mai curată bucurie șezură îmbrățișați. Sufletele lor își rezemară frunțile una de alta. Și oamenii treceau pe lângă ei ca un fluviu curgând către nicăieri.

Multe zile și nopți împărțășiră, doi rătăcitori fii ai pustiei, din aceeași piatră ciopliți. El îi arătă calul lui, armele pe care le iubea cel mai mult și spuse toate acele cuvinte pe care ea însăși le-ar fi spus dacă ar fi fost bărbat. Inimile lor se priveau ochi în ochi, scrutând infinitul dinăuntru.

El îi spuse că urma să plece la război. Ea îi promise că îl va aștepta. Și după ce schimbă jurăminte, el plecă, între prietenii lui.

Multă vreme nu se mai întoarse acasă. Ea rămase cufundată în rutina zilnică și în studiul cărților sacre și adeseori arunca priviri pe fereastră, în speranța că el își va fi amintit de ea. Nopți în șir clipi în așternut, scrutând întunericul unde fulgerau imagini și amintiri, cuvinte și senzații. Și în spatele lor, într-o parte, se insinua ca un cuțitaș usturător o mică jivină: frica. El putea să nu mai vină niciodată. Poate că această plecare și această nefirească tăcere era modul lui de a-și lua rămas bun.

Și noapte de noapte mica jivină stătea tot acolo, în întuneric, în spate și într-o parte.

Ea ofta și se învârtea în așternut și căuta fluturarea cămășii lui albe. Își întorcea capul și cu obrazul pe pernă căuta mirosul lui. Când reușea să-l găsească, undeva adânc în amintire, ca pe o mult-dorită certitudine, inima scăpa de durere și reușea să adoarmă.

Dimineață de dimineață o lua de la capăt: ritualuri de purificare și studiul cărților sacre în care se scufunda cu sălbăticie și disperare.

Dar noaptea venea inevitabil. Și ochiul interior se deschidea tot mai treaz. Degeaba clipea în așternut, mica jivină era acolo. Picătură cu picătură, clipă de clipă, inima ei se umplea de spaimă. De groaza sfârșitului atât de nedorit. De groaza că nu-l va mai revedea niciodată, de groaza că nu-i va mai auzi glasul, de groaza că nu va mai simți niciodată mirosul și plăcerea îmbrățișării cu el.

Vântul din deșert bătu obloanele și mica jivină deschise larg ochii, odată cu ea: "Eu sunt a îngerului". Iar ea se zvârcoli cu plânsul în inimă. Și degetul îngerului furtunii

trânti obloanele de pereți și una de alta. "O singură rugăciune! Un singur cuvânt și l-am luat din inima ta pe vecie!" se ridică îngerul fluturându-și mantia de nisip peste pustie. Furtuna prietenă. Îndreptătoarea.

Ea se ridică deodată din așternut, hotărâtă să curme deîndată toate acestea. Puse pe pardoseală genunchii amândoi și începu să se roage pentru el cu toată dragostea. Degetele albe se frământară în încheștarea vânturilor din noapte, până când îmbrățișarea pasională a palmelor se contopi într-o lumină sacră. Și în plutirea rugăciunii pentru sănătatea și viața lui, broboanele de sudoare se topiră cristaline în aureola lunii pline.

Dimineața sosi într-o pace adâncă. Și în timp ce cânta prin curtea înșorită, adunând lucrurile risipite de furtună, auzi chemări pe stradă. Se șterse pe mâini și fugi curioasă cu ceilalți oameni, să vadă ce se întâmplase.

În timpul furtunii se prinsese într-o cursă de șoareci a unor vecini o mică jivină. Se înghesuși și ea printre ceilalți oameni, s-o vadă. Privi magnetizată, cu părul ridicat pe mâini mica jivină iar între timp oamenii povesteau cum o omorâseră, cât țipase și cât se zbatuse și ce greu...

Se retrase din mulțime și se ascunse în casă, într-o adâncă muțenie. Sufletul în ea tremura. Carnea tremura. Mica jivină se mutase acum dinaintea ochilor ei.

Și într-o seară el se întoarse. Era slăbit și foarte obosit. N-o sărută și n-o îmbrățișă, îi spuse doar cât era de nemulțumit: de tovarășii săi de arme, de locurile pe unde umblase, de soarta bățăliilor în care luptase.

Și tot ce-și dorea era să doarmă. Ea-i așternu cele mai albe cearșafuri, îi dădu să mănânce și îl lăsă în pace să se odihnească. Se retrase și se rugă mușcându-și pumnii în lacrimi de bucurie. "Ce proastă am fost! Doamne, ce proaste le face dragostea pe femei!"

A doua zi îi făcu de mâncare, îl servi în cele mai frumoase vase și îi ascultă din nou toate nemulțumirile.

A treia zi la fel, a patra zi la fel, a cincea zi la fel, a șasea zi... În cea de-a șaptea zi ea îi spuse: "Lasă-mă numai să-ți miros cămașa."

Iar el începu din nou să-i vorbească despre ce făcea el, camarazii nu mergeau bine, armele ruginiseră pe alocuri și nimeni în lume nu avea nici cea mai mică idee despre cât de grav putea să roadă fierul, chiar fierul cel mai nobil, o mică pată de rugină neîndepărtată la timp, mai ales că vremurile erau așa cum erau și nu puteai ști niciodată când ai nevoie de o armă bună.

Și inima ei se strânse într-un nod amar.

În altă zi încercă să-i vorbească și ea, despre ceea ce făcuse în lipsa lui. Îi spuse că progresase în studiul textelor sacre. Iar el o întrerupse cu indignare și îi spuse că nu așa se

citesc textele sacre. Sau oare ce vroia, să se laude cu un astfel de lucru doar spre a ieși în evidență în ochii lumii? Până la urmă și ea era ca toți ceilalți doritori de mărire deșartă scoțând la vedere sfintele taine, deși habar nu avea despre ele cu adevărat și făcând lucruri la care nu se pricepea doar pentru a da impresia că se pricepe. Văzuse el o mulțime de astfel de oameni. Și nici unul nu ajunsese bine. Și oricum avea o mulțime de treburi mai importante de făcut, nu înțelegea de ce-și răcește gura când era sigur că discuțiile astea nu vor schimba nimic.

După două zile când avu curajul să i se adreseze din nou, el îi spuse că ea singură își face rău cu închipuirile ei, că se gândește prea mult și n-ar trebui să-i pese de atâtea lucruri fără rost. Orice cuvânt rosti ea, el îl întoarse împotriva ei și când ea tăcu, el o întrebă de ce s-a supărat, când adevărul trebuia doar acceptat, așa cum este el.

Ea se închise în camera ei și nu fu în stare nici să pună genunchii pe pardoseală pentru rugăciune. Stătu așa multă vreme, cu inima orbită, bătându-i încoace și-ncolo prin ființă. Și soarele apunea și răsărea pe deasupra pustului. El era pe-afară, fluierând.

Și într-o seară vântul scârțâi ușurel oblonul. Iar ea întoarse capul. Venea furtuna. Nici o picătură de ploaie. Numai piatră și gheață. Numai urgii înșurubând nisipurile în noapte.

Un fulger pocnind deasupra ei, până la spargerea cerurilor.

Primele două picături plesniră grele pardoseala, în locul în care genunchii s-au așezat o dată pentru rugăciune. Și încă două, stropi calzi înnegrind piatra, pentru jivina îngerului care îi ținuse companie atâtea nopți. Și încă două, pentru sufletul războinicului drept și bun care nu se mai întorsese acasă niciodată și pentru care fusese gata-gata să-l uite pe Dumnezeu. Și încă două, pentru că fusese gata-gata să-l uite pe Dumnezeu. Și încă două... Și încă... Și încă... Și hohotele mușcară muțește din pumnii uzi.

Dimineață s-a trezit o altă persoană. Și-a tras hainele de pe ea cu mișcări smucite, a sărit pe fereastră și cu pași neauziți a călcat pe sub ultimele stele, în calea furtunii, întorcându-se la adevărata și întâia sa dragoste, care nu venise niciodată, dar nici nu plecase nicăieri. Și mai știa că acolo, în deșert, undeva, poate chiar în inima lui Dumnezeu (cu siguranță acolo!) era și sufletul bărbatului mistic, liber și mereu învingător, pe care inima ei îl așteptase nenumărate zile și nopți.

El s-a bătut în multe războaie, a avut nenumărate alte femei și a murit în pustie. Din trupul lui s-au săturat leoparzii.

Ancuța MĂRIEȘ

160 de ani de la revoluția de la 1848-1849

Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania

X.

O nouă intervenție țaristă în Transilvania - în vara anului 1849

După înfrângerile suferite de imperiali în primăvara anului 1849, împăratul Franz Joseph, personal a adresat o scrisoare (pe 9 mai), cerând ajutorul țarului Rusiei. La 21 mai împăratul s-a întâlnit la Varșovia cu țarul Nicolae I., pentru a perfectă amănuntele intervenției. În spiritul Sfântei Alianțe, țarul a fost adeptul menținerii integrității Imperiului Austriac. Din acest motiv, Nicolae I. a dispus imediat prințului Paschievici, să pregătească trupele și artileria, și să preia comanda armatei ruse de intervenție. Primele trupe rusești, prin Pasul - Dukla, pătrund în nordul-estul Ungariei, iar în Transilvania noua intervenție va începe peste câteva zile - pe 19 iunie 1849.

Pe 18 iunie guvernul maghiar se adresează populației țării, anunțând mobilizare generală forțelor pentru a respinge intervenția țaristă. Efectivele armatei ruse de intervenție au depășit 200.000 de militari, la care s-au adăugat și trupele imperiale (austriece) în revenire pe teritoriul Ungariei și Transilvaniei. Chiar în ziua de 19 iunie Kossuth și generalul Bem s-au întâlnit la Oradea în vederea organizării rezistenței în Transilvania.

Pătrunderea trupelor de intervenție în Transilvania, s-a făcut pe mai multe direcții: atacul principal dinspre Țara Românească pe Pasul-Timiș și Pasul-Bran condus de generalul Lüders; o altă coloană pe la Oituz și alta dinspre Bucovina, unde erau refugiate și trupele colonelului Urban. (Țara Românească și Moldova încă de la înăbușirea revoluțiilor de aici din anul 1848 - se afla sub ocupație militară ruso-otomană). Lüders trebuia să înainteze prin Transilvania, să-i dezarmeze pe secui, "să restabilească ordinea și legalitatea", după care să înainteze pe valea Mureșului prin Banat și apoi spre Szeged.

În prima zi a atacului, generalul Lüders a adresat o proclamație către transilvăneni: *"Eu pășesc cu vitejii și de război iscusii miei ostași în țara voastră, și ca prieten îmbrățișez pe toți aceia care ca patrioți buni se vor întoarce în calea bunei rânduieli și a dreptății, cu inimă odihnită, călătorind în urmă pe drumul legilor; cu toată siguranța va cunoaște fiecare în mine chiar pe apărătorul său. Și fie încredințat că fericirea și averea familiilor sunt sfinte înaintea ostașilor miei, ale cărora principii sunt: dreptate și supunere."...* (Cornelia Bodea - în: 1848 la români. O istorie în date și mărturii vol. II., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982. p. 1020-1021. Sublinierile din text îmi aparțin L. L.)

Proclamația promite siguranță și liniște pentru cei care se supun, iar în continuare îi amenință *"cumplită și groaznică pedeapsă"* pe cei care nu dau ascultare acestei chemări sau mai degrabă porunci...

Timp de două-trei zile forțele transilvănene alcătuite în

principal din secui, au opus rezistență în zona Bran-Timiș, dar au fost înfrânți și respinși. După aceea rușii au ocupat Brașovul și împrejurimile, amenințând scaunele secuiești. În pericol a fost scaunul "Trei-Scaune" (aproximativ județul Covasna de mai târziu, care în toamna târzie a anului precedent singur a reușit să reziste în fața imperialilor), unde comandantul forțelor militare a fost generalul Gál Sándor, iar comandantul artileriei maiorul Gábor Áron...

Dinspre Bucovina au atacat trupele conduse de generalul rus Grotenhjelm, însoțite și de imperialii conduși de colonelul Urban. Ei au reușit să ocupe Bistrița. În aceste zile raportul de forțe din Transilvania dintre unitățile revoluției maghiare și trupele intervenționiste (țariste și imperiale), era net superioară în favoarea celor din urmă. Ei atacau în vreo trei direcții principale, și erau unități militare regulate odihnite și bine organizate, având în componență și unități semnificative de cavalerie și de artilerie. Pe de altă parte forțele revoluției din Transilvania - în proporție de trei sferturi - erau trupe alcătuite din recruți și dispersate în peste 20 de localități sau garnizoane.

În aceste zile Nicolae Bălcescu aflat în Ungaria, a încercat să medieze între motii lui Avram Iancu și Kossuth (După eșecul lui Dragoș nu a fost foarte ușor). Bălcescu în același timp, prin scrisori menținea legătura și cu ceilalți revoluționari pașoptiști români dispersați în Europa. Astfel în cursul lunii iunie a scris mai multe scrisori și către Ion Ghica, aflat la Istanbul (sau Constantinopol.) Pe 6 iunie 1849 Bălcescu îi scria lui Ghica: *"Așa simt că toți aceia care iubesc libertatea, trebuie să acorde sprijin ungurilor, care este singurul popor înarmat în luptă împotriva tiranilor și aliații Rusiei"*. (Citat de Erdély története -Istoria Transilvaniei -, vol III. Budapesta, 1988. P. 1421.)

Tot Bălcescu pe 25 iunie, într-o nouă scrisoare citată de Cornelia Bodea (op. cit. p. 1089-1090) își exprimă îngrijorarea pentru soarta revoluției din Ungaria de care leagă și speranța românilor: *"Privesc viitorul cu multă îngrijorare. Dacă Ungaria va cădea, apoi noi cădem cu totul și pentru mult timp..."* (Sublinieri - L. L.) Revoluționarul și patriotul român face în continuare afirmații remarcabile, din care reiese că a avut o gândire politică absolut remarcabilă: *"Eu am zis adesea: în politică eu nu cred în simpatii, ci numai în interese. Vă mărturisesc dar că gonesc (urmăresc) interesul nației mele, dar pe acela îl cu totul în al vostru, și pentru aceea sunt cu totul pentru voi, și doresc numai ca așa să simțiți și voi. Asemenea, că Ungaria are două căi, sau să fie aristocratică-monarhică și în legătură cu Austria, sau democratică și unită laolaltă cu românii..."*

Comandantul armatei revoluționare maghiare din Transilvania, generalul Bem, revenit de la Oradea, încă de la început a avut ideea ca să nu se dea o bătălie decisivă cu trupele intervenționiste, pentru că atunci superioritatea numerică și militară ar fi dus la înfrângere totală. Bem a fost adeptul mișcărilor rapide și a atacurilor prin surprindere, lupte în care artileria să joace un rol important. Prin

proclamația sa din 24 iunie 1849 - publicată în limbile română, maghiară și germană - a anunțat știrea invaziei străine împotriva țării, și a solicitat sașilor și românilor din Transilvania să-și păstreze neutralitatea, să nu să alăture inamicului. (Proclamația întreagă poate fi citită în anexă).

Bem personal a reorganizat trupele din nordul Transilvaniei, înlocuind în funcții pe unii comandanți locali, care au dovedit lășitate sau pasivitate în zilele precedente. De la Dej a organizat o contraofensivă, prin care a oprit atacul trupelor invadatoare în nord, respingându-i până la Pasul-Bârgăului, recucerind și orașul Bistrița. După aceea Bem s-a întors către scaunele secuiești, care dinspre sud au fost atacate și parțial cucerite de către ruși. Prin eforturi disperate luate de comandantul unităților secuiești și apoi ale generalului Bem, unele orașe (Târgu Secuiesc și Sfântu Gheorghe) și scaune secuiești au fost eliberate.

În ultima decadă a lunii iulie, Bem a încercat chiar o ofensivă de trei zile în sudul Moldovei prin Oituz. Scopul lui Bem a fost perturbarea liniilor de aprovizionare ale trupelor țariste și dacă era posibilă răzvrătirea locuitorilor din sudul Moldovei, ca rușii să fie nevoiți să se retragă din Transilvania în Moldova. După ce s-a convins, că eforturile sale în acest sens sunt inutile, a revenit în Transilvania. Bem a sperat că trupele otomane staționate în Țările Române se vor dovedi neutre în conflictul dintre Ungaria și trupele ruso-austriece, dar s-a înșelat: un comandant turc a trimis ultimatum unor unități militare lăsate de Bem în Moldova să se retragă cât mai grabnic...

Până la sfârșitul lunii iulie s-au mai dat unele bătălii în Trei-Scaune, care a fost ocupată pentru a treia oară și definitiv în jurul datei de 27 iulie. Peste câteva zile toate scaunele secuiești au fost ocupate și populația a fost dezarmată. În multe locuri, populația a fost jefuită de trupele rusești și imperiale drept represalii, pentru participarea lor la revoluția antihabsburgică. Acțiunile lui Bem și ale secuilor, au perturbat planul lui Lüdgers de a înainta cât mai rapid spre Banat și zona de câmpie, unde trebuia să facă joncțiunea cu grosul trupelor de intervenție ce ataca Ungaria dinspre nord...

Pe data de 31 iulie, lângă Sighișoara, la Albești-Vânători a avut loc una dintre cele mai sângeroase bătălii din vara anului 1849 din Transilvania, bătălie care a hotărât soarta revoluției din această provincie. Comandantul armatei rusești din Transilvania generalul Lüdgers și generalul Bem, s-au întâlnit aici pentru prima dată în confruntare directă. Bem a solicitat comandanților săi din Bistrița, din zona Alba Iulia și Odorheiu Secuiesc să facă joncțiunea cu el și împreună să obțină o victorie decisivă. Însă unitățile așteptate de Bem nu au ajuns la locul bătăliei, și astfel Bem a avut de înfruntat un inamic de trei-patru ori mai numeros, care avea și artilerie și cavalerie numeroasă (în special cazaci). Cu toate acestea, Bem a început atacul, venind în jos pe valea Târnavei - Mari, iar trupele lui Lüdgers staționau, având în spatele lor cetatea Sighișoarei. După o bătălie crâncenă de aproape o zi, cavaleria rusească a decis soarta victoriei: Bem însuși a fost rănit și nu a lipsit mult ca să devină prizonierul cazacilor. În bătălie a murit poetul maghiar Petöfi Sándor, el având gradul de maior și fiind aghiotantul lui Bem. (În locul bătăliei, pe drumul european care leagă Sighișoara cu Brașovul, se află un monument în locul unde se presupune că a murit poetul revoluționar. Au fost zvonuri ca P. S. ar fi fost capturat de

cazaci și dus în Rusia, unde a mai scris poezii în rusă, și că prin anii 1990 a fost găsit mormântul lui la Barbuzin în Siberia. Acestea sunt doar zvonuri neconfirmate...)

Odată cu pierderea bătăliei de la Albești, răsăritul și centrul Transilvaniei (între care și zonele locuite de secuici) au fost pierdute definitiv: aceste teritorii au intrat sub ocupație militară mai întâi rusească, apoi imperială...Generalul Bem, cu rămășițele armatei sale, s-a retras la Târgu Mureș, unde s-a întâlnit și cu cele două unități, care au întârziat de la bătălia precedentă. El a fost urmărit de Lüdgers.

Bem de aici a trimis o parte dintre trupele sale pentru întărirea apărării Clujului, iar cu restul soldaților s-a îndreptat către Sibiu, oraș pe care pe 5 august 1849 l-a cucerit pentru a treia oară. Inamicul s-a refugiat spre Turmu - Roșu. Mulți sibieni s-au refugiat cu militarii imperiali și ruși, iar cei care au rămas pe loc au trimis o delegație în întâmpinarea lui Bem. Delegația nu a apucat să rostească cuvântarea care aducea lauda învingătorului, deoarece generalul nu a avut răbdarea să asculte discursul lingușitor, spunându-le: *"Domnilor, nu am timp să discut acum cu dumneavoastră, plec în urmărirea rușilor să-i alung în Muntenia. Situația s-a schimbat. Dvs. v-ați comportat rău, atunci când pe rușii i-ați întâmpinat cu bucurie ca pe eliberatori. Pentru atitudinea respectivă veți plăti despăgubiri de război în valoare de două milioane."*

Bem într-adevăr a trimis trupe în urmărirea inamicului, însă a doua zi situația s-a înrăutățit și la Sibiu: Dimineața au apărut trupele comandate de Lüdgers (pe care nu le aștepta încă Bem) și au început atacul asupra Sibiului și împrejurimilor. La Sibiu și apoi la Șura Mare s-a desfășurat o altă bătălie deosebit de sângeroasă. În Sibiu au fost chiar lupte stradale. Aici a fost omorât secretarul lui Bem, maiorul Anton Kurz, (el a fost împușcat de un sas dintr-o casă). Retragera trupelor comandate de Bem nu s-a putut realiza în ordine, și din această cauză pierderile au fost și mai mari, iar cavaleria rusească a reușit încercuirea și capturarea unui număr mare de militari. Resturile armatei revoluționare s-au retras la Sebeș, unde au făcut joncțiunea cu o altă unitate. Aici Bem a predat comanda trupelor sale, deoarece a primit ordin de la Kossuth să vină urgent în sudul Ungariei și să preia comanda armatelor din Ungaria, care erau copleșite de superioritatea trupelor invadatoare. Bem, pe 7 august, a părăsit teritoriul Transilvaniei și însoțit doar de câțiva oameni s-a dus prin Banat. (Aici a preluat comanda unui corp de armată, dar a suferit o înfrângere definitivă și s-a refugiat mai întâi în Țara Românească, apoi la sud de Dunăre pe teritoriu aflat sub control otoman...)

În acest timp pe teritoriul Transilvaniei au mai rămas unele forțe ale revoluției maghiare, la Deva, la Cluj și la Jibou. Ele vor capitula pe rând sau sunt dizolvate de comandanții lor. La Deva capitularea a avut loc pe 18 august.

Pe 25 august 1849 la Jibou s-a aflat ultima rămășiță a armatei revoluționare din Transilvania. Kazinczy Lajos, un colonel tânăr înaintat recent la gradul de general, a preluat comanda cu doar câteva zile mai devreme. El a fost înștiințat de comandantul suprem Görgey, că pe 13 august armata principală din Ungaria aflată în zona Șiria-Arad a capitulat în fața trupelor țariste. El a recomandat ca și Kazinczy să depună armele. Tânărul comandant i-a convocat pe toți ofițerii și comandanții aflați în subordine și, prezentând

situația a cerut ca ceilalți să accepte capitularea necondiționată și depunerea armelor în fața trupelor rusești comandate de generalul Maxim Maximovici Grotenhjelms. Capitularea a fost semnată peste câteva ore, și corpul de armată în frunte cu ofițerii au fost dezarmați, iar comandanții reținuți de către trupele țariste.

(Practic cu acest episod de la Jibou, revoluția de la 1848-1849 din Transilvania a luat sfârșit. Ar mai fi de prezentat evoluția relațiilor româno-maghiare în ultimele două luni ale revoluției, cu **Poiectul de împăcare** mediat de către Bălcescu între români și guvernul maghiar condus de Kossuth, **Legea minorităților** votată de Parlamentul Ungariei și primele măsuri represive de după înfrângerea revoluției - cu referiri la soarta unor lideri revoluționari.)

Bibliografie selectivă:

Istoria românilor, coordonat de academicianul Dan Berindei, VII. Tom. I., Editura Enciclopedică, București, 2003.

Egyed Ákos, Erdély 1848-1849, I-II. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998. (Transilvania 1848-1849, vol. II. Ed. Pallas-Akadémia, Miercurea Ciuc, 1998-1999.)

Cornelia Bodea (redactor coordonator), 1848 la români. O istorie în date și mărturii vol. II., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Gheorghe Platon, Istoria modernă a României, EDP, București, 1985.

Erdély története I-III. (Istoria Transilvaniei I-III), vol. III, Editura Academiei, Budapesta, 1988.

ANEXĂ:

Proclamația generalului Bem, comandantul armatei maghiare din Transilvania

Cătră locuitorii Ardealului.

Dujmanul, care în câteva luni cu adunatele sale puteri ce l-au mai rămas încearcă pe mai multe margini a hotarelor țării a face cea mai din urmă lovire asupra libertății, au și izbutit pe la Bistrița și Brașov a străbate în lăuntru sânului țării. Această putere mare n-au fost așa ușor a să putea împiedeca, pentru că, nu în tot locul de graniță să poate deodată pune o armadie; însă puterea armelor în toată țara risipită, într-atâta de puternică se află, cât jumătate numai dintru aceasta poate îndestulă fi, că pe acești vrăjmași ori să-i respingă, ori să-i nimicească. În scurtă vreme această putere să va uni, și vrăjmașul să va izgoni.

Drept aceea, sfătuiesc locuitorilor aceștii țări, ca până atunci să să fie în pace și în liniște, și la nice o frică să nu dee loc, căci numai aceea s-au întâmplat, care îndoiala neutralității (neștiința care cu ce parte ține) a vecinilor noștri, și întinderea cea mare a granițelor noastre fără apărare a pricinuit-o.

Iară pe împotrivorii libertății și neatârnării maghiare, adecă lăcuitorii țării, sașii și românii, într-adins îi sfătuiesc să nu ia nici o parte la această luptă, ci să rămână în odihnă, că eu nu poftesc ajutor de la ei spre alungarea unitului vrăjmaș muscalo-austriac; pentru aceea dară căci aceasta nu poftesc, totuși nici nu voi suferi ca în înțelegere cu dușmanii noștri în contra armadiei mele să să scoale, sau orice altă ajutorință cu paguba mea să le dee. Însă, care cu nebăgarea în seamă aceștii dojeni a mele totuși ar îndrăzni a face una ca aceasta, pe acela cu cea mai strașnică și fără milă în viață și în avere îl voi pedepsi.

Cluj, 24 iunie 1849.

Supremul Comandant al armatei maghiare din Ardeal
J. Bem Feldmareșal

(Publicat de Cornelia Bodea redactor coordonator - în: **1848 la români. O istorie în date și mărturii** vol. II., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982. P. 1023-1024.)

LÁSZLÓ László

Z
TV
Zalau TV.ro
Televiziunea Sălajului

Alegerile parlamentare din anul 1927 în județul Sălaj

În primăvara anului 1927 într-o discuție pe care primul ministru al României, generalul Alexandru Averescu, a avut-o cu Ionel I.C. Brătianu, președintele P.N.L. și antecesorul său, a cerut să fie lăsat să guverneze după cum vroia el și în conformitate cu programul Partidului Poporului. Intenția generalului Averescu de a se depărta de politica lui Brătianu, care forțase mâna regelui Ferdinand pentru a-l pune prim ministru, l-a deranjat pe liderul liberal, care a început o amplă campanie de răsturnare a guvernului averescan, cerând formarea unui guvern de "uniune națională". La rândul său regele Ferdinand a cărui boală se agrava a trimis o scrisoare tuturor șefilor partidelor politice în care le cerea să contribuie fiecare la formarea guvernului cerut. Iuliu Maniu a răspuns ofertei adresate de către Al. Averescu că este de acord cu formarea unui guvern național, dar condiționa ca el să fie condus de către o personalitate neutră. Ideea lui Averescu de a prezida un guvern național nu a fost îmbrățișată nici de către ceilalți lideri politici, el fiind nevoit să demisioneze pe data de 4 iunie 1927.

În noaptea de 4/5 iunie regele Ferdinand l-a însărcinat cu formarea unui guvernului pe prințul Barbu Știrbei (1).

Pe data de 6 iunie 1927 s-a anunțat dizolvarea Parlamentului și organizarea de noi alegeri, la data de 7 iulie la Adunarea Deputaților și zilele de 10-14 iulie, pentru Senat. Noul Parlament era convocat la București pe data de 27 iulie (2).

Conducerea centrală a P.N.Ț. a lansat un manifest către alegători, care constituia "o frumoasă demonstrație de bună credință, de măsură și consecvență morală". Până în acel moment toate manifestele electorale însemnau, "după vechea tradiție politicianistă, un pamflet, împotriva curentului la voturile cetățenilor". Erau "mai mult un tablou al păcatelor adversarului, - din nefericire, totdeauna reale decât o afișare a doctrinei celui ce-l iscălea". De această dată avem de a face cu un document programatic în care se enunțau problemele societății românești care necesitau o rezolvare imediată, și anume: stabilizarea monetară, inițierea creditului popular ieftin și dezvoltarea legislației protectoare a muncii. De asemenea, erau stipulate și drepturile fundamentale ale cetățenilor ca libertatea individuală, independența justiției, înlăturarea și pedepsirea abuzurilor de putere, drepturi care constituie esența democrației. P.N.Ț. anunța faptul că în conformitate cu programul și doleanțele sale, alegerile erau organizate de un guvern neutru. Așadar, alegătorii erau liberi să aleagă pe cine vor, fără a fi sub presiune: "Până acum v-ați plâns mereu, că ați fost siliți și prizonieri de cei puternici, să dați votul unde nu v-a tras inima! Unii din frică, alții din neștiință au ascultat de acești amăgitori, pe cari voi bine-i cunoașteți! S-a isprăvit cu aceasta! Acuma sunteți slobozi să alegeți de conducători pe cei unde vă trage inima. Acuma sunteți slobozi să votați pe Partidul pe care-l vreți! (...) Votați cu toții, ca și până acum pe Partidul Național-Țărănesc, singurul partid politic, care vrea binele țaranului! Cum ve-ți sămăna așa veți secera"(3).

Ziarul central Adevărul, în articolul *Manifestul Partidului Național-Țărănesc*, sublinia, printre altele, că: "Partidul Național-Țărănesc are în fața opiniei publice un titlu serios: e organizația politică care, dela înfăptuirea României integrale a rămas consecventă cu ea însăși pe deasupra tuturor încercărilor și nesocotirilor nedrepte. În fața transformărilor de viață publică pe care însuși vechiul și rutinatul partid liberal se vede nevoit să le accepte, național-țărăniștii au, de sigur, o întregă educație de disciplină morală: e educația pe care zece ani de luptă fără răgaz și răsplătire.

Încercările, greșite și așa de scump plătite, de țară, ale partidului liberal de a creia pe cale artificială al doilea partid de guvernământ din asociația de servitute a d-lui general Averescu, sunt azi drastic și binefăcător rectificate de realitate. Nimic n-a putut diminua rostul și însemnătatea singurului partid care se înfățișează viu și efectiv înaintea organizării străvechi a liberalilor și intereselor lor: partidul național-țărănesc.

Manifestul de acum fixează încăodată acest adevăr. Lupta electorală, începută de fapt între cele două mari grupări de doctrină se vestește din partea național-țărăniștilor leală și dreaptă"(4).

Comitetul P.N.Ț. al județului Sălaj, prin secretarul său, Al. Aciu se adresează alegătorilor, pe data de 10 iulie. În apelul-manifest se subliniază starea economică precară a țării, care se datora, spune apelul, guvernărilor liberale și averescane. Acestea erau acuzate că au folosit banii publici în interese personale: "banii noștri și ai țării, câștigați cu sudoare nu se folosesc pentru binele nostru și al țării ci mare parte să pradă prin o lipsă de răspundere, și să ascunde în mână nesățioșilor". Se afirmă că a sosit momentul "ca împreună cu toți oamenii de omenie și înțelepți" să înlăture "pedecile înțelegeri și a virtuților cetățenești" și să schimbe "înspre bine guvernarea țării". Se făcea apel ca pe lângă "truda" lor, "pentru lege dreaptă și frățescă", să primească și ajutorul, "nu numai ai membrilor partidului național, ci și al tuturor oamenilor cu gândul curat cari pentru onoarea acestei țări, pentru apărarea bunului nume al poporului român, pentru legalitate și dreptate egală pentru toți, pretind lumină în abuzurile din trecut și stîrpirea unor moravuri detestabile prin un guvern național ieșit din alegeri libere". Se amintește că P.N.Ț. avea în acest guvern 4 miniștri (5), care aveau misiunea de a controla buna desfășurare a alegerilor. P.N.Ț. Sălaj mergea cu încredere în aceste alegeri, în frunte cu președintele său Iuliu Maniu, care era "respectat de toată suflarea românească (chiar și de I.C. Brătianu) și cu bărbății cinstiți și harnici din Sălaj". Erau anunțate zilele de alegeri, semnul electoral, care era cercul sau roata și îi îndemna pe alegători să voteze cu P.N.Ț. Apelul-manifest se încheia cu următoarele cuvinte: "Dumnezeu ține cu dreptatea de aceia odată tot a trebuie să învingă! Dumnezău să vă ajute și să ne dea noroc și sănătate la toți" (6).

Tot în acest număr al prestigiosului ziar șimleuan *Gazeta de Duminecă* erau publicate și două poezii electorale intitulate *Trăiască lista națională!* și *La moară la Hărța-Târța (liberalii i-au târâta)* (7).

Conducerea județeană Sălaj a P.N.Ț. a stabilit și lista definitivă cu candidații de deputați și senatori. Județul nostru avea dreptul la 6 deputați, 2 senatori și un senator la consiliilor. La deputați a fost stabilită următoarea listă: 1). Iuliu Maniu, președintele P.N.Ț; 2). Victor Deleu, director, fost deputat; 3). Gavril Oșianu, fost deputat; 4). Aurel Ghilea, preot în localitatea Săuca; 5). Sever Oros, avocat; 6). Iuliu Coroianu, avocat. La Senat candidau Alexandru Aciu, director al băncii "Silvania", fost senator, fost deputat, secretarul organizației P.N.Ț. din Sălaj și protopopul din Zalău, Traian Trușașiu. Pentru funcția de senator al consiliilor candida colonelul în rezervă, Mateiu Mărășescu (8).

Campania electorală a fost, asemenea celorlalte de până atunci, plină de abuzuri și amestec al administrației locale, îndreptate, în special asupra candidaților P.N.Ț..

Pe data de 25 iunie 1927, cererea candidatului Partidului Maghiar, baronul Ioan Josika de a ține o adunare electorală în

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

sala Teatrului orașenesc din Zalău era aprobată de ministrul de Interne I.G. Duca (9).

În schimb, candidatul P.N.Ț. Alexandru Aciu trimitea, pe data de 1 iulie 1927, o telegramă ministrului de Interne, în care reclama că erau opriți de jandarmi la toate barierele. Noul prefect Ioan Ossian, instalat în funcție la data de 28 iunie 1927 respingea orice intervenție pentru normalizarea situației, "provocându-se la ordinele prefectului vechiu", adică a locotenent-colonelului Gheorghe Ignat, care a fost prefect al județului în timpul guvernului Barbu Știrbei, în perioada 7-28 iunie 1927. Alexandru Aciu încheia telegrama cu următoarele cuvinte: "În interesul viitorului comun sistati anarhia și ilegalitatea" (10).

Candidatul P.N.Ț. Gavril Oșianu, avocat în Baia Mare trimitea, la rândul lui, o telegramă ministrului de Interne, în care sublinia că "prefectul preot din Sălaj (Ioan Ossian, care terminase și Facultatea de Teologie -n.n.) în mod ilegal a oprit circulația automobilelor și că l-a escortat afară din județ" (11).

Din localitatea Tășnad, candidații P.N.Ț., Alexandru Aciu, Aurel Ghilea, Iuliu Coroianu și Sever Oros trimiteau o telegramă ministrului de Interne, în care reclamau că din ordinul prefectului au fost înconjurate, "cu forța publică" mai multe localități, ceea ce avea ca efect imposibilitatea electoratului de a se deplasa la secțiile de votare pentru a-și exercita dreptul la vot (12).

În numele asistenților P.N.Ț., înainte de alegeri cu o zi, Gheorghe Fodoreanu reclama că jandarmeria bara ieșirile din localitate. De asemenea, că "din sursă sigură" știa că alegătorii urmau să fie împiedicați să se deplaseze la urne. Protesta împotriva abuzurilor și cerea ministrului de Interne să intervină și să dispună "respectarea legilor și încetarea abuzurilor" (13).

În fața numeroaselor reclamații primite, ministrul de Interne, I.G. Duca îi trimitea subprefectului de Sălaj următoarea telegramă: "Primesc mereu reclamații contra măsurilor (pe) care le-ați luat. Vă invit a înfrâna abuzurile agenților Dvs.". În aceeași ordine de idei, I.G. Duca îi telegrafia generalului Traian Moșoiu, care îndeplinea, printre altele, funcția de președinte al organizației P.N.L. din județul Sălaj, următoarea telegramă: "La Sălaj prefectul a luat măsuri inadmisibile. Întrucât ești șeful politic al județului ia te rog de urgență măsuri ca alegerile să se facă așa cum știi că este în intenția guvernului" (14).

După o campanie electorală "plină de ingerințe din partea guvernului, ce a afectat serios și Partidul Național-Țărănesc", la nivelul întregii țări alegerile au fost câștigate de către P.N.L., care a obținut un procentaj de 61,69 % din voturi și 318 mandate. P.N.Ț. s-a plasat pe locul doi cu un procentaj de 22,09 %, obținând un număr de 54 de deputați și 20 mandate de senatori (15).

La alegerile pentru Adunarea Deputaților din data de 7 iulie 1927, în Sălaj, P.N.Ț. a obținut un număr de 27.782 de voturi, ceea ce reprezenta 50,04 %. P.N.L. a obținut doar 10.484 de voturi, ceea ce reprezenta 18,92 % din numărul total de voturi (16).

În urma acestei victorii zdrobitoare organizația P.N.Ț. Sălaj a obținut un număr de 3 mandate de deputați. În ordinea de pe listă ei au fost Iuliu Maniu, Victor Deleu și Gavril Oșianu. Dar Iuliu Maniu a câștigat un mandat de deputat și în județul Alba. A optat pentru acesta și i-a lăsat locul la Sălaj următorului candidat de pe listă, preotul Aurel Ghilea.

La Senat, lista senatorilor Aciu și Trușașiu a întrunit 16.357 voturi și a ieșit învingătoare, față de numai 3.181 de voturi cât a obținut lista liberalilor (17). Așadar, Al.Aciu și Traian Trușașiu erau noii senatori de Sălaj. La fel și la alegerile de senatori ai consiliilor a câștigat lista P.N.Ț.

Iată care era lista completă a parlamentarilor județului Sălaj. Senatori: 1) Alexandru Aciu; 2) Traian Trușașiu; 3) Mateiu

Mărășescu, toți trei național-țărăniști. Deputați: 1) Victor Deleu; 2) Gavril Oșianu; 3) Aurel Ghilea, național-țărăniști; 4) prof. Panaitescu, liberal, în locul lui Traian Moșoiu, care a optat pentru Bihor; 5) Nae Popescu, liberal, în locul lui Emil Lobonț, care a fost trimis prefect la Bihor 6) baronul Josika Ioan de la Partidul Maghiar (18).

Înainte de deschiderea lucrărilor Parlamentului a avut loc o întrunire a Comitetului de direcție al P.N.Ț. acasă la Iuliu Maniu. Comitetul a redactat un comunicat în care își exprimau "gratitudinea" față de conducătorii și fruntașii organizațiilor din teritoriu, precum și față de electorat care "au purtat cu bărbăție, devotament și sacrificiu lupta electorală, transformată în război civil, prin scoaterea în afară de lege a Partidului nostru". Liberalii erau acuzați de faptul că în loc de alegeri libere au pus la cale un complot militar, cu execuția căruia a fost însărcinat generalul Davidoglu, și care avea ca scop falsificarea alegerilor, cu concursul întregii administrații al armatei și chiar al magistraturii. În spatele acestui general se spune că se aflau ministrul de interne, liberal, I.G. Duca și ministrul justiției, tot liberal, Stelian Popescu. În urma acestor incidente, P.N.Ț. a hotărât să nu participe la solemnitatea deschiderii Corpurilor Legiuitoare (19).

Starea de sănătate a regelui Ferdinand devenise critică. În aceste condiții liberalii au hotărât să convoace Parlamentul pentru data de 19 iulie și nu pe 27 iulie când era programat inițial. După ce Parlamentul a fost declarat legal constituit, pe data de 19 iulie, la câteva ore, 2,15, în dimineața zilei de 20 iulie regele Ferdinand trecea în eternitate. Astfel, intra în funcțiune Regenta, care a fost alcătuită "fără concursul liber exprimat al națiunii", după cum avea să declare Iuliu Maniu în ședința Corpurilor Legiuitoare din 25 iulie 1927 (20).

Instituția monarhică devenise un decor, iar puterea absolută se afla în mâinile lui I.C. Brătianu. Se intra astfel într-o nouă fază a luptelor politice, între liberali și național-țărăniști, între Iuliu Maniu și I.C. Brătianu. În urma unei lungi campanii de răsturnare a guvernului liberal P.N.Ț. va ajunge să preia puterea la data de 10 noiembrie 1928.

Marin POP

Note:

1. Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Editura Enciclopedică, Buc., p. 78
2. Ibidem, p. 79; *Gazeta de Duminecă*, nr. 24, 19 iunie 1927
3. *Gazeta de Duminecă*, nr. 25, 26 iunie 1927
4. Ibidem
5. Mihai Popovici la Finanțe, Pantelimon Halippa la Lucrări Publice, Grigore Iunian la Muncă, Cooperatie și Asigurări Sociale și Sever Dan ca subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe (Stelian Neagoe, *Istoria Guvernelor României de la începuturi- 1859 până în zilele noastre - 1995*, Edit. Machiavelli, p. 94-95)
6. *Gazeta de Duminecă*, nr. 24, 19 iunie 1927
7. Ibidem, p. 3
8. Idem, nr. 26, 3 iulie 1927
9. Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, fond *Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.), Diviziunea administrativă*, dos. 769/1927, f. 1
10. Ibidem, f. 7
11. Ibidem, f. 12
12. Ibidem, f. 13
13. Ibidem, f. 14
14. Ibidem f. 10-11
15. I. Scurtu, op.cit., p. 81
16. M. Ivan, *Evoluția partidelor politice în cifre și grafice. 1919-1932*, Sibiu, 1934, tabloul V și V a
17. *Gazeta de Duminecă*, nr. 28, 17 iulie 1927
18. Idem, nr. 29-30, 7 august 1927
19. Ibidem
20. I. Scurtu, p. 81-82

Monografia localității Biușă (VI)

ȘCOALA

Mișcarea de ridicare culturală a românilor sălăjeni, lupta lor pentru afirmarea ființei naționale se identifică cu școala și biserica în satul Biușă și cele din jur, ca peste tot în Transilvania.

Primele mărturii ale învățământului la noi în localitate datează din secolul al XVII-lea. Comunitățile maghiare din Biușă, profitând de faptul că împărtășeau religia reformată, au pus bazele învățământului maghiar. Menționi în acest sens ne oferă Petri Mor în monografia sa *"Szilagy Vormeghia Monografy"*, care arată că la Biușă salariul învățătorului consta în jumătate de balot de grâu sau 13 dinari¹. De asemenea, o altă sursă, bazată pe tradiția orală ne arată că "școala reformată s-a înființat într-o casă simplă a unui cetățean din sat. Prima cameră a fost sală de clasă, iar cea de a doua a fost camera învățătorului.

Școala a funcționat în același loc, în spatele bisericii mari reformate (strada mică, Nr.2) în casa pe care mai târziu biserica a vândut-o la niște străini.

În această casă a predat învățătorul reformat Ady Karoly care în același timp a fost și cantorul bisericii. Salariul său a fost foarte mic, de aceea ca să-și poată întreține familia în timpul liber s-a ocupat și de prelucrarea lemnului, confecționând unelte și obiecte casnice. A lucrat 20 de ani la Biușă. Și-a întrerupt activitatea pentru o perioadă de timp din cauza unor probleme familiare. În această perioadă a fost înlocuit de către Nyesti Lajos, cantor învățător, necăsătorit. El a funcționat aici 4 ani. Apoi Ady Karoly a revenit în sat și a mai predat încă 5-6 ani, își doarme somnul de veci în cimitirul vechi din sat.

După el a urmat ca învățător Balogh Daniel, care a predat 5-6 ani, după el a urmat preotul reformat Juhasz Mihaly, care a predat un singur an, după care pentru localitate s-a primit învățător repartizat.

Mai târziu, 3 ani a funcționat Szolontai Ferencz. Învățătorii mai sus amintiți, nu se știe ce programă, ce discipline și câte ore au predat, nu există documente nici descriere orală. Totuși se mai știe atâta că, copii au umblat la școală de la 6 până la 12 ani, iar de la 12 la 15 ani au umblat la școala de repetiție.²

Învățământul românesc datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Școlile confesionale greco-catolice s-au înființat pe rând și funcționau în clădiri care nu le aparțineau. Registrul matricol al școlii confesionale greco-catolice din Biușă datează din anul 1825³. Nepăstrarea arhivei create de autoritatea bisericească din localitate și nici a celei de la Protopopiatul greco-catolic Noțig (ne referim aici la actele școlare) nu ne permit să reconstituim decât în parte situația școlară, și aceasta numai pe baza câtorva numere din șematismele eparhiei greco-catolice de Gherla, în intervalul de timp cuprins între anii 1867-1914. În tabelul de mai jos redăm situația școlară din Biușă, așa cum reiese ea din documentele mai sus menționate⁴.

Mulți ani după apariție, școlile confesionale s-au

confruntat cu mari lipsuri. În primul rând, așa cum am amintit, școlile nu aveau local propriu, și, cel mai probabil își desfășurau activitatea în vreo casă părăsită, și eventual, interpus la biserică. Funcția de dascăl era deținută de o persoană cu ceva carte, dar fără pregătire profesională. Plata acestuia era modestă, aproape cât pentru un țăran, și consta în produse agricole și puțini bani. Școlile erau conduse și inspectate de preoții și protopopii locali, primii în calitate de directori, ultimii ca inspectori școlari. Învățătorii erau aleși prin concurs public, contând condițiile de plată și mai puțin pregătirea profesională. Materiile predate erau religia, limba română, matematica și economia practică.

Evoluția pozitivă în istoria școlilor sălăjene începe odată cu revenirea lui Alexandru Șterca Șuluțiu în fruntea Vicariatului Șimleu Silvaniei. Acesta ordonase ca în fiecare protopopiat, sinoadele să dezbată în amănunt problemele școlii, dascălii și plata acestora, locul de desfășurare, materialul didactic, frecvența elevilor. După aceea s-a organizat un sinod vicarial, în care s-a decis ca locul de școală să fie procurat de fiecare sat prin schimburi, prin bani sau din pământurile bisericii. Plata dascălului să fie "de 10 câble de pământ, 7 care de fân și o dică de bucate", costul cărților să fie suportat de părinți, iar cei ce nu își trimit copiii la școală să suporte gloalul (amenzi) date de preoți⁵.

Semnificativă pentru reconsiderarea societății locale în privința școlii, rămâne dorința satelor din protopopiatul Noțig care, la 10 mai 1866, hotărâu înființarea unei școli normale, datorită "ignoranței poporului și a rămânării lui îndărăpt de cultură"⁶, care să pregătească tineri pentru meseriile de învățător și preot. Deși autoritățile au respins această propunere, trebuie menționată adeziunea preotului, învățătorului, cantorului și fătului din Biușă alături de cei din Benesat și Aluniș⁷.

Odată cu anexarea Transilvaniei la Ungaria în anul 1867, Legea naționalităților din anul 1868 a încercat introducerea școlilor de stat cu predare în limba maghiară în școlile din localitățile Transilvaniei. Legea a stârnit reacții de respingere din partea românilor transilvăneni, cei din zona noastră semnând în anul 1869 un protest pentru păstrarea caracterului românesc al școlilor confesionale⁸. Tot prin această lege se dădea confesiunilor dreptul să înființeze școli, instrucțiunea cotidiană dura 6 ani (între 6 și 12 ani), urmată fiind de cursul de "repetiție" de 3 ani (între 12 și 15 ani). În localitățile rurale anul școlar era de 8 luni. Într-o săptămână, elevii trebuiau să facă 20-25 de ore în învățământul cotidian și 3-5 ore în cel de repetiție. Acestea din urmă se desfășurau duminica și în sărbători, dar se pare că nu au fost niciodată ceea ce trebuiau să fie⁹.

Școala confesională, adoptată după anul 1868, devine principalul adversar al penetrației limbii de stat în teritoriile locuite de maghiari, penetrație care, la scară largă începe odată cu Legea 18 din 1879. Între obiectele

de învățământ obligatorii, această lege introduce limba maghiară în toate școlile confesionale. Autoritățile maghiare încercau să frâneze activitatea școlilor confesionale prin schimbarea frecvență a manualelor, impunerea unor condiții de salarizare grele pentru dascăli, greu de suportat pentru comunitatea bisericească.

În anul 1895, în localitatea Biușa a luat ființă școala de stat maghiară, învățător fiind Lakatos Sandor. La început au ființat două clase cu 18 băieți și 17 fete, în total 35 de elevi¹⁰.

Imediat după desăvârșirea unității naționale a poporului român, conducerea Transilvaniei a fost încredințată Consiliului Dirigent. Între cele douăsprezece resoarte ale sale s-a numărat, datorită atenției acordate problemelor culturale, și un resort al Instrucțiunii Cultelor care a înființat ulterior revizoratele școlare. Revizoratul școlar al județului Sălaj a coordonat construirea de noi localuri pentru școală, încadrarea de învățători calificați, dotarea școlilor cu material didactic, etc. Adoptându-se "Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul primar normal" la 26 iulie 1924 se renunță la școlile confesionale și se trece la învățământul primar de stat. Prin acest fapt, școlile erau trecute sub autoritatea revizoratelor școlare, care, apoi au pus în aplicare noi legi. Numărul anilor de studiu era ridicat la șapte, iar obligativitatea învățământului primar se prelungea până la 16 ani. S-au luat măsuri pentru frecventarea regulată a școlii și pentru ajutorarea celor lipsiți de mijloace materiale¹¹.

Pregătirea, numirea și transferul cadrelor didactice erau făcute de către Revizoratul școlar. Programul școlar se diversifică, astfel că, în ciclul primar, care trebuia să dea cunoștințe indispensabile oricărui cetățean român, se predau: instrucțiunea morală și religioasă, catehismul și rugăciunile, citirea și scrierea, limba română, aritmetica practică și noțiuni elementare de geometrie, noțiuni de istorie a românilor, de geografie și de drept civic, noțiuni de științe naturale și fizice, noțiuni de igienă, altran, cânt, exerciții și jocuri gimnastice, lucru manual și lucrări practice agricole¹².

Această politică pentru progresul învățământului se observă și la Biușa, unde în anul 1925 începe construirea școlii primare de stat, din piatră și cărămidă, cu două săli de clasă, birou și locuința directorului. În prima fază a construcției (în roșu) valoarea lucrărilor s-au ridicat la suma de 204 403,75 lei¹³.

După finalizarea lucrărilor, la inaugurarea școlii, în zilele de 27-28 mai 1928 a asistat însuși ministrul Instrucțiunii Publice, Constantin Angelescu, care considera că, progresul făcut de școlile sălăjene este "uimitor"¹⁴.

După deschiderea școlii de stat din Biușa, învățător a fost Șenchea, căruia i-a urmat mai apoi Victor Romoceca, care va îndeplini și funcția de director. Alături de învățătorul Romoceca va activa și Eliza Horvathi, dovadă că numărul elevilor în Biușa era destul de ridicat, 116 în anul 1936¹⁵.

La fel ca și dascălii sălăjeni, învățătorii din Biușa s-au preocupat în vederea propriei perfecționări, astfel îi

MONOGRAFII

întâlnim implicați în activitatea "Cercurilor culturale". Școala din Biușa făcând parte din cadrul Cercului cultural "Gheorghe Pop de Băsești" Cehu Silvaniei.¹⁶ De asemenea, interesul învățătorilor din localitatea noastră, pentru bunul mers al instrucției zilnice, este demonstrat de existența unui abonament la revista de profil "Școala Noastră"¹⁷.

Conform circularei Nr. 2090/1934 a Revizoratului școlar Sălaj se arată că, învățătorul Romoceca Victor din Biușa a colectat suma de 294 lei pentru fondul clopoțelul "Glasul dascălimii sălăjene"¹⁸.

Începând cu tragicul an 1940 și perioadele care au urmat celui de al doilea război mondial, învățământul din localitatea Biușa intră într-o nouă etapă, etapă care va face obiectul unei abordări viitoare.

Gheorghe BANCEA

Note:

1. Petri Mór, *Szilágyi varmegye monographiája*, vol III, Budapesta, 1902, p. 170.

2. A N Sălaj, *Fond Parohia reformată Biușa-Benesat, Istoria școlii populare elementare de stat din Biușa, de la înființare, dezvoltare, de la începutul anului școlar până la sfârșit de Czofalvi Csia Antal*, Dosar nr.39/1916 august, ziua 9, fila 1.

3. ***, *Șematisme eparhiei greco-catolice de Gherla*, anii 1877-1914.

4. *Ibidem*.

5. D. Stoica, P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleu, 1908, p. 79.

6. Simion Retegan, *Satul românesc din Transilvania, ctitori de școală (1850-1867)*, Ed. Echinocțiu, Cluj-Napoca, 1994, p.191

7. *Ibidem*, p. 193.

8. *Idem*, *Sate și școli românești din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1867-1875)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p.92.

9. Dănuț Pop, *Aspecte privind învățământul sălăjan din perioada interbelică, 1918-1940*, în AMP, XX, Zalău, 1996, p.487.

10. A N Sălaj, *Fond Parohia reformată Biușa-Benesat, Istoria școlii populare elementare de stat din Biușa, de la înființare, dezvoltare, de la începutul anului școlar până la sfârșit de Czofalvi Csia Antal*, Dosar nr.39/1916 august, ziua 9, fila 1.

11. Dănuț Pop, *Op. cit.*, p.493.

12. *Ibidem*, p. 492.

13. *Școala noastră*, Anul II, Nr.9-10, 1-15 mai 1925, Zalău, p.161.

14. Dănuț Pop, *Op. cit.*, p.495.

15. A N Sălaj, *Fond Prefectura Județului Sălaj, Cartea de Aur a Sălajului*, Biușa, 1936, filele 46-47.

16. *Școala noastră*, Anul IV, Nr.10, decembrie 1932, Zalău, p.404-409; *Idem*, Anul XIII, p.314.

17. *Idem*, Anul II, Nr.3-4, 1-15 februarie 1925, Zalău, p.63.

18. *Idem*, Anul XII, Nr.1, ianuarie 1935, p. 197.

Rezultatele cercetărilor arheologice preventive pe traseul șoselei ocolitoare a municipiului Zalău

Investiția de mare impact pentru orașul Zalău "șosea ocolitoare cu acces din DN1F/E81 în DJ191C pentru devierea traficului din Municipiul Zalău" s-a dovedit a fi un mare câștig și pentru istoria locală, aducând date interesante și importante despre dezvoltarea comunităților umane de-a lungul timpului.

Până în prezent cercetările arheologice, la care s-au adăugat pentru perioadele mai noi și informațiile documentare, au fost în măsură să indice tipurile de comunități umane care s-au dezvoltat în acest areal. Intensitatea de locuire relevată de cercetările arheologice are la bază și un determinism geografic fiind cunoscut faptul că zonele cele mai intens locuite sunt cele care ofereau condiții propice dezvoltării comunităților. În special pentru preistorie dar și antichitate, prezența resurselor naturale, condițiile geografice, cursurile de apă, adevărate autostrăzi ale timpului, au determinat apariția și evoluția comunităților umane.

Legislația din România protejează siturile și monumentele istorice, inducând necesitatea efectuării unor cercetări care să ducă la eliberarea terenului de sarcină arheologică, mai pe înțeles toate vestigiile care apar pe un teren sunt ridicate sub stricta supraveghere a personalului de specialitate, urmărindu-se și analizându-se cu mare atenție locul de descoperire. Tehnic, fiecare complex (locuință, groapă, instalație de foc, mormânt, etc) este fotografiat la conturare, la jumătate și la final, realizându-se în același timp desene, pentru a avea în orice moment control asupra descoperirilor. Materialul rezultat este etichetat, iar apoi în cadrul laboratorului de restaurare și conservare este supus activităților specifice. Acestea au fost condițiile de la care s-au pornit și investigațiile pe traseul șoselei ocolitoare și modul de abordare al fiecărei descoperiri.

Din punctul de vedere al cercetărilor arheologice se poate spune că acestea au debutat încă din anul 2004, când au avut loc cercetările de teren pentru identificarea siturilor arheologice care ar fi putut fi afectate de construcția șoselei. După identificarea siturilor s-a trecut la elaborarea *Raportului de Diagnoză* și constituirea *Proiectului de cercetare arheologică* care a cuprins atât principiile cercetării sistematice a siturilor, cât și impunerea unor lucrări de evaluare de teren, dat fiind faptul că în cea mai mare parte terenul nu a permis evaluarea de suprafață.

În luna mai 2008 s-a trecut la punerea în practică a *Proiectului de cercetare*, prin cercetări extinse în două situri (Zalău "Valea Miței-Școala veche" și Aghireș "Sub pășune") la care s-au adăugat sondajele de verificare efectuate la Zalău "Bul. Mihai Viteazul" unde în apropierea viitorului traseu al șoselei ocolitoare a fost identificat un sit aparținând epocii bronzului și evului mediu timpuriu.

Întreg traseul șoselei (între siturile identificate anterior) a fost supus evaluării de teren, evaluare care și-a dovedit eficiența prin identificarea unui alt sit la Zalău "Valea Miței-Livada veche". Prin urmare și acest din urmă sit a beneficiat de cercetări arheologice extinse pe întreg traseul șoselei.

Modalitatea de abordare a cercetării în cele 3 situri principale a fost adoptată în funcție de fiecare sit, de tip, dimensiuni și mai ales de zona afectată. În acest scop cercetarea a

debutat cu trasarea unor secțiuni de control manuale sau mecanice, în funcție de necesități, după care s-a trecut la decopertarea mecanică a suprafețelor, sub stricta supraveghere a arheologului. Din acest motiv cercetările arheologice au impus prezența a cel puțin 2 arheologi, la care în anumite momente, s-au adăugat conservatori și restauratori, în special pentru situl de la Aghireș "Sub pășune" unde densitatea ridicată de complexe arheologice și complexitatea lor, au implicat un număr mai mare de specialiști. Identificarea unor tipuri de complexe care nu au mai fost cercetate până în prezent pe teritoriul județului Sălaj, ne referim la cele două cuptoare de ars ceramică din sec. III î. Hr., ne-a determinat la prelevarea unuia dintre cuptoare cu intenția valorificării expoziționale.

Rezultatele cercetărilor sunt deosebite. Amintim pe scurt, identificarea în premieră a unui mormânt de incinerare din sec. IV-III î. Hr. care s-a dovedit a fi al doilea punct de acest gen de pe teritoriul României (singurele analogii fiind cele de la Olteni în sud-estul țării), cercetarea cuptoarelor de ars ceramică din sec. III î. Hr. (amintite mai sus) dar și a unui cuptor de ars ceramică din sec. IV-V d. Hr., iarăși o noutate în această zonă.

Nu în ultimul rând amintim descoperirile aparținând evului mediu timpuriu (care de altfel sunt cele mai numeroase), descoperiri prezente în toate cele trei situri: la Zalău "Valea Miței-Școala Veche" - sec. X-XI, la Zalău "Valea Miței-Livada veche" - sec. XII-XIII, iar la Aghireș "Sub pășune" - sec. VIII-IX, sec. X-XI și sec. XIII-XIV.

În paralel cu desfășurarea cercetărilor în teren, materialul arheologic rezultat a fost supus conservării primare, restaurării, au fost întocmite fișele de conservare pentru piesele speciale, a fost desenat și fotografiat, astfel că, în acest moment, întreg materialul arheologic poate fi fructificat științific.

Prezentăm pe scurt principalele situri și descoperiri precum și relevanța acestora pentru istoria locală și nu numai.

Situl de la Zalău "Valea Miței - Școala Veche" (Valea Miței - fost cătun, actualmente cartier al municipiului Zalău) este amplasat pe o terasă înaltă aflată pe partea stângă a văii Miții, la intrarea în cartier.

Deși inițial cercetările au vizat un sit neolitic, săpătura arheologică a dovedit faptul că situl neolitic nu a fost afectat de traseul Șoselei Ocolitoare, în schimb au fost surprinse periferiile unei așezări medievale timpurii.

Deși nu au fost surprinse locuințe și instalații de foc, tipurile de complexe) anexă pentru războiul de țesut, gropi de provizii) și inventarul arheologic relevă o serie de aspecte legate de viața economică a comunității umane de aici: torsul și țesutul, existența anexelor gospodărești pentru păstrarea produselor sau creșterea animalelor, exploatarea lutului pentru olărit sau construcții.

Această așezare poate fi încadrată în intervalul cronologic reprezentat de a doua jumătate a sec. X/sfârșitul sec. X - prima jumătate a sec. XI/sec. XI. Informațiile furnizate de cercetările arheologice preventive derulate la Zalău "Valea Miței - Școala Veche" completează în mod fericit informațiile privind evoluția acestor locuri în perioada medievală timpurie și contribuie la sporirea bazei de date referitoare la organizarea internă a unui

sat din această perioadă.

Situl de la **Zalău "Valea Miței-Livada veche"** se află pe malul drept al pârâului, aproximativ la limita zonei de luncă și începutul primei terase. Aspectul zonei a fost modificat în decursul timpului datorită activităților antropice. Este vorba despre amenajarea unor iazuri pentru mori, în trecutul nu prea îndepărtat, precum și de îndreptarea și terasarea locului pentru înființarea unei livezi prin anii comunismului. Probabil, lucrările pentru înființarea livezii au afectat într-o măsură greu de precizat situl arheologic, care în mod sigur s-a dezvoltat spre zona mai înaltă.

Deși cercetarea așezării de la Zalău "**Livada veche**" s-a rezumat doar la zona traversată de traseul șoselei de centură, valoarea rezultatelor nu poate fi minimalizată, mai ales că este posibil ca "nucleul" acestei așezări să fi fost distrus cu decenii în urmă, atunci când a fost amenajată livada. Interpretarea datelor furnizate de cercetarea arheologică, precum și de aspectul actual al peisajului sugerează că zona cercetată de noi se afla la periferia acestei așezări. Spre pârâu terenul coboară vizibil, iar pericolul ca așezarea să fie inundată este real. Locuirea nu este foarte densă și nici de durată. Tipurile de complexe arheologice identificate sunt locuințe, anexe gospodărești, gropi menajere și de provizii, instalații de foc amenajate în aer liber.

Locuințele cercetate sunt adâncite în lutul steril și au ca tip de instalație de foc vatra simplă și cuptorul cu boltă săpat în perete. Planimetria locuințelor este rectangulară cu colțurile rotunjite. Au fost surprinse și instalații de foc amenajate în aer liber, vetre simple și un cuptor (cu boltă) săpat în lut. Alte

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

complexe identificate în așezare sunt anexele gospodărești și gropile de provizii sau menajere.

Așezarea medievală timpurie identificată la Zalău "**Livada veche**" poate fi plasată cronologic în intervalul reprezentat de sfârșitul sec. XI/sec. XII-prima jumătate a sec. XIII.

Rezultatele cercetării preventive a așezării de la Zalău "**Livada veche**" nu pot fi separate, de descoperirile medievale timpurii din toate cele trei situri (Zalău "**Valea Miței-Școala veche**", Zalău "**Valea Miței-Livada veche**", Aghireș "**Sub pășune**") cercetate pe traseul șosele. Împreună, datele rezultate permit reconstituirea unui crâmpci de civilizație medievală timpurie în zona actuală a Sălajului.

Situl de la **Aghireș "Sub pășune"** se află pe o terasă înaltă, pe partea dreaptă a Văii Mâții, în apropierea localității Aghireș.

Din punct de vedere cronologic cele mai vechi obiecte descoperite aici pot fi datate în perioada Bronzului Timpuriu. Mormântul de incinerare se datează în sec. IV î. Hr., două cuptoare de ars ceramică aparțin sec. III î. Hr., un alt cuptor de ars ceramică aparține perioadei post romane și pot fi datate în sec. IV-V/V d. Hr.

Majoritatea complexelor cercetate în situl de la Aghireș "**Sub pășune**" aparțin perioadei medievale timpurii fiind vorba de un număr de 105 complexe arheologice. Dar și în cazul acestor descoperiri, datorită tipurilor de complexe și a inventarului acestora am putut evidenția trei etape de locuire: sec. VIII-IX, sec. X-XI, sec. XIII-XIV.

Descoperirile din epoca bronzului

În Bazinul Carpatic epoca bronzului acoperă o lungă

perioadă, cuprinsă aproximativ între 2500 - 1000 î. Chr. Acum începe utilizarea bronzului pentru confecționarea de arme, unelte, podoabe, iar acest aspect este cel care a conferit denumirea acestei epoci.

Șoseaua ocolitoare a municipiului Zalău a intersectat două zone unde au apărut vestigii din epoca bronzului. Fragmente ceramice din această epocă au apărut în număr restrâns în situl arheologic din punctul "Livada veche". În zona cercetată de noi nu au fost descoperite însă și construcții din epoca menționată.

Cu ocazia cercetării sitului de la Aghireș "Sub pășune" au fost descoperite resturile unor construcții, precum și gropi care, pe baza ceramicii descoperite în ele, pot fi atribuite epocii bronzului. Interpretarea situației arheologice sugerează că am surprins în acest punct doar zona periferică a unui sat din epoca bronzului. Pe baza ceramicii descoperite, care nu este foarte numeroasă fiind și slab conservată, așezarea din acest al doilea punct se datează la limita dintre sfârșitul mil. III - începutul mil. II î. Chrs.

Descoperirile din epoca fierului (sec. IV-III î.Chr.)

În a doua jumătate a sec. IV a. Chr. în interiorul arcului carpatic pătrund celții. Fenomenul în sine aruncă o nouă lumină asupra situației din aceste teritorii, unele integrate în lumea celtică central-europeană, dar lasă loc și multor necunoscute.

Urmărind principalele caracteristicile ale materialului arheologic ceramic modelat cu mâna, trebuie făcute două observații generale privind caracterul etnic al descoperirilor. Una privește identitatea autohtonilor, cealaltă se referă la materialul celtic. Prezența masivă a ceramicii de tradiție hallstadiană (epoca fierului), lucrată cu mâna, probează fără îndoială existența unei populații autohtone.

Celții au căutat cu predilecție terenuri fertile pentru agricultură și pășuni bogate pentru creșterea animalelor. Zona la care ne referim era mai degrabă acoperită cu păduri, lunca râurilor fiind insuficientă pentru activități agricole de anvergură. Apoi, celții au avut în vedere și resursele subsolului, mai ales sarea. Ori, sarea, ca și fierul, lipsește cu desăvârșire din zonă.

Indiferent de cauzele reale care stau în spatele situației descoperirilor din zona Depresiunii Silvaniei, evident, în contextul epocii și ca spațiu de contact, trebuie notat cel puțin caracterul lor aparte, atât față de lumea celtică central-europeană cât și față de fondul traco-getic local.

Descoperirile din epoca post romană (sec. V d.Chr.)

Elementele specifice acestui orizont cronologic sunt, pe întreg teritoriul Sălajului, extrem de puține, posibilitatea de a le racorda între ele fiind deosebit de scăzută.

Putem susține datarea complexelor noastre în sec. V, chiar și în cea de-a doua jumătate a sa datorită prezenței ceramicii asemănătoare celei descoperite la Biharea. Absența ceramicii cu ornamente lustruite sau ștampilate și prezența încă a unor tipuri ceramice romanice (vasul de provizii ornamentat, străchinile cenușii) ne determină să nu împingem cronologia și în sec. VI.

Prezența unui centru de producție ceramic în secolul V, cu caracteristici tipologice specifice atât descoperirilor de la vest cât și de la est, nu poate decât să sublinieze, încă o dată importanța acestui spațiu de legătură și tranzit între Transilvania și Câmpia Tisei.

Descoperirile medievale timpurii

Locuirea din sec. VIII-IX este reprezentată printr-un număr de 61 complexe arheologice: locuințe, anexe gospodărești, gropi menajere și de provizii, instalații de foc amenajate în aer liber.

Majoritatea locuințelor ce aparțin acestei etape de locuire sunt de suprafață, ușor adâncite având planimetria rectangulară cu colțuri rotunjite sau oval-alungită. Cele câteva locuințe adâncite au planimetria rectangulară cu colțurile rotunjite.

Instalațiile de foc amenajate în locuințe sunt și acestea de mai multe tipuri: vatră simplă din lut, vatră din lut amenajată pe pat de pietre, cuptor cu boltă scobit în perete, cuptor scobit în bloc de lut cruțat. În afara locuințelor au fost cercetate și câteva instalații de foc amenajate în aer liber, de tipul vetrelor sau a cuptoarelor (cu boltă) săpate în lut.

Locuința nu este singurul tip de construcție prezent în așezare, aici fiind identificate și câteva anexe gospodărești. Printre locuințe și anexe au fost cercetate mai multe gropi de provizii sau menajere.

Locuirea din sec. X-XI este reprezentată printr-un număr de 16 complexe arheologice: o singură locuință, o instalație de foc amenajată în aer liber, mai multe anexe gospodărești, gropi menajere și un cuptor meșteșugăresc pentru prelucrat metal (?).

Locuința cercetată este de suprafață cu planimetrie rectangulară, construită pe tălpi de lemn. Anexele gospodărești sunt ușor adâncite și au planimetrie rectangulară cu colțurile rotunjite. Instalația de foc amenajată în aer liber este de tipul cuptor cu boltă săpat în lut. Cuptorul meșteșugăresc pentru prelucrat metal (?) a fost amenajat într-o groapă de formă oval-alungită.

Locuirea din sec. XIII-XIV este reprezentată printr-un număr de 17 complexe arheologice: două locuințe, două instalații de foc amenajate în aer liber, anexe gospodărești și gropi menajere.

Cele două locuințe sunt de tipul adâncit și datorită adâncimii podelei pot fi încadrate în categoria bordeielor. Nu cunoaștem foarte multe despre planimetria lor deoarece ele au fost surprinse numai parțial în suprafața cercetată, dar putem bănuși că aveau planimetrie rectangulară. În cazul uneia dintre locuințe a fost surprinsă și instalația de foc de tip cuptor cu boltă săpat în perete.

Cele două instalații de foc amenajate în aer liber erau de tip vatră simplă din lut, amenajată direct pe sol. Alte construcții identificate în sit sunt anexele gospodărești ușor adâncite, cu planimetrie ovală, oval-alungită sau rectangulară. În spațiile dintre locuințe și anexele gospodărești se aflau gropile de provizii sau menajere.

Pentru evul mediu timpuriu o astfel de succesiune cronologică pornind de la descoperirile din sec. VIII și până în sec. XIV este în măsură să ofere o radiografie a modului de viață și a schimbărilor survenite în viața comunităților. Cel mai elocvent exemplu este încercarea de sistematizare a satului medieval din sec. VIII-IX de la Aghireș, prin organizarea pe străzi fiecare casă având în preajmă o anexă, fapt care ne arată că "evul mediu întunecat" nu a fost totuși lipsit de civilizație.

În concluzie, cercetările arheologice preventive au relevat faptul că, într-un spațiu destul de îngust limitat la cei 8 km ai traseului, avem descoperiri începând cu sfârșitul mileniului III î.Chr. și până în evul mediu timpuriu sec. XIV. Importanța acestor descoperiri este bine pusă în valoare de monografia apărută deja "Cercetări arheologice preventive pe traseul șoselei ocolitoare a municipiului Zalău".

Sanda BĂCUEȚ CRIȘAN,
Dan BĂCUEȚ CRIȘAN,
Ioan BEJINARIU,
Horea POP

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

Simbolism și antropomorfism^{*}

René Guénon

Termenul "simbol", în accepțiunea sa cea mai generală, se poate aplica oricărei expresii formale a unei doctrine, expresiei verbale ca și celei figurate: cuvântul nu poate avea altă funcțiune nici altă rațiune de a fi decât aceea de a simboliza ideea, adică în fond de a-i da, în măsura posibilului, o reprezentare sensibilă, de altfel pur analogică. Astfel înțeles, simbolismul, care nu este decât folosirea de forme sau de imagini constituite ca semne ale ideilor sau ale lucrurilor suprasensibile (limbajul nefiind decât un caz particular al lui), este evident firesc spiritului uman, deci necesar și spontan. Există la fel, într-un sens mai restrâns, un simbolism văzut, reflectat, ce cristalizează într-un fel în reprezentări figurative învățăturile doctrinei; și de altfel, între unul și celălalt, nu există, la drept vorbind, limite precise, căci este foarte sigur că scrierea, la originea sa, a fost peste tot ideografică, adică esențial simbolică, chiar în această accepțiune secundă, deși aproape doar în China ea s-a păstrat într-un mod exclusiv. Oricum, simbolismul, așa cum este înțeles de obicei, e mult mai constant folosit în expresia gândirii orientale decât în cea a gândirii occidentale; și asta se înțelege ușor dacă ne gândim că el este un mijloc de expresie mai puțin limitat decât limbajul uzual: sugerând mai mult decât să exprime, el este suportul cel mai potrivit pentru posibilități de concepție pe care cuvintele n-ar putea să le atingă. Acest simbolism, în care indefinitatea conceptuală nu exclude nicidecum o rigoare matematică, și care conciliază astfel exigențe în aparență contrare, este așadar, dacă se poate spune așa, limbajul metafizic prin excelență; de altfel, simboluri metafizice inițial au putut, printr-un proces de adaptare secundară paralel celui al doctrinei, să devină ulterior simboluri religioase. Riturile, mai ales, au un caracter eminent simbolic, oricărui domeniu le-ar aparține, transpoziția metafizică fiind întotdeauna posibilă pentru semnificația riturilor religioase, la fel pentru doctrina teologică de care sunt legate; chiar și pentru riturile sociale, dacă li se caută rațiunea profundă, trebuie să ne ridicăm de la ordinul aplicațiilor, în care se află condițiile lor imediate, la ordinul principiilor, adică la sursa tradițională, metafizică în esența sa. Nu pretindem nicidecum, de altfel, că riturile n-ar fi decât pure simboluri; ele sunt asta fără îndoială și nu pot să nu fie, altfel ar fi total lipsite de sens, dar trebuie concepute în același timp ca posedând în ele însele o eficacitate proprie, ca mijloace de realizare ce acționează în vederea scopului căruia le sunt adaptate și subordonate. Aceasta este în mod evident, pe plan religios, concepția catolică a virtuții "sacramentului"; acesta este de asemenea, metafizic vorbind, principiul anumitor căi de realizare despre care vom spune câteva cuvinte în continuare, și e ceea ce ne-a permis să vorbim despre rituri propriu-zis metafizice. Mai mult, s-ar putea spune că orice simbol, în măsura în care trebuie în mod esențial să servească drept suport unei concepții, are și o eficacitate foarte reală; și sacramentul religios, în măsura în care este un semn sensibil, are tocmai acest rol de suport pentru "influența spirituală" ce va face din el instrumentul unei regenerări psihice imediate sau mai târzii, într-un mod analog celui în care potențialitățile intelectuale incluse în

simbol pot suscita o concepție efectivă sau doar virtuală, în funcție de capacitatea fiecăruia. Sub acest raport, ritul este încă un caz particular al simbolului: el este, s-ar putea spune, un simbol "acționat", însă cu condiția de a vedea în simbol tot ce este el în mod real, nu doar exterioritatea sa contingentă: aici, la fel ca în studiul textelor, trebuie să știm să mergem dincolo de "literă" pentru a degaja "spiritul". Or, de obicei, tocmai acest lucru nu-l fac occidentalii: erorile de interpretare ale orientaliștilor oferă aici un exemplu caracteristic, căci ele constau destul de des în a denatura simbolurile studiate la fel cum mentalitatea occidentală, în generalitatea sa, le denaturează spontan pe cele la care are acces.

Predominanța facultăților sensibile și imaginative este aici cauza determinantă a erorii: a lua simbolul însuși drept ceea ce reprezintă, prin incapacitatea de a se ridica până la semnificația sa pur intelectuală, aceasta este, în fond, confuzia în care rezidă rădăcina oricărei "idolatrii" în sensul propriu al acestui cuvânt, cea pe care islamul o denunță într-un mod deosebit de categoric. Atunci când nu s-a mai văzut din simbol decât forma exterioară, rațiunea sa de a fi și eficacitatea sa actuală au dispărut în egală măsură; simbolul nu mai este decât un "idol", adică o imagine iluzorie, iar conservarea sa nu este decât o "superstiție" pură, într-atât încât nu se va găsi nimeni a cărui putere de înțelegere să fie capabilă, parțial sau integral, să-i restituie într-o manieră efectivă ceea ce el a pierdut, sau cel puțin ceea ce nu mai conține decât în starea de posibilitate latentă. Acesta este cazul vestigiilor lăsate în urma ei de orice tradiție al cărei sens adevărat a căzut în uitare, și mai ales cel al oricărei religii pe care neînțelegerea generală a adepților săi o reduce la un simplu formalism exterior; am citat deja exemplul cel mai izbitor poate al acestei degenerescențe, acela al religiei grecești. La greci se întâlnește de asemenea, în cel mai înalt grad al său, o tendință ce apare ca inseparabilă de "idolatrie" și de materializarea simbolurilor, tendința spre antropomorfism: ei nu-și mai concepeau zeii ca reprezentând anumite principii, ci îi figurau într-adevăr ca ființe cu formă umană, înzestrate cu sentimente umane și acționând în felul oamenilor; și acești zei, pentru ei, nu mai aveau nimic care să-i poată distinge de forma în care i-a îmbrăcat poezia și arta, nemaifiind literalmente nimic în afara acestei forme. O antropomorfizare atât de completă putea ea singură să ofere pretextul a ceea ce s-a numit, după numele inventatorului său, "evhemerism", adică teoriei conform căreia zeii n-ar fi fost la origine decât oameni iluștri; ce-i drept, nu s-ar putea merge mai departe în sensul unei lipse de înțelegere grosiere, mai grosieră chiar decât cea a anumitor moderni ce nu vor să vadă în simbolurile antice decât o reprezentare sau o încercare de explicare a diverselor fenomene naturale, interpretare al cărei tip cel mai cunoscut este faimoasa teorie a "mitului solar". "Mitul", ca și "idolul", n-a fost niciodată decât un simbol neînțeles: unul este în ordinul verbal ceea ce este celălalt în ordinul figurativ; la greci, poezia l-a produs pe primul la fel cum arta l-a produs pe al doilea; însă la popoarele cărora, precum orientalilor, le sunt deopotrivă

străine naturalismul și antropomorfismul, nu puteau lua naștere nici unul, decât în imaginația occidentalilor ce vor să se facă interpreții a ceea ce nu înțeleg deloc. Interpretarea naturalistă inversează pur și simplu raporturile: un fenomen natural poate fi luat, la fel ca orice altceva în ordinul sensibil, pentru a simboliza o idee sau un principiu, simbolul neavând sens și rațiune de a fi decât în măsura în care este de un ordin inferior față de ceea ce simbolizează. Utilizarea formei umane în simbolism este fără îndoială o tendință generală și naturală a omului; însă această utilizare, căreia nu i se pot aduce în sine mai multe obiecții decât folosirii unei scheme geometrice sau a oricărui alt mod de reprezentare, nu constituie nicidecum antropomorfismul, atâta vreme cât omul nu este înșelat de figurarea pe care a adoptat-o. În China și în India, n-a existat niciodată nimic asemănător cu ceea ce s-a întâmplat în Grecia, iar simbolurile cu înfățișare umană, deși curent folosite, n-au devenit niciodată "idoli"; și se mai poate nota în această privință cât de mult se opune simbolismul concepției occidentale despre artă: nimic nu este mai puțin simbolic decât arta greacă, și nimic nu este mai simbolic decât artele orientale; însă, acolo unde arta nu este în definitiv decât un mijloc de expresie și de propagare a anumitor concepții intelectuale, ea n-ar trebui evident privită ca un scop în sine, ceea ce nu se poate întâmpla decât la popoarele cu sentimentalitate predominantă. Doar pentru aceste popoare este natural antropomorfismul, și e de remarcat că, din același motiv, s-a putut constitui în cazul lor punctul de vedere propriu-zis religios; însă religia s-a străduit întotdeauna să reacționeze împotriva tendinței antropomorfe și s-o combată în principiu, chiar atunci când concepția sa, mai mult sau mai puțin falsificată în spiritul popular, a contribuit uneori în fapt la dezvoltarea acestei tendințe. Popoarele numite semitice, precum evreii și arabii, sunt apropiate sub acest raport de popoarele occidentale: într-adevăr, n-ar putea exista un alt motiv pentru interzicerea simbolurilor cu înfățișare umană, comună iudaismului și islamismului, dar cu restricția că, în islam, ea n-a fost niciodată aplicată în mod riguros la persani, pentru care folosirea unor astfel de simboluri prezenta mai puține pericole, pentru că, mai orientali decât arabii, și de altfel de o cu totul altă rasă, ei erau mult mai puțin înclinați spre antropomorfism.

Aceste ultime considerații ne determină să explicăm

ideea de "creație": această concepție, care este la fel de străină orientalilor, cu excepția musulmanilor, pe cât îi era antichității greco-romane, apare ca specific iudaică la originea sa; cuvântul ce o desemnează este latin în forma sa, dar nu în accepțiunea pe care a primit-o odată cu creștinismul, căci *creare* însemna în primul rând "a face", sens ce a rămas întotdeauna, în sanscrită, cel al rădăcinii verbale *kri*, care este identic acestui cuvânt; a avut loc aici o profundă schimbare de semnificație, acest caz fiind similar, cum am spus, celui al termenului "religie". E evident că, din iudaism, ideea în discuție a trecut în creștinism și în islamism; cât privește rațiunea sa esențială de a fi, ea este aceeași în fond cu cea a interdicției simbolurilor antropomorfe. Într-adevăr, tendința de a-l concepe pe Dumnezeu ca "o ființă" mai mult sau mai puțin asemănătoare ființelor individuale și mai ales ființelor umane, trebuie să aibă drept corolar natural, peste tot unde ea există, tendința de a-i atribui doar un rol "demiurgic", vrem să spunem o acțiune ce se exercită asupra unei "materii" presupusă a-i fi exterioră, acesta fiind modul de acțiune propriu ființelor individuale. În aceste condiții, ar fi necesar, pentru a salva noțiunile de unitate și infinitate divine, să se afirme că Dumnezeu "a făcut lumea din nimic", adică, în definitiv, din nimic care i-a fost exterior, ipoteză ce ar avea ca efect limitarea lui, dând naștere unui dualism radical. Erezia teologică nu este aici decât expresia unui non-sens metafizic, acesta fiind de altfel cazul obișnuit; însă pericolul, inexistent pentru metafizica pură, devenea foarte real din punct de vedere religios, pentru că absurditatea, sub această formă derivată, nu mai apărea în mod imediat. Concepția teologică a "creației" este o traducere însușită din concepția metafizică a "manifestării universale", cea mai bine adaptată mentalității popoarelor occidentale; însă nu se poate stabili o echivalență între aceste două concepții, din moment ce punctele de vedere la care se referă sunt total diferite: acesta e un nou exemplu care vine în sprijinul a ceea ce am expus în capitolul precedent.

Traducere de Daniel HOBLEA

* Acest text constituie cap. VII, Partea a doua (pp. 105-111) din volumul *Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse* (trad. de Daniel Hoblea, Editura Herald, București, 2006).

Zi și noapte

de Lucian Blaga

Zi și noapte! Ce schimb de spații pentru noi, îngăduit și repetat mereu! Când suntem treji, suntem în lume. Când dormim, dormim în Dumnezeu.

Dă-mi și mie
Apă vie,
Să n-alerg
Ca un cerb
Printre pietre
Când mi-e sete.

La izvor
Când mi-e dor
Am tot fost
Fără rost.

Era apă din belșug
Drumul însă-i ca un jug
Și când mă întorc acasă
Arșița din nou apasă.

La fel e
Cu cele
Ale inimii cărări:
Sunt ninsori.
Cred că drumul
Nu e fumul

Ce Lucifer a trimis
Cu zăpis
Lui să-i fiu
Copil sanchiu.

Dă-mi și mie
Apă vie,
Doamne bun,
Schimb un
Loc pe pământ
Ca să fiu în cercul sfânt.

Schimb de locuință

de Petre Anghel

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

Cercuri pe apă

Asemenea și Dvs.!

În noul an se intră cu urări de bine și dorințe așijderea. N-am să mă opresc asupra celor dintâi, care, mai ales în ultimii ani, vin prin zeci de SMS-uri pe care le ... personalizează doar semnătura. Aș zăbovi, însă, puțin asupra dorințelor și nădejdlor pe care și le pune fiecare dintre noi în anul ce vine. La loc de cinste se numără, pe bună dreptate, dorințele universal valabile - sănătatea pe care ne-o dorim pentru noi și pentru cei dragi, siguranța zilei de mâine care pentru tot mai puțini dintre noi poate fi numită "prosperitate", împliniri de tot felul și pe toate planurile, pace în lume, în țară și-n sufletele noastre etc. etc. Mărturisesc că pe lângă aceste toate, eu mi-am mai dorit pentru anul în care tocmai am intrat niște... "nu"-uri. Multe din programele tv. de revelion m-au determinat să nu-mi doresc să mai înghit atâta sub-cultură injectată la nivel național, să nu mai aflu fără să vreau, când butonez telecomanda, cu cine s-a cuplat nu știu ce fiță, să nu mă zgârâie la urechi nicio fracțiune de secundă accidentală o măsură de manea... Într-un cuvânt, nu-mi doresc să plătesc abonament lunar pentru poluarea propriului spirit...

Îmi doresc, cu ardoare, pentru anul în care am intrat, să nu mai intru într-o librărie doar pentru a răsfoi cărțile, ci și pentru a le cumpăra, să nu mă uit cu jind la afișele de spectacol, fie ele chiar foarte rare, și să socotesc cât aș putea trăi o săptămână cu banii dați pe un bilet, să nu-mi vină să lăcrimez când o clădire monument se distruge sau se dărâmă, să nu mă irit când văd răsărind vile și construcții noi fără niciun gust, să nu am pornirea instinctivă de a trage de urechi ori de a îngenunchea în gropile din asfalt pline de ploaie pe adolescenții care se "laudă" cu "ce ... aia mea!", să nu-l trag de mânecă pe (supra)veghetorul comunitar care mănâncă semințe în stația de autobuz, să nu-mi vină să bat la ușa vecinilor din bloc care chefuiesc cu muzică proastă și agresivă dată la maxim la miezul nopții, într-un cuvânt, să nu mă stresez și să nu-mi pese de nimic din ceea ce m-ar putea afecta și mi-ar face zilele amare. Ceea ce vă doresc și Dvs. Ce-mi răspundeți? La anul și la mulți ani? Cam câți?!...

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

APĂRAREA

Viziuni (I)

Internetul, orice s-ar spune, a devenit un "bun de uz casnic" (informația îți este accesibilă în orice moment al zilei); a devenit însă - ceea ce este mult mai important! - un "poștaş" care nu întârzie, căruia nu îi plătești "la negru" pentru a-ți aduce (toată) corespondența. Multe din tranzacțiile dintre firme și chiar bănci au trecut, cu acordul instituțiilor financiare oficiale, la comenzi și derulări financiare între diverse conturi prin Internet.

Numai românii sunt mereu cu 50 de ani în urmă: dacă intri în birourile oricărei clădiri aparținând Finațelor Publice

autohtone, te pierzi printre căpițele de dosare și hârtoage deși patronilor li se cer *bilanț-balanță* făcute pe calculator, deși pe fiecare birou tronează un computer cu imprimantă, deși angajații au făcut cursuri în acest sens. Poți pleca liniștit cu două-trei topuri de acte fără să te observe nimeni, atât de imense sunt etajele de hârtii.

Asta nu se oprește aici: Primăriile sunt sufocate de dosare, Camerele de Comerț nu mai dispun de spații pentru tot felul de noi înregistrări, Poliția are nevoie de personal suplimentar pentru a da de urma cine știe cărui document rătăcit - ce să mai zic de Guvern, Parlament, Regii Autonome etc., etc., Biblioteca Națională e suprasaturată de cărți, ziare, reviste ce apar regulat ori hebdomadare, Arhivele Naționale abia fac față tonelor de înscrisuri pe care, obligate prin lege, trebuie să le preia - e atât de multă maculatură în România încât c de mirare că mai avem copaci pe Pământ!

Trăim într-o lume care nu mai stă pe elefanți, balene sau broaște țestoase, ci pe un maldăr uriaș de hârtii. Va veni un uragan firesc și epoca semnăturilor, ștampilelor, antetelor, birourilor, mașinilor de scris, funcționarilor, secretarilor, șefilor de cabinete se va încheia într-o superbă zburătăcire de acte. Deposedați de certitudinea hârtiilor, vom deveni cu toții mici și autentici. Primitivi. Reali.

Ștefan Doru DÂNCUȘ

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

Caiete Silvane

Calea mielului sau "Ghici cine vine la cină!"

(fragment din romanul-reportaj *Valea-Roșie cărămizie*)

Centrul de Recuperare și Reabilitare neuropsihică este amplasat în partea de nord-vest a orașului lângă drumul care duce înspre satul. Clădire nouă, albă, impunătoare, diferită față de casele celor care locuiesc în acest..., să-i spun, cartier. Deosebiți sunt și chirișii acestui edificiu.

Am acceptat cu oarecare îndoiele să fiu "închis" aici, poate pentru tot restul vieții. Am venit singur. Acum urcam treptele largi și curate.

Întrai.

Un hol spațios mobilat cu fotolii și canapele îmbrăcate în piele artificială de culoare maronie. Jardiniere cu plante exotice aranjate cu gust. Ici și colo, câte un tablou cu natură moartă întrerupe monotonia rece a pereților albi. Aveam să aflu mai târziu că aceste lucrări sunt realizate de fiica surorii medicale care m-a întâmpinat cu amabilitate. Până va sosi directoarea instituției, doamna asistentă mă invită la o plimbare prin clădire. O urmez. Îmi prezintă fiecare încăpere: "*Aici e o sală de kinto-terapie, dincoace - atelierul de ergo-terapie destinat diferitelor activități practice. Iată sala de mese, cabinetul medical, biroul de asistență socială, curtea interioară, unde se poate fuma...*"

Coborâm la demisol. Bucătăria, spălătoria... Deși îmi propuseseam să memorez totul, nu reușesc să rețin amplasarea magaziei, a vestiarelor, a băii pentru pacienți...

De undeva, de sus, auzii un sunet ciudat, ceva între chiot, răs și cântec.

Ne oprirăm.

Pe lângă mine trecu un tânăr care mă cercetă pe furiș, curios. Râse. După câțiva pași, se întoarse brusc, trecu pe lângă mine, mă atinse, apoi râzând satisfăcut dispărură. Pentru câteva minute uitasem că mă găseam într-un Centru special. Pereții obositor de albi, curățenia impecabilă, o adevărată obsesie pentru ca totul să pară perfect sau, cel puțin, pe-aproape.

De undeva se auzi iar acele sunete stranie...

"*Recuperarea este un proces îndelungat și cere, prin urmare, profesionalism din partea celor angajați pentru asta, de la director la bucătăreasă*", îmi spuse sora medicală. "Toți par a fi conștienți de povara ce le apasă umerii", constatai și eu.

Ne continuăm plimbarea. Camere mobilate modern cu trei paturi, noptiere, covorașe, dulapuri individuale. Geamuri largi protejate cu perdele transparente și draperii. Baia cu dotări standard este situată între două camere, cu acces din fiecare. La chiuvetă vine apă rece și caldă.

"*Ca în orice instituție, își continuă prezentarea sora, există un program și un orar pe care trebuie să le respecte toți pacienții*". Era un avertisment?!

Ne continuăm drumul. Într-un capăt de coridor observ două umbre înlănțuite. Zăbindu-ne, dispar la fel de repede cum au apărut. Instinctul, fenomenul de atracție sexuală. Freud, bată-l vina... Totul pare, sau este, normal.

Rămăsei pe coridor, după despărțirea de doamna asistentă. Sunt încurcat între cele două denumiri: Soră medicală, sau asistentă medicală !

Observam ce se întâmplă. Pacienții nu sunt agresivi. Nu fură, nu țipă, trec unul pe lângă altul cu priviri inexprsive. Își strecoară totuși unii altora câte-un pliculeț cu cafea, sau câte o țigară, ca niște conspiratori. Nu răd. Or fi lipsiți de simțul umorului?! Cei mai mulți, da. Uneori se iscă și câte-o ceartă. Așa, ca între oameni normali. Sau aproape normali.

Totul pare a fi în regulă

Pereții albi, obsedant de albi, curățenie, confort...

Oare ce lipsește? Nu-mi pot da un răspuns care să mă mulțumească, pe mine - om normal. Sau aproape...

Poate că ar fi totuși ceva. Poate că unii pacienți ar trebui stabilizați cumva. S-ar evita astfel multe complicații. Ar fi moral așa ceva?...

Pe doamna directoare n-o cunoașteam, cu toate că prin oraș îi auzisem pomenit numele din când în când, mai ales în dezbaterile pe teme politice, la cofetăria din centru. Ba i-am auzit și vocea la telefon, atunci când aprobase "internarea" mea la Centrul de Recuperare.

A ajuns în timp ce vizitam clădirea. Bănuiesc să aibă câte un birou în fiecare locație. Apare pe la șapte dimineața, își rezolvă rapid și eficient treburile aici, apoi pleacă la cealaltă secție, de la castel, unde sunt internați cei violenți. Bolnavi psihic irecuperabili, cred. La două zile de la sosirea

mea, mă invită în biroul dumneaei. După ce mă servi cu o cafea și o prăjitură, intră într-un dialog abil condus de către dânsa cu scopul de a se dumiri ce e cu mine, care e statutul meu actual. La plecare, promisese că-mi va aduce sau trimite câteva ziare. De altfel, aflasem că instituția este abonată la presa județeană, dar că se cumpără frecvent ziare și reviste centrale, cum *Adevărul*, *Formula AS*, *Academia Cațavencu*...

S-a ținut de cuvânt. Mi le-a trimis de câteva ori. Având în vedere condiția mea de "pacient", socot că a făcut un gest de favoare ieșit din comun. Totuși nu trebuie să uit zicala stăbunilor latini, "quod licet Iovis, non licet bovis", sau cum ar zice românul: "Ce-i permis Cezarului, nu-i permis măgarului". Și ca s-o termin tot în latinește, "ne autor ultra crepidum", sau "nu te ridica, cizmă, mai sus de calapod!" Mi se potrivește de minune.

Aveam să constat peste câteva zile că mâncarea e bună și mai mult decât suficientă, acum, în perioada de criză. Este, desigur, meritul administratorului. Când totul în alte părți merge relativ anevoios, aici găsești mâncare din abundență, căldură, lenjerie de pat și intimă curată. Ori îmi place mie să exagerez? Nu cred.

Mă surprinsei gândind vetust.

Oare activitatea de aici este suficient de mediatizată, de apreciată? Sunt tentat să menționez numele angajaților de aici într-un articol trimis unuia dintre zările județene, pentru maniera în care se implică la bunul mers al întregului Complex, însă cei mai mulți mi-ar reproșa-o. Mi-ar spune că nu au nevoie de publicitate ieftină, ci își câștigă galoanele muncind din greu.

În oraș, printre cei din stratul social din păcate cel mai numeros, acestei instituții i se spune "Spitalul de bolunzi". Ba chiar și unii dintre angajații de aici răspund la rezezeală că lucrează "la bolunzi". Ar fi un act de justiție socială reabilitarea imaginii acestei instituții, realizată prin munca dificilă a personalului, greutățile și succesele acestuia.

Deh! Oi fi rămas cu sechele din perioada cealaltă.

Alături de actuala clădire, se află în construcție un corp nou, unde urmează să fie aduși pacienții din cealaltă locație, castelul Beldi, aflat în pădure. Clădirea nouă de alături este sau pare mai impozantă, probabil datorită mansardei.

Se vede treaba că sunt tot mai mulți bolnavi. De fapt, întregul popor este bolnav. Poate greșesc. Opinia mea nu trebuie luată ca etalon.

Administratorul conduce cu mână de fier cele două locații, ajutat de oameni aleși cu grijă atât din rândul personalului, cât și al pacienților aproape total recuperați. Instituția își are sediul central, cum ar veni, în castel. Acolo se află adevăratul birou al directoarei, al administratorului, al contabilității, magaziiile, beciul. De acolo se aduc alimentele pentru pregătirea mâncării. Cu mașinile Centrului. Există mașina pentru transportul mărfii și microbusul pentru persoane. Manipulatorii, pacienții, ori angajați, apar din când în când în clădirea nouă aducând de fiecare dată fie alimente de bază, fie fructe, fie haine...

Unul dintre infirmieri mi-a mărturisit că toți angajații și pacienții se simt ca într-o familie, la propriu și la figurat. Adică, sora infirmierul cutare este asistentă aici. Sau asistenta cutare este soția cutăruia de aici. În alte cazuri, pacienții sunt rude apropiate între ei. Sau că pacienții mai îndemânatici fac anumite lucruri pentru unii membri ai personalului angajat ... Și ce e rău în asta? Nici nu mă interesează astfel de... intimități. Face parte și asta din procesul de recuperare, să îi înveți să lucreze ceva: Să mature, să confecționeze obiecte de artizanat, să deseneze etc.

Pe la ora nouă sunt ținse pe jos covoarele, cu ajutorul pacienților, iar seara sunt ridicate.

Zilnic.

Un fel de ritual.

"La masă!" aud o voce sonoră. "La masă, la masă!" - ca un ecou amplificat de alte voci. Este prânzul. Probabil că diseară, la cină, voi lua și eu loc printre cei de aici. Parcă-i văd cum își vor da coate răzând și privindu-mă pe furiș, cum își vor transmite noua știre:

- Avem un coleg nou!

Iar eu, în gând: "Ghici cine vine la cină!"

Florin Leonard MOCANU

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

Tamási Áron, Cununia

...În încăpere am găsit trei persoane: un bărbat mic și înfierbântat, unul pântecos și cu mustăți ceva mai bogate și, cea de-a treia, o femeie bătrână cu ochi negri, cam uscățivă, dar tare în virtute.

Matei dădu mâna cu toată lumea, dar nu scoase niciun cuvânt, ci se așeză pe laviță. În schimb, baciul Elek îi salută într-un mod festiv pe toți și fiecăruia îi adresează câteva vorbe cu dedesubt.

De exemplu, mărunțelului cel înfierbântat îi zise:

- No, Mozsi, până acum ba ai avut, ba n-ai avut fată, dar de acum înainte sigur nu vei avea.

Iar pe pântecos l-a întrebat:

- Ai adus ceara de altoit?

- Îi la Matei, nu te teme, îi răspunse celălalt.

Și s-au hizlit în continuare, nu ca bătrâna cu înfățișarea severă, pe care baciul Elek a consolat-o în felul următor:

- Nu fi tristă, Sari, pentru că și tu ți-ai aplecat cândva grumazul și ți l-ai vârât în jug.

Acestea fiind spuse, bătrânul cel slobod la gură se așeză lângă fecior și scrută cu luare aminte cele dimprejur.

O vreme ținură tăcerea.

- Dar unde este Marta cea mică? întrebă Matei.

Nana Sari își potrivea mai strâns baticul sub bărbie și spuse oarecum sentențios:

- S-a ascuns, să n-o găsești.

Dintr-odată porni potopul de cuvinte, deoarece toți cei trei bărbați au luat apărarea fugarei. Ba omul cel pântecos, căruia-i ziceau cu toții baciul Anti, aminti și sărmenele puicuțe, care de asemenea se tot feresc din calea cocoșului, cât timp apucă.

Stând ei așa la taclale, am îndrăznit și eu să ies și să mă așez pe un fir de lână, precum câte un flăcăiandru mai îndrăzneț se cațără pe câte-o ramură de salcie și încearcă să vadă până unde ține bunătatea lui Dumnezeu. Am stat acolo să ascult ce se vorbește și să-i examinez pe cei prezenți, ca să mă lămuresc atât cât mă lăsa mintea mea de purice. După ce-am rânduit tot ce-am văzut și-am auzit, am stat să judec astfel:

- Dacă nu mă înșel, ăștia încearcă s-o pună de-o nuntă și să-l însoțească pe Matei cu Marta cea mică de care vorbesc cu toții. E evident că fetișcana locuiește aici și înfierbântatul baciul Mozsi ar trebui să-i fie tată, deoarece numai el se poartă de parcă ar fi stăpânul casei. Iar baba aia aprigă și uscățivă nu poate decât să fie mama lui Matei, deoarece seamănă la trăsături cu el. În ceea ce-i privește pe ceilalți doi bărbați, pe cel cu mustața înspicată și pe cel burdihănos, ăștia trebuie să aibă vreo menire ușoară și plăcută, deoarece unul se ține de parcă ar fi o pronie slăbănoagă, pe când celălalt pare a fi providența cea grasă.

- Du-te, Matei! zise baciul Mozsi, pe un ton de parcă ar fi grăit de deasupra tuturor.

- Unde să mă duc? întrebă flăcăul.

- Încolo, s-o cauți pe Marta cea mică. I-ar pica tare bine, dacă te-ai porni să scotocești casa și să dai de ea.

Imediat, nana Sari își înălță căpățâna cu un cap mai sus și se răsti la lume:

- Ba n-ai s-o cauți deloc, Matei!

Dar nici gazda nu se lăsă:

- Și-apoi de ce nu, viteaza mea cuscă?

La auzul neașteptatei titularizări, cuscra cea vitează se clătină un pic, dar își reveni și continuă cu și mai mult patos:

- Pentru că Matei nu-i perceptor, să scotocească peste tot!

Dintr-odată porni râsul împotriva finanțistilor, dar, până să se termine, baciul Elek se ridică și porni înspre afară, cu o mină de parcă i-ar fi înghițit pe tustrei craii de la răsărit. Toți au fost mulțumiți de această rezolvare a situației, dar mai ales eu, deoarece îmi doream atât de mult să pornesc în căutarea Martei cele mici.

Ajuns în curte, bătrânul smuci din mustăți și trebuie să mărturisesc că avea fler, deoarece merse drept în șură, unde, iată, Marta cea mică ședea pe capătul unei rude de căruță. Îmbrăcată într-o rochie de sărbătoare, frumos colorată, ea singură făcea cât un buchet de flori. În mânuțe strângea un petice de batistă, pletele-i jucau în ape aurii, atârând frumos împletite în două codițe, împodobite la capete cu aripi albe, înnodate din panglici de mătase, ce tresăltau de bucurie.

Se uită surprinsă la baciul Elek cu acei doi ochi mari, ca două lumini rotunde și albastre de primăvară. Avea un fel atât de plăcut de a privi, încât de bucurie am săltat și eu de pe un picior pe celălalt.

Era atât de tânără, ca un boboc de floare căruia mai mult i se ghicește roșeața petalelor.

- Ce faci tu aici?

- Iaca-s tristă, spuse Marta cea mică.

- Și-apoi, de ce ești tristă?

- Nici eu nu știu.

Dar surâse, de parcă totuși ar știut și îl privea cu niște ochi mari cât zorile de ziuă. Nici baciul Elek nu-și miji felinarele cele șugubețe, ci o înfulecă din ochi până se sătură de frăgezimea făpturii ei, dar fără a se holba la ea, ci într-un fel ocolit și-nconjurător, precum coarnele berbecilor bătrâni.

- Vii la mine în brațe? o întrebă peste un timp.

- Vai, nu! strigă Marta cea mică și sări de pe rudă, zicând că ar face orice altceva. Drept care bătrânul a prins-o de mână și a condus-o în odaie. Când au pășit înăuntru, nimeni n-a zis un cuvânt, ci numai s-au minunat văzându-i cinstita viță. Baciul Elek a condus-o drept la Matei, care o privi fără a se ridica și spuse:

- Servus!

- Atunci să mergem! zise baciul Anti, cel mare în pântec.

Parcă ar fi răsunat o goarnă, la semnalul căreia lumea trebuia să plece la război, așa s-a aruncat Marta cea mică la gâtul lui taică-său. Numai că Matei o ținea de mână și n-a lăsat-o să-și îmbrățișeze părintele la nesfârșit. Cei doi tineri au trecut în față, urmați de baciul Elek și Anton.

Acasă au rămas tocmai femeia cu aspect de plutonier și gospodarul cel mărunț și înfocat, de parcă i-ar fi lăsat acolo să se joace de-a pe cine mai găsim în viață pe când ne-om întoarce acasă.

Pas după pas, plească după plească, că era plin de ele, mai ales din cele ca măslinile, de lung ce era, drumul nu părea să se mai termine. În cele din urmă, lângă biserică au cotit-o către o casă mare, de piatră, sub ferestrele căreia stăteau de pază, până și ziua în amiaza mare, un șir de brazi. Au străbătut bocănind în scândurile din podeaua unui pridvor și mai întins, până au găsit locul unde târnațul se lărgea. Aici s-au oprit în fața unei uși cu tablă de sticlă. Baciul Anti o luă înainte, pentru că omul gras se însoțește mai întotdeauna cu norocul. Ciocăni, apoi deschise ușa cea de sticlă, iar ceilalți se grăbiră să-l urmeze.

Încăperca era spațioasă și se vedea că aici locuiește un domn. Lângă geam era un birou plin de o mulțime de tocure și creioane, adăugate unui crucifix dintr-acelea imense. Pe unul dintre pereți atârnau pozele a trei popi rotofei și a unui slab ca țărul. Pe celălalt se alinaseră cinci pendule mari, care se mânau una pe cealaltă ca niște ticăite.

Aș fi dorit să văd și altele, dar m-a împiedicat un preot, cu care ne-am trezit dintr-odată lângă noi, apărut din camera vecină. Oamenii l-au întâmpinat ceremonios și nu cred că ar fi fost un om rău, pentru că le-a răspuns la fel.

Era un om de statură mijlocie, nu exagerat de uscățiv, cu fața palidă și ciupită de vărsat.

- Trebuie să vă spovediți?
- Am trecut ieri peste asta ! se apăra Matei.
- Și de atunci n-ați adăugat nici o pată?
- Eu nu m-am pătat.

Marta cea mică a ascultat vorbele necioplite ale bărbaților cu privirea ațintită în podea. Preotul n-a tulburat-o, ci a cercetat-o cu bucurie și blândețe, precum își privește păstorul mioara, înainte de a-i da drumul pe pajiște. Apoi apuca o carte și-i mână pe toți dincolo de ușa de sticlă, cu atâta pricepere, încât nici n-au apucat să sufle vreun cuvânt și s-au și trezit în fața altarului. Aici i-a lăsat să se așeze după cum se cuvine și s-a grăbit să dispară în sacristie. Matei și Marta cea mică s-au oprit chiar dinaintea primei trepte a altarului, în vreme ce baciul Elek s-a tras într-o parte, în spatele lui Matei, iar baciul Anti i-a urmat exemplul, trecând în cealaltă parte.

Cum așteptau așa, fără să scoată nicio vorbă, aduceau cu o potcoavă cu mijlocul incandescent, tocmai băgată în foc, și brațele scurte, deja răcite.

N-au fost nevoiți să rabde o veșnicie, deoarece dintr-odată s-au trezit față în față cu preotul înveșmântat în straie albe, care s-a apucat să pecetluiască miezul cel roșu ca para focului cu semnul protector al Sfintei Biserici. Iar când a împreunat dreapta lui Matei cu aceea a Martei și i-a juruit întru credință, atunci și eu am făgăduit să slujesc tânăra pereche cu fidelitate. Mi-am pus imediat jurământul în practică, deoarece am sărit de pe călcâiul baciului Elek, apoi m-am cățărat pe covor până la cea de-a doua treaptă, unde m-am oprit respectuos și cu inima plină de cele mai cinstite intenții pe genunchiul îndoit al lui Matei. Așa că m-am așezat pe ciorap, astfel încât să-mi fie pe aproape și gura cizmei, în eventualitatea că ar apare vreo primejdie din

calea căreia e bine să mă feresc.

După cununie, drumul ne-a purtat iarăși în biroul parohial, unde a trebuit să fie trecută în cartea cea mare ce s-a petrecut și cu cine. Terminând și cu asta, baciul Elek s-a interesat în șagă:

- N-avem nimic de plătit, nu-i așa?

Preotului i s-au cam lungit urechile, dar poseda, la rândul său, o minte adânc brăzdată de cărările amăgitoare ale gândului, asemenea celor ce străbat munții și se încrucișează lângă casele oamenilor.

- Măine n-ați avea, sosi răspunsul, apoi, dacă văzu fețele nedumerite ale enoriașilor săi, adăugă cât se poate de serios:

- Mi-am propus ca în această seară să născocesc aceea invenție care va pernite preoților să trăiască doar cu aer.

Replica a smuls un hohot general de râs, iar Matei scoase din buzunar cele convenite părintelui. Parcă pășiserăm în Paradis, deoarece cu toții se simțeau mulțumiți, convinși că lor le-a mers cel mai bine. Acum porni ploaia de urări îmbelșugate izvorâte din adâncul inimilor, apoi am luat drumul către casă, pe care, datorită frigului, l-am petrecut retras în interiorul cizmei. Ostenit de încordarea cu care am urmărit evenimentul și toropit de foame, am ațipit până am ajuns acasă, când m-a trezit zgomotul porții trântite și m-am cocoțat iarăși în postul meu de observație.

Baciul Mozsi stătea pe o piatră în fața casei, cu degetele împletite în păr.

- Care-i baiul, Moji?

- Încă nu-i nimic, dar o să fie, răspunse bătrânul și-și privi cu ochi înlăcrimați fata, iar ea sări să i se prindă iarăși de gât, ca o pasăre cu pene frumos colorate care coboară pe o ramură gata să se usuce. Și nu-mi pot închipui ce l-a apucat pe atât de tăcutul și seriosul Matei, pentru că a ajuns dintr-o săritură lângă ei și, până să-și dea seama ce se întâmplă, îi cuprinse pe amândoi în brațe și-i purtă până în mijlocul camerei. Nana Sari tocmai stătea lângă sobă, cu baticul legat pe spate, precum obișnuiesc să-l poarte ditamai bucătăresele.

- Ho, vezi să nu mi-i bagi în oală !

Cu toții s-au bucurat să vadă plăcuta demonstrație de forță, mai cu seamă după ce-au zărit masa cea plină de bucate care-i aștepta. De această dată, n-a fost nevoie să-i poarte pe fiecare în parte lângă câte o farfurie, pentru că într-un minut, ca la poruncă, s-au așezat cu toții să mănânce. Sus, în capul mesei, străluceau împreună Matei și Marta cea mică, atât de strâns îmbrățișați, încât numai să-i fi atins cineva cu degetul, că fulgerul dragostei l-ar fi doborât pe dată.

Soarele începu să coboare către asfințit, dar ei ședeau și chefuliau fără să le pese.

Jégtörő Mátyás,
fragment din romanul "Matei Sfarmă-Gheață"

traducere de Györfi-Deák György

Serie nouă, Anul VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010

2010

Noul An. Câți dintre noi n-ar fi dorit să-l prindă! Chiar și dintre acci care își întrezăresc cu oarece resemnare capătul de drum. Cât despre cei tineri, știindu-se fără morb trupesc, nici prin cele mai dosnice gânduri n-ar catadicsi să accepte o altfel de perspectivă. Și totuși. Încă din prima noapte a noului an, sănătoși sau bolnavi, bogați și săraci, tineri și vârstnici, cuprinși de

euforia momentului, își zâmbesc și își urează: La mulți ani, cu sănătate și belșug în toate! *Să-mi fie mie bine! Și celui de lângă mine!* Nu este vorba de o vecinătate spațială, ci de o apropiere spirituală. Că în zilele care urmează, până la pragul anului următor, zâmbetul se metamorfozează în scrâșnet, uratul în urât, amicul în inamic, asta depinde numai de

calitatea educației și a credinței întru binele adevărului și a dreptății. Câți reușim să le stăpânim? Și să ne stăpânim? Dar până să aflăm, primiți, vă rog, urarea-mi onestă: Anul Nou să fie, prieteni, un alt mare pas înspre înțelegere, sănătate și bunăstare! Să aniversăm și să comemorăm în pace pe toți zămisliții de iluzii, mai mari sau mai mici!

IANUARIE

Iarna blajină/ A intrat în voi, în noi, ca o lumină/ Preacinstiță, pomule./ Preagingașă, omule./ A rămas de astă-vară/ Luna în ramurile de ceară./ Pomule mic./ Ce torci tu, borangic?/ Buruienile sunt îmbrăcate/ Și încălțate/ Cu tîrlci/ De panglici./ În strașinile mele/ Vrăbiile au adus perini și saltele. (Tudor Arghezi, *Iarna blajină*)

ANIVERSĂM

01.01.1725 - Matei MILU († 1801), autor de versuri satirice și de cîlmituri, bunicul actorului Matei Mîlo; - **1915** - Radu MĂRCULESCU, prozator memorialist, supraviețuitor al războiului și al gulagului sovietic; - **1950** - Ion IOACHIM, poet, scenarist;

02.01.1920 - Francisc PĂCURARIU († 1998), poet, prozator, eseist, diplomat, publicist agreat de puterea comunistă, atât în timpul lui Gheorghiu-Dej, cât și al lui Ceaușescu;

06.01.1760 - ION BUDAI DELEANU († 1820), scriitor, filolog, lingvist; istoric și jurist, reprezentant de seamă al ȘCOLII ARDELENE; - **1940** - Ion LAZU, poet și prozator, oponent regimului comunist;

07.01.1915 - Fănică N. GHEORGHE, poet, prozator, eseist eminescolog;

08.01.1915 - Aurel TITA († 1994), poet și traducător;

09.01.1900 - Henriette Yvonne STAHL († 1984), prozatoare și traducătoare;

10.10.1940 - Ion IUGA († 1993), poet din Maramureș; - **1960** - Ioana PÂRVULESCU, eseistă, critic literar, publicistă;

11.01.1920 - Alexandru CERNA († 1990), prozator și publicist; - **1925** - Eugen JIANU, scriitor pentru copii; - **1935** - Domițian CESEREANU, istoric și critic literar, poet;

13.01.1940 - Nicolae ESINENCU, poet, prozator și dramaturg;

14.01.1915 - Mihai IZBĂȘESCU († 1998), filolog, lexicograf, traducător;

15.01.1850 - MIHAI EMINESCU († 1889), Genial Poet, Publicist, Prozator, CEL DIN URMĂ IMPORTANT POET ROMANTIC EUROPEAN;

19.01.1940 - Ion COVACI, poet și publicist;

21.01.1885 - George VÂLSAN († 1935), geograf și etnograf;

23.01.1920 - LÉTAY Lajos († 2007), poet ardelean; - **1940** - Ileana MĂLĂNCIOIU, apreciată poetă, eseistă și publicistă;

24.01.1895 - Constantin BĂRCĂROIU († 1974), actor și

scriitor; - **1945** - Silviu ANGELESCU, etnolog, folclorist și romancier;

26.01.1920 - Marcel ADERCA, editor, traducător, publicist; - **1925** - NICOLAE BALOTĂ, renumit critic, eseist, istoric și teoretician literar; - **1935** - Corneliu STURZU, poet și publicist;

27.01.1920 - Vladimir CIOCOV († 1986), poet de expresie sârbă și traducător;

28.01.1920 - Ion HERDAN († 2000), distins traducător, persecutat crâncen de către comunism;

29.01.1895 - Paul CONSTANT († ?), scriitor craiovean;

30.01.1915 - Viorica TOMESCU, poetă, autoare de literatură pentru copii; - **1925** - NAGY Pál, scriitor de expresie maghiară; - **1950** - Claudia VOICULESCU (semnează și Claudia Ilie), poetă, eseistă, ;

31.01.1930 - Marta COSMIN;

COMEMORĂM

05.01.1885 - Alexandru VIȚIANU (n. 1891), poet și prozator;

06.01.1990 - Traian UBA (n. 1921), poet;

09.01.1980 - Petru CARAMAN (n. 1898), savant, folclorist și filolog, bunicul dinspre mamă al PSS. Florentin Crihălmeanu, Episcop de Cluj - Gherla;

13.01.2000 - Ștefan BERCIU (n. 1928), prozator și dramaturg;

14.01.1990 - Niculae STOIAN (n. 1935), poet și gazetar;

17.01.1985 - SORIN TITEL (n. 1935), cunoscut prozator;

20.01.1915 - Anastasie Marian MARIENESCU (n. 1930), etnolog și folclorist; - **2000** - Nicolae IOANA (n. 1939), poet și prozator;

25.01.1985 - Gheorghe CIUDAN (n. 1921), poet;

26.01.2000 - Pan VIZIRESCU (n. 1903), ultimul important gândirist, remarcabil poet și prozator, distins eseist și gazetar, a suportat persecuțiile regimului comunist, trăind ascuns 23 de ani;

27.01.1985 - ION MASSOFF (n. 1904), cunoscut teatrolog și prozator, autor al unei "Istorii a Teatrului" ; -

Ionel POP (n. 1889), prozator memorialist și peisajist;

31.01.1870 - Cilibi MOISE (n. 1812), scriitor moralist, culegător și autor de proverbe și zicători; - **1980** - Valeriu BUCUROIU (n. 1934), poet, colaborator al unor compozitori;

Viorel TĂUTAN

Caiete Silvane

Ioan Budai - Deleanu, cărturar iluminist

- 250 de ani de la naștere -

Incertitudinea dăinuie încă asupra anului de naștere a celui mai talentat dintre Corifeii Iluminismului românesc din Transilvania și Ardeal, cunoscut sub denumirea de "**Școala Ardeleană**". Este preferat, și poziționat ca atare, anul **1760**, fapt pentru care semnatarul rubricii *Memoria memoriei* l-a și introdus în scopul aniversării celor 250 de ani de când primul din cei zece copii ai preotului greco-catolic Solomon Budai din Cigmău, comitatul Hunedoara, a ieșit să întâlnească sinuosa Traectorie a vieții terestre.

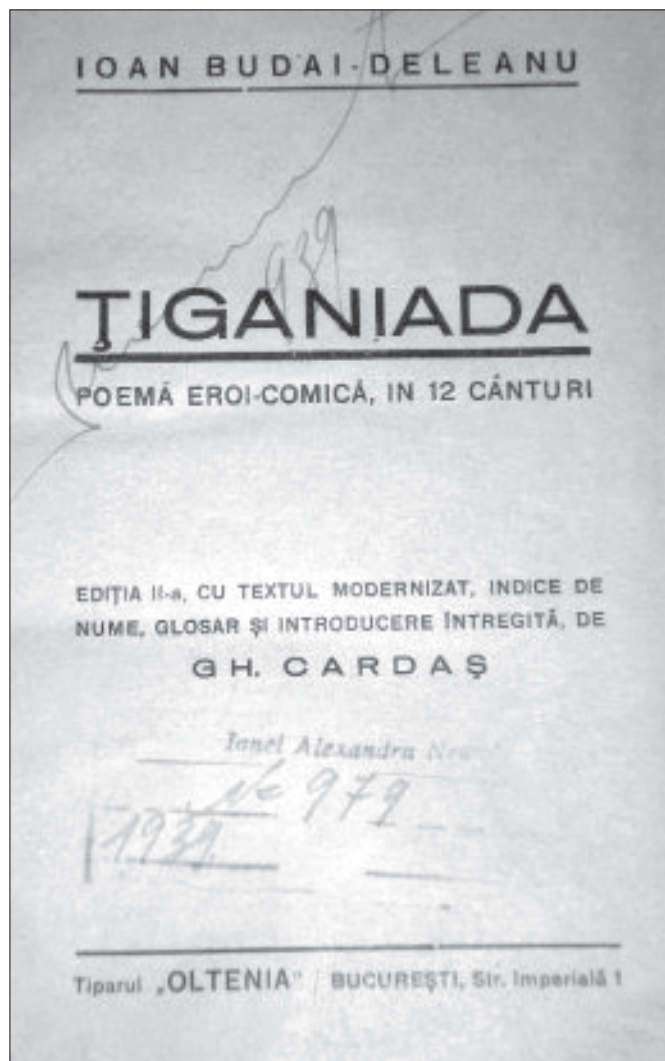
După ce parcurge studiile primare în satul natal și seminariale greco-catolice în Blaj, apoi cel de filosofie în Viena, trece la Facultatea de Teologie, ca bursier al Colegiului "Sfânta Barbara" din același oraș și obține titlul de Doctor în Filosofie. Aprofundează studiul limbii latine și învață limbile germană, franceză și italiană. În Viena îi cunoaște pe Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, ale căror convingeri iluministe le împărtășește.

După absolvire, urmează scurte perioade în care îndeplinește funcțiile de psalt la Biserica Sf. Barbara, apoi profesor și prefect de studii la Seminarul de la Blaj, intră în conflict cu episcopul Ioan Bob, renunță la intenția de a deveni preot și pleacă la Liov (Lemberg, Lvov), unde obține prin concurs postul de secretar juridic al Tribunalului Provincial, iar din 1796 devine Consilier (citește: judecător) la Curtea de Apel, funcție onorabilă, deținută până la sfârșitul vieții.

Pe lângă această îndeletnicire, care îi asigură un trai decent și confortabil, Iluministul enciclopedist este preocupat de literatura beletristică, istorie, drept, pedagogie, etnografie și lingvistică (în deosebi - lexicologia). Astfel, a lăsat posterității opere din care o parte n-au mai fost cercetate și valorificate după stingerea sa, petrecută în 1820. În arealul beletristicii, este autorul primei opere în versuri, cu trăsături de epopee, *Țiganiada*, sau *Tabăra Țiganilor*, clasificată, de autorul însuși, drept *poemation eroi-comic*, dezvoltând un subiect alegoric cu accente satirice antifeudale și anticlericale, o pendulare, sub aspect estetic, între comic și grotesc, având ca temă lumea pe dos, sau parodiarea ordinii universale.

Un alt poem satiric vast, dar neterminat, "*Trei viteji*", valorifică cunoscutul motiv donquijotesch în dezvoltarea unei teme unioniste, vehiculate în operele cronicarilor umaniști moldoveni și reluate de cei ardeleni, aceea a originii comune a românilor din cele trei provincii istorice, Transilvania, Moldova și Muntenia, contaminate prin mezalianțe cu factori sociali greci și maghiari. Comicul irupe încă din numele celor trei personaje centrale: Becsikerek Istok de Uramhaza, transilvănean, Născocor de Cărlibaba, moldovean, și Kir Kalos de Cucureaza, muntean, fiecare călărind câte un Ducipal și având câte un Sancho Panza al său.

Autor al unui *Lexicon românesc-nemțesc și nemțesc-românesc*, Ioan Budai-Deleanu are preocupări insistente de gramatică (*Temeiurile gramaticii românești*; *Fundamenta*

grammatices linguae romanicae seu ita dictae valachica; Dascălul românesc pentru temeierile gramaticii românești), de ortografie (*Teoria ortografiei românești cu litere latinești*), de istorie (*De originibus populorum Transylvaniae; De unione trium nationum Transylvaniae; Hungari vi armorum Transylvaniam non occuparunt*), juridice (*Codul penal*), pedagogice (*Carte trebuincioasă pentru dascăli școalelor de jos*) ș.a.

Succinta prezentare a preocupărilor diverse, în latura lor umanist-iluministă, dar mai cu seamă realizarea singurei epopei integrale din literatura română ne determină să ne asociem cunoscutei tentații interrogative: Cum ar fi arătat poezia românească de astăzi dacă opera beletristică a lui Ioan Budai-Deleanu ar fi fost editată și răspândită imediat după scrierea ei, deoarece abia în 1875 apare prima variantă de autor, prin grija lui Alexandru Odobescu, iar în 1925 este publicată varianta ei cea mai bine realizată (a doua). Se știe, bunăoară, că Eminescu n-a cunoscut-o.

Viorel TĂUTAN

Reviste primite la redacție

